

1045

"Ne kaikki puhu kuin joskin finska flickorna on kovia tekemää töitä"

**TAPAUSTUTKIMUS ERÄÄN RUOTSINSUOMALAISEN KIELESTÄ
IDENTITEETIN ILMAISIMENA**

Suomen kielen pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopistossa

kevätlukukaudella 1997

Anneli Maria Nokelainen

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Suomen kielen laitos
Tekijä Anneli Maria Nokelainen	
Työn nimi <i>Kaikki puhu kuin finnska flickorna on kovia tekemää töitä.</i> Tapaustutkimus erään ruotsinsuomalaisen kielestä identiteetin ilmaisimena	
Oppiaine suomi	Työn laji pro gradu
Aika kevätlukukausi 1997	Sivumäärä 97
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Suomalaisilla ja ruotsalaisilla on olemassa yhteinen menneisyys, joka vaikuttaa keskinäisiin suhteisiimme. Stereotyyppit puolien ja toisten ovat vaikeuttaneet suomalaisten ja ruotsalaisten suhtautumista toisiinsa. 1960- ja 70-luvuilla Suomesta muutti siirtolaisia Ruotsiin massoittain. Heidän sopeutumistaan vaikeutti kielitaidottomuus ja ruotsalaisten asenne suomalaisia kohtaan. Ruotsalaiset ovat aikaisemmin pitäneet suomalaisia itseään alempina, mutta 1980-luvulta lähtien suomalaisten status Ruotsissa on alkanut parantua.</p> <p>Taylorin mukaan ihminen, joka osaa kahta kieltä, jotka eroavat toisistaan äänteiden, sanaston ja lauserakenteen osalta, on kaksikielinen. Poplackin mukaan koodinvaihto on vuorottelua kahden kielen välillä yksittäisten sanojen, lauseiden tai lingvististen kokonaisuuksien kesken. Gumperzin mukaan lainaaminen voidaan määritellä yksittäisten sanojen tai lyhyiden fraasien käyttämiseksi lauseessa. Yksilöstä voi tulla kaksikielinen siten, että hän joutuu kosketuksiin toista kieltä puhuvien ihmisten kanssa ja oppii äidinkieltänsä lisäksi käyttämään tätä toista kieltä. Joskus tällainen keiläkontakti voi johtaa kielenvaihtoon. Aikuinen oppii uuden kielen joko oppimalla tai omaksumalla. Jos ihminen joutuu luopumaan oman kieltänsä käytöstä, hän joutuu luopumaan myös osasta omaa kulttuuriaan, osasta omaa identiteettiään.</p> <p>Ruotsinsuomalaiset ovat luoneet oman kulttuurinsa suomalaisten ja ruotsalaisten väliin. Tutkimukseni informantti on asunut Ruotsissa yli kolmekymmentä vuotta. Kaksikielisyys on tärkeä osa hänen ruotsinsuomalaisesta identiteettiään. Hänen kielessään on havaittavissa vähäisessä määrin koodinvaihtoa ja lainaamista. Tämä on aivan odotuksenmukaista, sillä uusia käsitteitä ja sanoja tulee jatkuvasti lisää. Ruotsissa opitut sanat ovat informantilla aktiivisessa käytössä, kun taas rinnakkaiset suomalaiset sanat ovat passiivisessa käytössä. Informantilla ei ole havaittavissa minkäänlaista kielenvaihtoa.</p>	
Asiasanat	ruotsinsuomalaisuus, kaksikielisyys, koodinvaihto, lainaaminen, identiteetti
Säilytyspaikka	Jyväskylän yliopisto Suomen kielen laitos
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tavoitteet 1

1.2 Tutkimuksen aineisto 2

2 ← SUOMALAISTEN JA RUOTSALAISTEN SUHDE 5

2.1 Suomen ja Ruotsin menneisyydestä ja kulttuurista

2.2 Suomalaisena Ruotsissa 10

2.3 Uuteen kulttuuriin sopeutuminen 18

3 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA 23

3.1 Kaksikielisyys 23

3.2 Koodinvaihto ja lainaaminen 28

3.3 Kielenvaihto 37

3.4 Uuden kielen oppiminen 39

3.5 Kieli ja identiteetti 42

4 TUTKIMUSTULOKSIA 45

4.1 Ruotsin kielen oppiminen sopeutumisen ilmaisimena 46

4.2 Kaksikielisyyden aste ruotsinsuomalaisen
identiteetin ilmaisimena 51

4.3 Ruotsalaislainat ja ruotsinsuomalaisuus 54

4.3.1 Luettelo ruotsalaislainoista 54

4.3.2 Koodinvaihto ja lainaaminen 59

4.3.3 Nominien sijamuodot 77

4.3.4 Verbien taivutusmuodot 80

4.3.5 Puheenaiheen merkitys sanaston vaihteluille 83

5 POHDINTA 87

LÄHTEET 90

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tässä työssä tulen tutkimaan ja selvittämään ruotsinsuomalaisen informantin kieltä yhteisön jäsenyyden heijastana. Tutkimuksessani tulen käsittelemään ruotsinsuomalaisia ja heidän kulttuuriaan, kaksikielisyyttä sekä kielen merkitystä yksilön identiteetille. Ruotsinsuomalaisten kieleen ja puhumiseen vaikuttaa vahvasti heidän sosiaalinen asemansa ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Suomalaisuuden julkituominen ja suomen kielellä puhuminen eivät aina ole olleet suomalaisille siirtolaisille itsestäänselvyys Ruotsissa. Suomalaiset siirtolaiset ovat muun muassa vältelleet suomen kielen käyttämistä julkisilla paikoilla, esimerkiksi kaupoissa, jotta heidän kansalaisuutensa ei paljastuisi. Mitä on tämän puhumattomuuden ja oman identiteetin väheksymiseen taustalla? Monista suomenruotsalaisista on vuosien aikana kasvanut kaksikielisiä yhteiskunnan jäseniä. Kartoitan työssäni kaksikielisyyden syntytapoja ja kaksikielisyyden merkitystä sekä yksilölle että yhteisölle. Ruotsalaisilla, suomalaisilla ja ruotsinsuomalaisilla on erilaiset näkemykset toisistaan. Suomen ja Ruotsin yhteinen menneisyys on pitkä, joten historia vaikuttaa myös tämän päivän tapahtumiin. Vuosien aikana suomalaiset ovat sopeutuneet ruotsalaiseen yhteiskuntaan omana kielellisenä ja kulttuurisena ryhmänään, joka on löytänyt oma identiteettinsä ruotsinsuomalaisuuden, suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden väliltä.

Tämän tutkimuksen aihe alkoi kiinnostaa minua suomen kielen opintojeni myötä. Tutkimuksen kohde on sukulaiseni, joten olen kuullut hänen puhettaan koko elämäni. Mutta vasta viime vuosina olen alkanut erottaa hänen puheestaan erilaisia kiinnostavia seikkoja. Perehdyttyäni teoreettisemmin suomen kieleen korvani ovat herkistyneet kuulemaan puhetta ja sen eri piirteitä tarkemmin, olen saanut asioihin uuden näkökulman.

Minua kiinnostaa se, mitä ovat nuo asiat, jotka herättävät huomioni kuulijana informanttini, ruotsinsuomalaisen naisen, puheessa.

Informanttini on asunut Ruotsissa yli kolmekymmentä vuotta, joten ruotsi on todennäköisesti vaikuttanut hänen äidinkieleensä. Erityisesti keskityn sanaston ruotsalaislainoihin, koodinvaihtoon ja kielenvaihtoon. Informantin kielen muutoksista selvimmän erottuva piirre ovat ruotsalaiset sanat suomenkielisen puheen seassa. Selvitän työssäni sitä, onko kyse koodinvaihdosta vai sanojen lainaamisesta. Yksi mielenkiintoinen kysymys on, onko informantin puheessa havaittavissa kielenvaihtoa. Yhtenä näkökulmana työssäni haluan selvittää, mikä on eri kielellä koettujen asioiden merkitys suomen kielelle, esimerkiksi kun kodin kielenä on suomi ja työmaan kielenä on ruotsi. Ovatko ruotsalaiset sanat tunkeutuneet jo kaikille elämän aloille informantin kielessä vai onko ruotsalaisten sanojen esiintymiselle oltava tietyt edellytykset?

1.2 Tutkimuksen aineisto

Kutsun informanttiani Annaksi tässä työssä. Tiedustellessani ensimmäistä kertaa Annalta hänen mahdollista suostumustaan tutkimukseni haastateltavaksi, hänen ensimmäinen reaktionsa oli kauhistuminen: "Mun kielihän on niin huonoa." Sain vakuutella hetkisen Annaa siitä, ettei ole olemassa huonoa tai hyvää kieltä, on vain erilaista kieltä. Onhan selvää, että tehdastyöläisen työssä ei kiinnitetä samanlaista huomiota kieleen kuin esimerkiksi myyjän työssä. Ruotsinsuomalaiset ovat eläneet osin yhteiskunnan ulkopuolella siirtolaisuutensa ja puutteellisen kielitaitonsa tähden. Heitä on vähemmistöryhmänä kohdeltu pelkkänä työvoimana, toisen luokan kansalaisina, joita ei ole pidetty ruotsalaisten veroisina. Kun he eivät ole osanneet kunnolla kieltä ja maan tapoja, niin heidät on ollut helppo sivuuttaa ja saada jopa heidät osin itsekin uskomaan, että näin on oikein. Näitä taustoja vasten ajatellen on luonnollisesti pelottavaa olla

tutkimuksen kohteena, sillä kukapa meistä haluaisi jälleen kerran joutua lokeroituksi ja leimatuksi siirtolaiseksi, jolla ei ole selvää asemaa yhteiskunnassa.

Anna syntyi vuonna 1941 Sysmässä. Annan kotimurre kuuluu savolaismurteiden Päijät-Hämeen ryhmään. Alue ei ole maakunnallisesti Savoaa, vaan se on Hämettä. Sysmä sijaitsee Päijänteen itäpuolella lähellä länsimurteiden rajaa. Alueen murteessa on piirteitä sekä idästä että lännestä.

Anna syntyi neljätoistalapsiseen maanviljelijäperheeseen. Annan isä oli syntyisin Sysmästä ja äiti oli lähtöisin Karjalan kannakselta Metsäpirtistä. Kotona puhuttu kieli oli lähinnä paikallista murretta, johon karjalan murre ei juurikaan vaikuttanut, koska Annan äiti oli luopunut oman murteensa käytöstä. Perheen muut lapset ovat kaikki jääneet asumaan Suomeen.

Kansakoulun jälkeen Anna opiskeli puutarhurikoulussa Haminan lähetyksillä kaksi vuotta. Koulua edelsi kolmevuotinen harjoittelu Korpilahdella, Jyväskylässä ja Lahdessa. Valmistuttuaan puutarhuriksi vuonna 1966 Anna muutti Ruotsiin Göteborgiin.

(1) En, minähä läksin, tänne, heti suora haettiin tänne, hain tänne Ruotsii, ja ajatella, että kyllä sitä ihminen oli silloin rohkea, että en nyt lähtis em millä mi-, semmosee maahan mis en osaa kieltä. Yks tyttö mikä ruotsinkieline — ni se kirjotti meille hakemukset, ja tulukkas meille vastukset, ja me lähetää Ruotsii tän Ainoḡ kans, voi hyvä luoja, että kyllä sitä pitää ollar rohkea.

Anna lähti Ruotsiin suomalaisen ystävättärensä, Aino, kanssa. Aino on kotoisin Pohjois-Karjalasta, josta lähdettiin joukoittain siirtolaisiksi Ruotsiin. Anna ja Aino valmistuivat samaan aikaan puutarhureiksi ja päättivät lähteä yhdessä maailmalle. Ruotsissa tytöt asuivat yhdessä ja tekivät työtä yhdessä. Työpaikka oli täysin ruotsinkielinen, lukuun ottamatta muutamaa muuta suomalaista puutarhuria. Puutarhalta Anna siirtyi Volvon

autotehtaalle töihin. Volvolla Anna työskenteli monenlaisissa tehtävissä, muun muassa autonkorin kokoajana, tehtaan esittelijänä uusille työläisille ja tarkastajana. Tarkastajan tehtävistä hän jäi eläkkeelle kymmenkunta vuotta sitten.

Ruotsissa ollessaan Anna kohtasi tansseissa suomalaisen miehen, jonka kanssa hän avioitui. Perheessä ei ole lapsia.

(2) Meil ei ollu tarkotustakaa mennä naimisii, mutta ku äite silloi kauhisteli, ku tultii Raja-, käymää Sys-, Suomessa, että asutteks te yhdessä, se oli ihan hirveetä äidestä. Se oli niinکو täälläki ensimmäisiä aikoja alako olla' 'että ihmiset sitä *samboasumine* [samboende = asua yhdessä].

Siirtolaisuuden alkuvuosina Anna ja hänen miehensä viettivät aina kaikki loma-ajat Suomessa. Viime vuosikymmeninä Suomessa käynnit ovat harventuneet, mutta yhteydet Suomeen ja sukulaisiin ovat säilyneet tiiviinä. Suomessa käyminen ei tuntunut enää niin ehdottoman tärkeältä, kun Anna ja hänen miehensä muuttivat ensimmäiseen omakotitaloonsa, jolloin Anna pääsi hoitamaan omaa puutarhaa. Alkuvuosien kerrostaloasumisen Anna koki ankeana, koska siellä ei ollut mitään tekemistä. Vuosien aikana hän onkin luonut upeita puutarhoja talonsa ympärille aina perheen muutettua uuteen paikkaan. Muuten Annan vapaa-aikaa ovat täyttäneet erilaiset käsityöt, kuten virkkaaminen ja puutyöt sekä intohimoinen urheileminen. Annan mestaruuslajeja urheilussa penkkiurheilun ohella ovat olleet juoksu ja hiihto.

Nauhoitin haastattelut Annan kotona Göteborgissa pääsiäisenä 1995. Aineistoa kertyi kaiken kaikkiaan kuusi tunnin mittaista nauhaa. Työskentelimme siten, että nauhoitimme yhden kasetin päivässä. Haastattelutilanteessa olimme aina kahden yleensä Annan olohuoneessa, jolloin hänen olotilansa oli mahdollisimman tavallinen. Pyrin etenemään haastatteluissa teemoittain informantin lapsuudesta tähän päivään, jotta voisin tarkkailla onko eri puheenaiheilla merkitystä Annan puhettavan ja sanaston valintaan. Ensimmäinen

nauha käsittelee Annan lapsuutta ja nuoruutta, toinen nauha kertoo muutosta ja alkuvuosista Ruotsissa, kolmas nauha käsittelee työvuosia Volvon autotehtaalla sekä siirtolaisuutta, neljäs nauha keskittyy ruotsalaisen yhteiskunnan ja sen olosuhteiden pohdiskeluun maahanmuuttajan näkökulmasta, viides ja kuudes nauha käsittelevät Annan rakkaimpia harrastuksia: urheilua ja matkustelua. Itse pyrin nauhoitusten aikana olemaan mahdollisimman hiljaa ja tein ainoastaan joitakin selventäviä kysymyksiä. Sain mielestäni varsin kattavan aineiston Annan puheesta. Aineistoa pro gradu -työhöni olen saanut myös pitkistä keskusteluistamme.

Litteroin työtäni varten koko kuusituntisen aineiston. Puhtaaksikirjoitettuna siitä kertyi 141 sivua. Olen käyttänyt puolikarkeaa litterointimenetelmää, jonka ohjeistukseksi olen tukeutunut Auli Hakulisen toimittaman Kieli 4:n antamiin ohjeisiin (Hakulinen 1989: 29–36). Tässä työssä olen karkeistanut esimerkkikatkelmia luettavuuden parantamiseksi:

- kirjoittamalla erisnimet ja puhejaksojen alut isolla kirjaimella
- kursivoimalla ruotsalaiset sanat
- lihavoimalla sanat, jotka ovat koodinvaihdon tai lainaamisen merkintäsanoja.

2 SUOMALAISTEN JA RUOTSALAISTEN KESKINÄINEN SUHDE

Suomen ja Ruotsin yhteisellä menneisyydellä on merkitystä suomalaisten ja ruotsalaisten välisiin suhteisiin tänä päivänä. Ruotsinsuomalaisista tehtyjen tutkimusten ja ruotsinsuomalaisten kertomusten kautta piirtyy kuva, jonka avulla heistä voi muodostaa eräänlaisen prototyypiksiirtolaisen mallin. Tässä työssäni en ota huomioon ruotsinkielisiä suomalaisia, joita myös on muuttanut paljon Ruotsiin. Käyttäessäni termiä ruotsinsuomalainen tarkoitan aina suomenkielistä väestöä. Muuttaessaan Ruotsiin suomalaiset siirtolaiset joutuivat sekä yksilönä että ryhmänä sopeutumaan uuteen

kulttuuriin. Heidän sosiaalinen asemansa muuttui enemmistöryhmän jäsenen asemesta vähemmistöryhmän jäsenen asemaan.

2.1 Suomen ja Ruotsin menneisyydestä ja kulttuurista

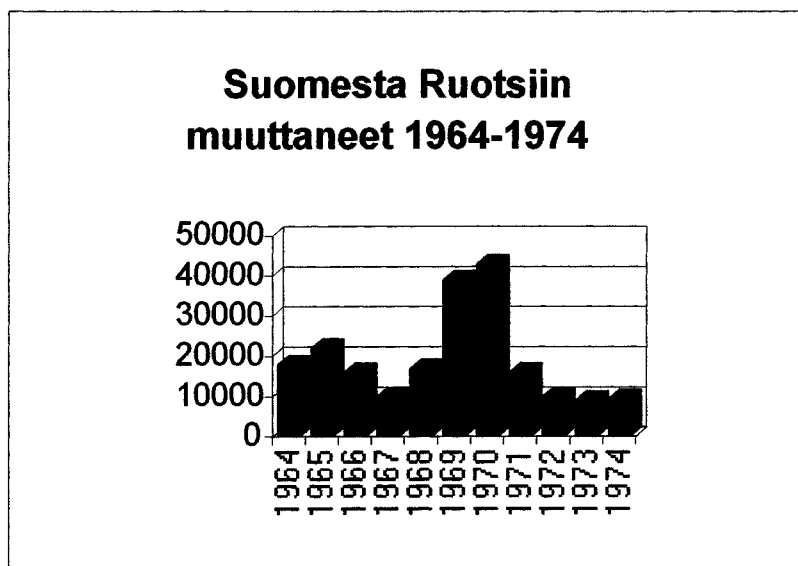
Suomella ja Ruotsilla on pitkä yhteinen historia, joka alkaa noin 1150-luvulta jolloin ruotsalaiset saapuivat ristiretkilleen liittämään Suomen Ruotsin valtion yhteyteen. Ruotsi-Suomen valtiota hallitsi Ruotsin kuningas, joka lähetti ruotsalaiset virkamiehet hoitamaan Suomen asioita. Ruotsalaiset virkamiehet eivät osanneet suomea, joten suomalaisten oli opeteltava ruotsia tullakseen toimeen emämaansa kansalaisten kanssa. (Vahtola 1987.)

Skutnabb-Kankaan mielestä Suomi oli Ruotsin siirtomaa, joka kaikessa työskenteli emämaansa hyväksi. Ruotsi päätti Suomen lainsäädännöstä, hallinnosta ja kielestä. Suomen kielellä ei ollut virallista asemaa omassa maassa. Suomalaiset luokiteltiin alempaan kastiin kansana, jota ruotsalaiset olivat hyvydessään saapuneet auttamaan sivistyskansojen joukkoon. Ruotsalaisten suhtautumisessa suomalaisiin nykyisin on taustalla jäänteitä menneestä siirtomaaherruudesta, toteaa Skutnabb-Kangas. (1988: 266–271.)

Jutikkalan mukaan Suomi ei ollut siirtomaa, jota Ruotsi riisti ja hallitsi. Hänen mielestään Suomi oli valtakunnan itäinen osa. Siksi oli luonnollista, että Ruotsi emämaana veti puoleensa suomalaisia. Ensimmäinen muuttovirta 1400-luvulta lähtien kohdistui voimakkaasti Tukholmaan, sillä olihan se kukoistava ja elävä keskus. Toinen muuttovirta suuntautui keskiajalta lähtien erityisesti Mälarin-maakuntaan kuten Upsalaan. Kolmas muuttovirta vei Ruotsin havumetsiin Keski-Skandinaviaan. Vanhastaan Tornionjokilaakso on jo 800–900 vuotta ollut vahvasti suomenkielinen alue. Vahvasta vuosisataisesta suomenkielisestä asutuksesta huolimatta Tornionjokilaakson väkeä ei ole tunnustettu kansalliseksi vähemmistöksi Ruotsissa. (Jutikkala 1987, Tarkiainen 1993.)

Ruotsi-Suomen valtioliitto murtui vuonna 1809, kun Venäjä voitti Suomen sodan ja julisti Suomen osaksi valtakuntaansa. Mutta suomalaisten yhteydet Ruotsiin eivät kuitenkaan katkenneet. Suomalainen sivistyneistö oli ruotsinkielistä ja piti yhteyttä ruotsalaiseen sivistyneistöön. Ruotsi on myös avustanut Suomea ja sen kansalaisia; esimerkiksi toisen maailman sodan aikaan Ruotsi otti vastaan Suomesta 70 000 lasta sotaa pako. Heistä noin 6000–10 000 lasta jäi Ruotsiin. (Jutikkala 1987, Tarkiainen 1993.)

Viimeisin muuttoliike Ruotsiin alkoi toisen maailmansodan jälkeen. Ruotsi, joka ei ollut joutunut osalliseksi sotaan, kehittyi taloudellisesti ja sosiaalisesti varsin nopeasti sodan jälkeen. Se tarvitsi työvoimaa, jota sodasta toipuva Suomi pystyi sille tarjoamaan.

Taulukko 1. (Reinans 1996:69).

Vahvimmillaan muuttovirta oli 1960- ja 70-luvuilla (taulukko 1), jolloin Suomessa elettiin suurten yhteiskunnallisten muutosten aikaa. Yhteiskuntarakenteen muutos oli Suomessa Euroopan nopeimpia. 1960-luvulta lähtien työpaikat maataloudessa vähenivät eivätkä kaupungit pystyneet ottamaan vastaan kaikkia tulijoita. Ihmiset muuttivat

Ruotsiin työn ja paremman elintason toivossa. Muuttoliikkeen huippuvuosina 1969-70 Ruotsiin muutti kaikkiaan 80 000 suomalaista. (Allardt 1996, Peura 1987, Häggstöm–Borgegård–Rosengren 1990).

Suomen kielen status Ruotsissa on ollut heikko. Kielipolitiikan päämääränä on nähty suomalaisten ruotsalaistaminen. Tässä tavoitteessa onkin osin onnistuttu, koska suomen kielen arvostus on ollut niin alhaista ja sen käyttäminen sosiaalisesti arvottavaa. Suomen kielen asema muuttui vasta 1970-luvulla siirtolaisuuden myötä. Kotikielen opetuksen ja suomenkielisten koululuokkien myötä suomen kieli on saanut virallisen tunnustuksen. Suomi katsotaan kuitenkin yhä siirtolaiskieleksi, vaikka suomella on historiallisesti katsoen vankka asema Ruotsissa. (Lainio 1996, Wande, 1991.)

Vaikka Suomi ja Ruotsi ovat naapurimaita, joissa vallitsee pohjoismainen kulttuuri, niin suomalaiset ja ruotsalaiset ovat monin tavoin erilaisia ihmisiä. Laine-Sveiby (1987) on tutkimuksissaan todennut selkeitä eroja muun muassa suhtautumisessa 1) omiin kansallisiin piirteisiin, 2) ympäristöön, 3) ajankäytön suunnitteluun, 4) ristiriitatilanteisiin, ja 5) tunteiden ilmaisemiseen.

Suomalaisilla on aina valmiina luettelo ominaisuuksista, joita pidetään perinteisesti suomalaisille tyypillisinä piirteinä. Suomalaiset toteavat olevansa muun muassa rohkeita, harvasanaisia ja sisukkaita. Suomalaisille suomalaisuus on tärkeä yhteinen nimittäjä ulkomailla liikkuessammekin. Suomalaiset ovat erittäin kiinnostuneita siitä, mitä muut meistä ajattelevat. Ruotsalaisten mielestä ei ole olemassa mitään ruotsalaista kulttuuria, vaan heistä he ovat aivan samanlaisia kuin kaikki muutkin. Ruotsalaisilla on vahva itseluottamus, joka pohjautuu siihen, että heidän mielestään Ruotsi on erittäin nykyaikainen yhteiskunta. Ruotsalaisten mielestä muiden tulisi ottaa oppia heistä, koska he ovat niin pitkällä kehityksessään. (Laine-Sveiby 1987.)

Suomalaisilla on tapana uusia ihmisiä tavatessaan vaihkaa selvittää heidän koulutustaustansa. Jos taustat ovat samankaltaiset, niin silloin voi olettaa saavuttavansa oikean aaltopituuden uuden tuttavuuden kanssa. Suomalaisten kanssa seurustellessaan suomalaisilla ei ole ongelmia, koska kaikki tuntevat tämän suomalaisen seuraelämän valintaperiaatteen. Mutta ulkomaalaisten kanssa seurustellessaan suomalainen voi tuntea epävarmuutta, koska hän ei ole varma ymmärtävätkö ulkomaalaiset häntä. Ruotsalaisia taas kiinnostaa enemmän se, miten muut ruotsalaiset suhtautuvat heihin kuin se miten ulkomaalaiset heihin suhtautuvat. Ulkomailla ruotsalainen on tietoinen omasta ruotsalaisuudestaan, kuulumisestaan yhteen maailman etevimpään kansakuntaan. Mutta kotimaassaan ruotsalainen voi olla ujo, sillä silloin häntä arveluttaa muiden ruotsalaisten suhtautuminen itseensä. Ruotsalaiset ovat hyvin muodollisia, ja heidän seuraelämänsä on täynnä rituaaleja ja etikettiohjeita. (Laine-Sveiby 1987.)

Suomalaiset ovat spontaaneja teoissaan, esimerkiksi kylään voidaan mennä aivan hyvin yllättäen. Ruotsalaiset suunnittelevat ajankäyttönsä tarkasti etukäteen, esimerkiksi kutsu päivällisille tulee aina lähettää hyvissä ajoin. Yhteiskuntatasolla Suomessa vallitsee konsensus, mutta yksilötasolla korostetaan henkilökohtaisen vastuun periaatetta. Ruotsissa konsensus nähdään ristiriitojen välttämisenä sekä yhteiskunta- että yksilötasolla. Tämä asenne näkyy myös kielenkäytössä. Ruotsalaisilla on monesti tapana puhua ympäröivästä asioista. He myös mielellään perääntyvät sanoissaan, jos näin voidaan välttää epämiellyttävä keskustelu ja uhkaava ristiriitatilanne. (Laine-Sveiby 1987.)

Suomalaisessa kulttuurissa tunteilla on tärkeä osa. Tunteiden rinnalla painotetaan vahvasti järkipäisyyden merkitystä. Ruotsalaisilla on kielteinen asenne tunteisiin ja varsinkin tunteiden näyttämiseen. Ruotsalainen haluaa jatkuvasti pysytellä tunteidensa herrana. Nämä suomalaisen ja ruotsalaisen kulttuurin eroavaisuudet vaikuttavat toki myös ruotsinsuomalaisten ja ruotsalaisten välisiin suhteisiin. Kun ei tunneta kunnolla

toista ihmistä, niin silloin hänen käytöksensä voi tuntua oudolta ja joskus jopa loukkaavalta. (Laine-Sveiby 1987.)

Stereotypiat ovat yleistettyjä käsityksiä jonkin ryhmän ominaisuuksista. Stereotypiat ovat luonteeltaan asenteellisia, ja ne ovat yleensä negatiivisia. Pohjoismaissa on esimerkiksi tapana kertoa vitsejä typeristä, juopottelevista ja epäsiiveellisistä naapureista. Suomessa näitä vitsejä kerrotaan ruotsalaisista, Ruotsissa norjalaisista, ja norjalaiset kertovat niitä suomalaisista. Näitä vitsejä ylläpitävät stereotypiat naapurimaan ihmisistä. Kun tutkittiin suomalaisten oletuksia siitä, mitä mieltä ruotsalaiset ovat meistä, niin suurin osa vastauksista käsitti negatiivisia adjektiiveja, kuten tyhmä, yksinkertainen ja köyhä. Ruotsalaisten asennetta itseään kohtaan kuvattiin positiivisilla adjektiiveilla kuten liberaali, kaunis ja sivistynyt. Tutkimuksen suomalaisten informanttien oma mielipide ruotsalaisista oli varsin negatiivinen. Heidän mukaansa ruotsalaiset ovat muun muassa ylimielisiä, itseriittoisia ja itserakkaita, ja myönteiset mielikuvat jäivät kielteisten jalkoihin. Ennakkoluulojen näinkin vahva aste oli yllättävää ottaen huomioon, että 30 tutkimuksen informanteista oli kieltenopettajia ja loput 26 oli kieltenopiskelijoita. (Lehtonen 1990.)

2.2 Suomalaisena Ruotsissa

Monet muuttajat lähtivät maailmalle maaseudulta, muun muassa Savosta, Pohjois-Karjalasta, Pohjanmaalta ja Perä-Pohjolasta. Muuttajat olivat yleensä hyvin nuoria, Reinansin mukaan 40 prosenttia muuttajista lähti Ruotsiin 18–24-vuotiaina. Aina 1950-luvulle saakka naiset olivat enemmistönä muuttajissa, mutta sen jälkeen erot miesten ja naisten välillä ovat tasaantuneet. Muuttajat olivat yleensä kansakoulun käyneitä, mutta useimmilta puuttui ammattikoulutus. Ruotsissa he sijoittuivat yleensä siirtolaisammatteihin eli töihin, joita ruotsalaiset eivät halunneet tehdä. Näissä töissä oli yleensä epämiellyttävät työajat, ja ne olivat likaisia ja raskaita töitä. Suomalaisia vetivät

eniten puoleensa Suur-Tukholman alue, Meelarin laakso, Bergeslagenin ja Norrbottenin läänit. Siirtolaisia asettui myös Etelä- ja Länsi-Ruotsin teollisuuskeskuksiin. (Häggstöm–Borgegård–Rosengren 1990, Reinans 1996.)

Suomalaisilla siirtolaisilla oli huono status 1970-luvulla Ruotsissa. Hämäläinen määrittelee statuksen käsitteeksi, joka kuvaa yksilön asemaa yhteisön arvojärjestelmissä ja tämän aseman tuottamia oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa toisiin (Hämäläinen 1982: 141). Suomalaiset siirtolaiset maailmalla ovat yleensä saavuttaneet yhteisöissään hyvän maineen. Ruotsissa suomalaisia on pidetty sosiaaliselta asemaltaan ruotsalaisia heikompina. "En finne igen" -lausahduksella leimattiin kaikki suomalaiset juopotteleviksi puukon kanssa rähisijöiksi. Kysymykseen 1970-luvun lehtikirjoituksista Anna toteaaakin, että alkuvuosina lehdissä oli usein värikkäitä ja huomiota herättäviä otsikoita suomalaisten tekemisistä. Siihen aikaan Anna oli mielellään hiljaa julkisilla paikoilla, ettei tullut leimatuksi samaan joukkoon. Anna ei kuitenkaan ihmettele lehdistön suhtautumista suomalaisiin, koska kaikki tarinat eivät olleet tuulesta temmattuja. Kuumimpina muuttovuosina Suomesta lähti tuhansia ihmisiä aloittamaan uutta elämää Ruotsissa, ja siihen joukkoon mahtui monen moista kulkijaa. Juurettomuus ja kielitaidottomuus johti usein alkoholismiin ja sitä kautta konflikteihin yhteiskunnan kanssa. Viime vuosina suhtautuminen suomalaisiin on parantunut huomattavasti.

(3) Ennen se kaikem pahan alkuj ja juuri se oli suomalainen, aina oli lehdessä tosjaa isot otsikot en finne igen, ja kaikki suomalaisten oli, kyllähä sieltä Suomesta tuli silloin kamalaa ainesta samalla, tänne mukaa kaikem maailman heittiöitä, lähetti vaa Ruotsii ku tällä ei laiη koura heitä nin tajot-, tavottanuj ja eikä sit naapurit ja tuttavien paheksunta. Mutta nyt ne on niηko alakanuh huomaamaa sen, että suomalaiset tota teki, tuliki tosjaa töihi ja tekivät töitä.

Savolainen (1987) on tutkinut sitä, miksi suomalaiset häpeävät suomen kielen käyttämistä, miksi suomalaiset eivät puhu suomea ruotsalaisten aikana ja miksi

suomalaiset painostavat toisia suomalaisia puhumaan ruotsia keskenään. Itse Savolainen kertoo hävenneensä suomalaisuuttaan 15 vuoden ajan, kunnes hän havahtui huomaamaan omaa käytöstään. Tarkasteltuaan itseään siirtolaisena Savolaista kiinnosti oppia tuntemaan muiden siirtolaisten asenteita.

Åmossa (1978) on tutkinut suomen kielen stigmaa, polttomerkkiä, Ruotsissa. Hänen mukaansa suomen kieli tunnetaan kielteisesti Ruotsissa. Tämä kielteisyys voi johtaa suomenkielisen ihmisen itseinhoon, jolloin hän haluaa eristäytyä yhteiskunnan ulkopuolelle. Oma kieli ei olekaan enää ilon aihe, vaan se on stigma. Ihminen alkaa silloin vältellä oman kielensä käyttämistä, jotta ei joutuisi kielteisen huomion kohteeksi. Tilanteesta voi seurata tyhjiö siirtolaisen elämässä, kun häneltä viedään yksilön identiteetin perustana olevat oman kieli ja kulttuuri.

Ihmisten stigmatisointi alkaa silloin, kun he eivät halua sopeutua heitä ympäröivän ryhmän arvoihin ja normeihin. Ruotsi on vahvasti yksikielinen maa: kaikki puhuvat ja kaikkien tulisi puhua ruotsia. Se on normien mukaista, se on oikein. Mutta aivan samoin Suomen kansalaisten enemmistö edellyttää, että Suomessa puhutaan suomea. Ruotsissa asuvat suomalaiset siirtolaiset korostavat mielellään suomalaisten suvaitsevaisuutta muita kieliä ja kielten puhujia kohtaan. On vaikea uskoa suomalaisten olevan huomattavasti muita kansoja suvaitsevaisempia, sillä vieraan kielen puhuminen Suomessa kadulla saa yhä päät kääntymään suurimmassa osassa maata. Se mitä pidetään normaalina, riippuu siitä minkälaiseen kulttuuriin yksilö on sosiaalistunut. (Savolainen 1987:87-90.) Anna opetteli ruotsin kielen melko pian Ruotsiin muuttamisen jälkeen. Ruotsalaisten asenne Annaa kohtaan parani heti, kun hän osasi kommunikoida maan kielellä. Esimerkiksi työuralla ruotsin kielen taito edesauttoi Annan sijoittumista mielenkiintoisempiin työtehtäviin.

(4) No ensis mä olin tota, ne kysy, ne ois niijku paanoillem mihkä, missä ihmiset on sidottuna niihi paanoihi, ni sinnehä ne ois, ensis niiku työpaikka. Mutta sitte ne kysy, että tota osaaks sä ruotsia, no minä tietystir rohkeastis sanoin kylmästi 'osaanha minä. No sitte tuol ois yks, – – että tuol ois sivulla semmone, ne ei ois niijku paanoissa kiinni, että tota missä autonsivuja valmistetaa, ett sinne tarvis, se tarvis semmone ruotsin kielen taitone, mä sanoin, että miñkä takia ruotsin kielen taitone. No ko siel on yks-, ruotsalainen naine, ja siel ei oo kukaa juttel-, siell on yks ainoa naine vaa töissä, että sille puhekkaveri.

Kielenkäytön normit ovat nitoutuneet tiiviisti yhteiskunnan sosiaaliseen ja kulttuuriseen historiaan (Dufva 1992: 32). Kieli on vallankäytön väline. Siirtolaiset ovat joutuneet harkitsemaan tarkoin ajan ja paikan, jolloin he tohtivat käyttää omaa kieltään. Oman kielen puhuminen on suomalaisille monesti häpeällistä, vaikka monikaan ei sitä suoraan tunnusta. Puhumalla suomea julkisesti tunnustaa kuuluvansa suomalaisten ryhmään, olevansa alemmaa sosiaaliluokkaa. Suomen kieltä käyttämällä puhuja stigmatisoi itsensä. Välttyäkseen normien rikkomista seuraavalta rangaistukselta suomalainen käyttää ensisijaisesti julkisissa tilanteissa ruotsia tai on hiljaa, ja luopuu samalla omasta kielellisestä ja kulttuurisesta identiteetistään. Suomalaiset välttelevät julkisilla paikoilla toisia suomalaisia, jotta he eivät herättäisi huomiota poikkeavuudellaan. He saattavat hävetä kaupassa kovaäänisiä suomalaisia tuttaviaan, jotka herättävät kiusallista huomiota puhumalla suomea. Jotkut suomalaiset jopa vastaavat puhelimeen mykkyydellä, koska langan toisessa päässä saattaa olla ruotsalainen. Kaupoissa vaiti asioivat ihmiset paljastuvat usemmiten suomalaisiksi. Jaakkola toteaaakin, että suomalaisten vaikeneminen menee niin pitkälle, että se on huomiota herättävää, vaikka suomalaiset vaikenevatkin ollakseen herättämättä huomiota. (Jaakkola 1984, Savolainen 1987: 87 – 90.)

Annan mielestä ruotsalaisten aikana suomalaiset eivät voi puhua keskenään suomea samassa tilassa, koska ruotsalaiset luulevat heti, että heistä puhutaan pahaa. Saman vastauksen sai Savolainen (1987: 98) tutkimuksessaan. Kaikki ruotsinsuomalaiset totesivat yleensä, että ruotsalaiset eivät pidä siitä, että suomalaiset puhuvat keskenään

suomea. Suomalaisia ei kuitenkaan häiritse, vaikka muut puhuvat omaa kieltään. Vahvasti segregaaation¹ valinneet siirtolaiset korostavat puheissaan suomen kielen käyttämisen ja osaamisen tärkeyttä. He kertovat mielellään tilanteista, joissa kaksi suomalaista yrittää puhua ruotsia keskenään, vaikka kumpikin tietää toisensa suomalaisiksi. Assimilaatiostrategian valinneet puolestaan ihmettelevät, miten ihmiset voivat elää niin yhteiskunnan ulkopuolella ymmärtämättä asioista yhtään mitään. Työpaikan kieleksi määräytyy siis automaattisesti ruotsi, koska mielikuva suomen kielen käyttämisen kielteisyydestä on vahva. Annan mukaan suomalaiset eivät ruotsalaisten tavoin epäile heistä puhuttavan pahaa, vaikka he eivät puhuttavaa kieltä ymmärtäisikään. Samoin muutkin siirtolaisryhmät ovat ruotsalaisia sallivimpia eri kielten käyttämistä kohtaan.

(5) Vaan ei koskaa tullum mieleekää, että ne puhuu meistä pahaa, niñku ruotsalaisilla on semmone, että jos alkaa ykskaks puhumaa suomea niñku keskenääs tossa noin, ni ne luulee taas, ne ei tykkää siintä yhtää, mutta ei meillet tulluk koskaa mieleekää, että puhu mitä puhu, vaikkei me ymmärretty sanaakaa mitä ne puhu.

Ruotsin entistä herruutta ei ole Suomessa unohdettu. Siksi monet suomalaiset suhtautuvat hyvin kielteisesti ruotsalaisiin ja ruotsin kieleen. Ruotsin kieli muistetaan vallanpitäjien, herrasväen kielenä. (Nuolijärvi 1986a: 142.) Tämä vanha vastenmielisyys vaikuttaa varmaankin myös siirtolaisten haluun oppia ruotsia, varsinkin 1970-luvulla vanhat asenteet ovat olleet vielä vahvasti voimassa. Ruotsiin on ollut pakko mennä työn perässä, mutta kieltä ei silti voi pakottaa opettelemaan ja puhumaan.

Suomalaiset ovat ikään kuin kahden tulen välissä puheensa kanssa: suomea ei voi käyttää, jotta ei erottuisi joukosta, ja ruotsia ei voi puhua, jotta aksentti ei paljastaisi maahanmuuttajaksi. Suomalaiset eivät halua puhua ruotsia, jos he eivät tunne hallitsevansa sitä riittävän hyvin. He eivät myöskään puhu mielellään toisten suomalaisten

¹Katso 2.3 Uuteen kulttuuriin sopeutuminen.

läsnä ollessa ruotsia, jotta oman kielitaidon heikkous ei paljastuisi. Suomalaiset huomauttavat helposti toisilleen virheistä, joita he tekevät puhuessaan ruotsia. (Savolainen 1987: 100–102.) Pelko ruotsin kieltä kohtaan on voinut johtaa ikävällä tavalla sukupolvien välisen yhteyden katkeamiseen. Esimerkiksi Annan ystävän ruotsinkieliset lapsenlapset eivät pysty kommunikoimaan huonosti ruotsia taitavan isoäitinsä kanssa. Oman suomalaisuuden väheksyminen, ja toisaalta yksikielisyyden helppous, on saanut Annan ystävän tyttären luopumaan suomen kielen käytöstä oman ruotsinkielisen perheensä parissa.

Savolaisen (1987) tutkimuksen kaikki ihmiset korostivat, että he eivät häpeä käyttää suomen kieltä. Kaikki tutkimukseen osallistuneet mainitsivat myös, että ruotsalaiset paheksuvat suomalaisten suomen kielen käyttämistä. Kukaan haastatelluista ei ollut tyytyväinen kielitaitoonsa, vaikka olisi puhunut miten täydellistä ruotsia hyvänsä. Omaan itseensä ei siis uskota kovin helposti. Monet sanoivat, että he eivät halua puhua ruotsia, jos paikalla on toinen suomalainen. He pelkäsivät arvostelua ja opastusta. Heidän mukaansa ruotsalaiset eivät huomautelleet virheistä, mutta sitä vastoin toiset suomalaiset olivat aina valmiita kertomaan oman mielipiteensä toisen kielitaidosta. Eräs Savolaisen tutkimuksen henkilöistä kertoi, kuinka hän ennen puhui mielellään ruotsia, kun puhekumppanina oli suomalainen. Hän halusi näyttää muille, kuinka hyvin hän puhuu ruotsia. Nykyisin hän vaihtaa heti suomeen huomattessaan olevansa tekemisissä suomalaisen kanssa. Savolaisen mukaan kyse on selvästikin identiteettikriisiä läpikäyvistä ihmisistä, joka haluaa nyt jälleen käyttää suomea ja tunnustaa suomalaisuuden osaksi itseään.

Ruotsinsuomalaisten keskuudessa vallitsee diglossiatilanne: suomen ja ruotsin kielen käyttö määräytyy tilanteen mukaan. Ruotsi on työelämän ja yhteiskunnan kieli, kun taas suomi on kodin ja perheen kieli. Ruotsi on hallitsevana kielenä tunkeutunut myös aikaisemmin pelkästään suomen kielelle kuuluneille alueille. Lainio tutki vuosina 1981–

1982 millä tavoin suomen kielen käyttö jakautui siirtolaisten eri elämän alueilla 1970-luvulla. Lainio jakoi tutkimuksensa neljään osa-alueeseen: kotiin, vapaa-aikaan, työtovereihin ja työnjohtoon. Kotikielenä suomen asema oli vahva. Sitä puhuttiin kotona 80-prosenttisesti, loput 20 prosenttia puheesta oli sekä suomen että ruotsin käyttämistä. Vapaa-ajan kieli jakautui noin 60-prosenttisesti suomen kieleksi ja lopun 40 prosentin osalta käytettiin sekä suomea että ruotsia. Työtovereidен kanssa keskusteltiin suurimmaksi osaksi sekä ruotsiksi että suomeksi, pelkästään suomeksi käytyä keskustelua oli vain noin 20 prosenttia ja ruotsiksi keskustelusta sujui reilu 10 prosenttia. Työnjohtajien kanssa puhuttiin pääasiallisesti eli yli 55-prosenttisesti ruotsia. Puhtaan suomen osuus työnjohtajan kanssa oli vain reilu 10 prosenttia, loput 35 prosenttia puheesta jakautuivat sekä suomen että ruotsin kesken. (Lainio 1996.)

Osa Ruotsiin lähtijöistä ei tuntenut ketään Ruotsissa muuttaessaan sinne. He joutuivat luomaan kaikki sosiaaliset verkostonsa alusta alkaen täysin tyhjästä. Kaikilla tilanne ei suinkaan ollut näin, vaan monilla suomalaisilla oli Ruotsiin muuttaessaan tuttaviam tai sukulaisia, jotka jo paikkakunnalle asettuneina auttoivat uusia tulokkaita löytämään paikkansa yhteiskunnassa. Siirtolaiset muodostavat yleensä ystävyys- ja tuttavuusverkostonsa toisten suomalaisten kanssa. Ruotsalaiset tuttavat ja ystävät ovat harvinaisempia. Kun siirtolaiset ovat olleet maassa pidempään ja oppineet puhumaan kunnolla ruotsia, he ovat alkaneet ystäväystyä myös ruotsalaisten kanssa. Syytä vähäisiin sosiaalisiin suhteisiin ruotsalaisten ja suomalaisten välillä on molemmissa ryhmissä. Suomalaiset ovat usein vältäneet suhteita ruotsalaisiin hakeutumalla pelkästään suomalaisten seuraan niin työpaikoilla kuin vapaa-aikanaan. Tämä on tietysti ymmärrettävää juuri muuttaneiden keskuudessa, jotka eivät osaa kieltä eivätkä tunne moniakaan ihmisiä. On helpompi samaistua ihmisiin, jotka puhuvat samaa kieltä ja joilla on samanlaisia kokemuksia. Ruotsalaisten taholta on aivan ymmärrettävää, että heiltä ei aina riitä kiinnostusta tutustua ruotsia huonosti puhuviin ja siksi vaikeasti ymmärrettäviin siirtolaisiin, sillä se vaatisi heiltä ylimääräisiä ponnistuksia. Ruotsalaisilla ei myöskään ole

samanlaista tarvetta luoda uusia tuttavuussuhteita kuin suomalaisilla on, koska heillä on jo olemassa oma sosiaalinen verkostonsa. Yllättävää kyllä tutkimuksessa kävi ilmi, että kielitaito saattaa vaikuttaa kielteisesti etnisten ryhmien väleihin. Ne siirtolaiset, jotka puhuivat ruotsia, suhtautuivat hieman muita useammin kielteisesti ruotsalaisiin. Heidän mukaansa toisinaan olisi ollut parempi olla ymmärtämättä mitä ruotsalaiset puhuivat suomalaisista. Jaakkola on todennut ruotsinsuomalaisten siirtolaiselämää koskevissa tutkimuksissaan, että Ruotsissa asuvat suomalaiset ovat saamassa pysyvän etnisen vähemmistön piirteitä. Hän perustelee näkemystään sillä, että suomalaisten siirtolaisten keskuuteen on syntynyt järjestöjä, jotka pyrkivät toiminnallaan parantamaan siirtolaisten asemaa ja paneutumaan siirtolaisia koskeviin ongelmiin. (Jaakkola 1982.)

Suomalaisten ja ruotsalaisten väliset suhteet ovat parantuneet viime vuosikymmeninä. Ruotsalaiset ovat huomanneet, että suomalaiset eivät ole enää pelkästään siirtotyöläisiä, vaan että he ovat osa ruotsalaista yhteiskuntaa. Suomalaisten siirtolaisten arvo on ruotsalaisten silmissä noussut myös Ruotsiin muuttaneiden uusien siirtolaisryhmien, kuten pakolaisten, myötä. Koulujen suomen kielen opetuksen parantuminen on rohkaissut suomalaisia siirtolaisia kaksikielisyteen ja kaksikulttuurisuuteen. Tätä kautta suomen kielen status Ruotsissa on parantunut. (Lainio 1989.)

Göteborgin suomalaiset muodostavat hyvin heterogeenisen siirtolaisryhmän. Suomalaismuuttajat Göteborgissa jakautuvat monessa suhteessa kahtia. Noin puolet suomalaissiirtolaisten asutuksesta on keskittynyt tietyille esikaupunkialueille. Näiden alueiden suomalaiset toimivat aktiivisesti erilaisissa järjestöissä ylläpitääkseen suomalaisuutta ja suomen kieltä. Yhteishengen luomista suomalaisten keskuuteen pidetään tärkeänä asiana. Suomalaisuusaktivistien tarkoituksena on muun muassa suomenkielisen päivähoiton ja kaksikielisen peruskouluopetuksen kautta taata toisen polven suomalaisten aktiivinen kaksikielisyys. (Junttila – Andersson 1994.)

Göteborgin suomalaiset voivat käyttää suomen kieltä monentyyppisissä sosiaalisissa verkoissa ja kielenkäytön domaineissa eli alueissa. Suomen kielen käyttö on kuitenkin selvästi rajattu vähemmistöryhmän keskuuteen. Esimerkiksi ruotsalaisten kanssa avioituneet suomalaiset käyttävät puolisonsa kanssa ainoastaan ruotsia. Osa suomalaisista Göteborgissa käyttää suomea useimmissa kielenkäyttökonteksteissa, mutta osa käyttää liki yksinomaan ruotsia. Göteborgin toisen polven suomalaisten keskuudessa näyttäisi jo olevan menossa kielenvaihto.² (Junttila – Andersson 1994.)

2.3 Uuteen kulttuuriin sopeutuminen

Muuttaessaan Ruotsiin Anna oli täysin ummikko, joka osasi ainoastaan suomen kieltä. Mutta se ei lannistanut Annaa ja Ainoa, työn perässä maailmalle lähtijöitä.

(6) Se oli kyllä karmeeta se alottaminen, ensinnä kun ei sanaakaa osaa ruotsia, ja lentokentältäkö tultii bussilla Jöötteborii, ja sittet taksi osattii, ja annettii, sen, annettii sem puutarhan nimi.

Ensimmäiset vuodet Anna työskenteli kahdella eri puutarhalla ja hedelmäpakkaamossa. Kaikissa paikoissa työ oli lähinnä yksinään puurtamista, joten ruotsia ei päässyt harjoittelemaan työtovereiden kanssa. Myös sosiaalisten suhteiden solmiminen oli hyvin vähäistä. Elämä oli alkuunsa yksinäistä ja eristettyä, siksi lomamatkat Suomeen tuntuivatkin niin mahtavilta elämyksiltä.

(7) Mä muistan sen ensimmäisen kesän ku mä menin Suomee lentäen Helsinkiin. Ja se tunne mikä tuli ko ymmärs kaikki mitä ihmiset puhuu, teki miel huutaa suor-, suoraa ääneen ihan, oli niin heleppoa ko Kaanam maaha ois tullu, ku kaikki oli ittestää selvää, ei tarttenu koko ajan miettiä, että mitähän tuo nyt sanoo.

² Katso 3.3 Kielenvaihto.

Uuteen kulttuuriin tutustuessaan ihmiset käyvät läpi erilaisia sopeutumistapoja. Voidaan puhua segregatiosta, toiminallisesta sopeutumisesta, akkulturaatiosta, integraatiosta ja assimilaatiosta. **Segregatio**, joka on joko vapaaehtoista tai pakollista, tarkoittaa eristäytymistä uudesta kulttuurista. Esimerkiksi Ruotsiin muuttaneet suomalaiset seurustelevat ainoastaan suomalaisten kanssa. Syynä tähän voi olla, että ruotsalaiset ja heidän kulttuurinsa ovat tuntemattomia ja vieraita suomalaisille. Mutta taustalla voi olla myös suomalaisten vanhaa "hurrivihaa", jonka tähden ei edes haluta tutustua ruotsalaisiin. (Skutnabb-Kangas 1988: 235–241.)

Suomalaiset seurustelevat yleensä melko vähän ruotsalaisten kanssa. Osa Savolaisen (1987) tutkimuksen perheistä totesi, että he osaavat niin huonosti ruotsin kieltä, että sillä taidolla ei voi seurustella ruotsalaisten kanssa. Osa haastateltavista epäröi ylipäättään puhua ruotsia, jopa siinä määrin, että he halusivat käyttää suomea haastattelun kielenä. Kaikki haastateltavat pystyivät kuitenkin jonkin tasoiseen keskusteluun ruotsin kielellä, joten se ei voi olla syynä siihen, että suomalaiset eivät solmi tuttavuussuhteita ruotsalaisten kanssa. Annan mukaan suomalaiset ovat aina viettäneet vapaa-aikaansa lähinnä suomalaisten parissa.

(8) - Nii, nii ja kun ei oo missää, ei o-, ei ollum mitää suomalaista toimintaa, juu oli muutamassa paikassa suomalaiset tanssit, mutta ne oli niij kaukana.

- Mutta te ette mennys sittek koskaa ruotsalaisten tansseih?

- Ei, ei.

- Miksei?

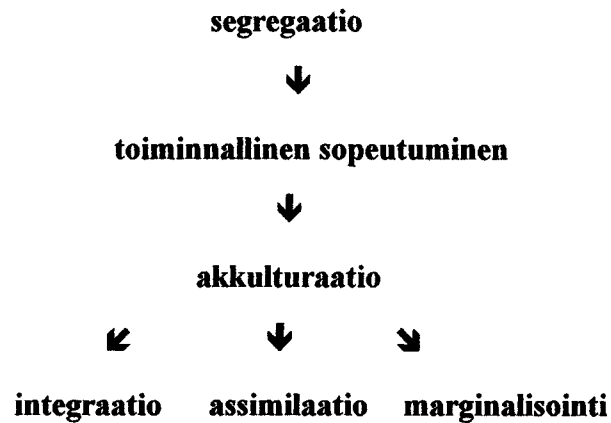
- Jaa, en oo koskaa käynny. En oo koskaa käynny.

- Käykö?

- Eiku suomalaiset ei käy, ei ne käy juuri ollenkaa, että ne mitkä on tietysti 'on ruotsalaisten kanssa menny naimisii, mutta ei ne käy ollenkaa. Ne haluaa käydä, ja nyt varsiñki on niim paljo suomalaisia tansseja ja suomalaisia ravintoloita, että nyt ihan eri asia.

Toiminnallisen sopeutumisen vaiheessa siirtolainen alkaa pikku hiljaa omaksua uuden yhteiskuntansa tapoja, esimerkiksi hän alkaa tutustua koululaitoksen toimintaan lastensa kautta. Tätä voidaan kutsua objektiivisen ulkoisen sopeutumisen aluksi. Siirtolainen on jo oppinut uuden kulttuurin tapoja ja osaa verrata niitä omaan kulttuuriinsa. **Akkulturaatio**vaiheessa maahanmuuttaja on oppinut käyttäytymään uuden yhteiskuntansa normien mukaisesti. Hän on alkanut arvostaa uuden kulttuurin tapoja ja arvostuksia. Hän saattaa myös verratessaan entistä ja uutta yhteiskuntaa toisiinsa huomata omassa kulttuurissa ainutlaatuisia piirteitä. Esimerkiksi suomalainen alkaa arvostaa tanhukulttuuria enemmän kuin kotimaassaan asuessaan. Akkulturaatiovaiheen jälkeen siirtolaisella on useampia mahdollisuuksia: integraatio, assimilaatio ja marginalisointi. (Skutnabb-Kangas 1988: 235–241.)

Integraatiovaiheessa siirtolainen omaksuu uuden kulttuurin arvot ja normit entisten arvojen ja normien lisäksi. Uusien ja vanhojen arvojen kohtaamisessa voi olla ristiriitaisuuksia, mutta uudet arvot eivät mene vanhojen arvojen edelle. **Assimilaatio**vaihe on toinen kehitysmahdollisuus maahanmuuttajalle. Assimilaatiossa siirtolainen on sopeutunut uuteen kulttuuriin siinä määrin, että hän hylkää vanhan kulttuurinsa, esimerkiksi suomalainen luopuu suomen kielestä kokonaan. Uusi kulttuuri näyttäytyy siirtolaiselle niin hyvänä, että hän tahtoo jättää kaiken vanhan taakseen. **Marginalisointi** on siirtolaisen kolmas kehitysmahdollisuus. Marginalisoinnilla tarkoitetaan halua sopeutua täydellisesti uuteen kulttuuriin ja etäännyä vanhasta lopullisesti, mikä johtaa usein ristiriitatilanteeseen. Kovasta yrittämisestä huolimatta entistä kulttuuria ei voi tyystin unohtaa, eikä uuteen kulttuuriin pääse koskaan täysjäseneksi. (Skutnabb-Kangas 1988: 235–241.)

Taulukko 2.

Taulukko 2 esittää kaavakuvana kaikki mahdolliset sopeutumistavat. Kaikki siirtolaiset eivät käy vaihe vaiheelta läpi eri sopeutumistapoja. Toiset siirtolaiset saattavat jäädä pysyvästi segregaatiosuhteeseen, josta tulee heidän elämänsä pysyvä malli. Toiset siirtolaiset eivät välttämättä käy läpi segregaatiosuhteeseen tilaa lainkaan vaan he saattavat omaksua elämäntyyliänsä suoraan toiminnallisen sopeutumisen mallin. Mikään sopeutumismalli ei myöskään ole muuttumaton tila, sillä siirtolaista ympäröivä yhteiskunta vaikuttaa jatkuvasti hänen valintoihinsa. Jokainen ihminen on yksilö, joka etenee elämässään omalla tavallaan.

Monet Ruotsiin muuttaneet tulevat elämään koko elämänsä siirtolaisina. Ruotsi ei tunnu oikealta kotimaalta, mutta Suomikaan ei enää ole sama kuin ennen. Osa siirtolaisista suunnittelee ja odottaa paluuta kotimaahansa jatkuvasti. Osa sopeutuu ruotsalaiseen yhteiskuntaan eikä enää ajattele vaihtavansa maata. Varsinkin jos perheen lapset ovat asettuneet elämään omaa elämänsä Ruotsiin, niin vanhempien paluu Suomeen ei tunnu todennäköiseltä. Mitä kauemmin siirtolaisuus on kestänyt, niin sitä enemmän siirtolaiset alkavat osallistua myös ruotsalaiseen elämäntapaan. Lasten kasvettua isoiksi vanhemmilla on aikaa osallistua harrastustoimintaan. Ruotsin kielen vahvistumisen myötä he eivät enää jää toiminnan ulkopuolella, vaan he pystyvät aktiivisesti vaikuttamaan asioihin niin

halutessaan. Uuteen ympäristöön integroituminen on monitasoista. Kiinnekohtia elämään luovat aineelliset asiat, kuten talo tai kesämökki. Fyysinen ympäristö on tullut tutuksi ulkoiluharrastusten myötä. Sosiaalinen kenttä on laajentunut työelämän ja vapaa-ajan kautta. Ruotsi on alkanut tuntua hyvältä paikalta elää. (Huovinen 1987, Jaakkola 1984.)

Ruotsissa vuosikausia asuneille ruotsinsuomalaisille itselleen Ruotsin tuntuminen kodilta on itsestäänselvyys. Mutta suomalaisten sukulaisten voi olla sitä vaikeampi ymmärtää. Ruotsinsuomalaiset joutuvatkin selittelemään suomalaisille muuttunutta tilannettaan, vanha Suomi on heille yhä olemassa, mutta myös Ruotsilla on paikka heidän sydämessään. Vuosien aikana ruotsinsuomalaisten identiteetti on muotoutunut suomalaisen ja ruotsalaisen identiteetin välille. Ruotsinsuomalaiset ovat oppineet olemaan suomalaisia ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Tätä identiteetin rakentamista on auttanut kielitaidon kasvaminen. Ihminen voi alkaa rakentaa itselleen kaksoidentiteettiä, kun hän tuntee itsensä omaksi itsekseen ja yhtä itsevarmaksi riippumatta siitä puhuuko hän suomea vai ruotsia. (Lainio 1996.)

Nyttemmin Anna on kotiutunut Ruotsiin. Koti-ikävä Suomeen alkoi tasoittua 1970-luvun lopulta lähtien, kun Anna sopeutui elämämisen rytmiin Ruotsissa. Hän ei kuitenkaan ole vielä osannut päättää, palaako hän takaisin Suomeen eläkepäiviä viettämään vai jääkö hän lopullisesti Ruotsiin.

(9) Että sitä eli vaa pitkän aikaa, sii-, siihe vaa, että ko kesäloma tulee, pääsee käymää Suomessa, ja joulu tulee pääsee käymää Suomessa, mut eihä se sem puolee, että monellaha se on vielläki. Se on minusta ihan järkyttävää, että onneks siintä pääs ylitte.

3 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

Tässä luvussa tarkastelen kaksikielisyys-käsitettä mahdollisemman monesta eri näkökulmasta, pohtien muun muassa kaksikielisuuden merkitystä yksilölle ja yhteisölle. Kahden kielen kohtaaminen saattaa synnyttää erilaisia lingvistisiä ilmiöitä, kuten koodinvaihtoa, lainaamista ja kielenvaihtoa. Uuden kielen oppiminen on prosessi, johon liittyy vaiheita, jotka vaativat yksilöltä ponnisteluja. Kieltä ei voida erottaa omaksi yksikökseen ihmisen elämästä, koska kieli ja siihen liittyvä kulttuuri luovat ihmiselle pohjan oman identiteetin muodostamista varten.

3.1 Kaksikielisyys

Taylorin määritelmän mukaan ihminen, joka osaa kahta kieltä, jotka eroavat toisistaan äänteiden, sanaston ja lauserakenteen osalta, on kaksikielinen (Taylor 1976: 238). Äidinkielensä ihminen oppii vuorovaikutuksessa sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristönsä kanssa. Vieraaseen kieleen perehtyessään ihmisen tulee myös tutustua kulttuuriin, jossa tämä kieli vaikuttaa. Canale ja Swain (1980) loivat termin kommunikatiivinen kompetenssi, jolla tarkoitetaan yksilön sellaista kielitaidon tasoa, että tämä pystyy kommunikoimaan muiden ihmisten kanssa. Kommunikatiivinen kompetenssi voidaan jakaa neljään: kieliopillinen, sociolingvistinen, diskursiivinen ja strateginen kompetenssi. Morfologia, syntaksi, lausesemantiikka, fonologia ja sanaston hallinta sisältyvät kieliopilliseen kompetenssiin. Sociolingvistiikka sisältää kielenkäyttöä koskevat sosiokulttuuriset säännönmukaisuudet. Yhtenäisten suullisten ja kirjallisten tekstien tuottamisen tekevät mahdolliseksi diskurssikompetenssin sisältämät säännöt. Silloin kun muut keinot pettävät, niin käyttöön otetaan strateginen kompetenssi. Tullakseen toimeen uudella kielellä yksilön ei suinkaan tarvitse heti hallita kaikkien neljän osakompetenssin sisältöjä täydellisesti, vaan hän voi saavuttaa niiden sisältämät taidot vähitellen. Mitä enemmän puhuja saa kokemusta kielen käytöstä, niin sitä nopeammin toiminnot

muuttuvat automaattisiksi, jolloin kielestä tulee sujuvampaa ja luontevampaa. (Sajavaara 1994.)

Puhujan kaksikielisyyden taso voidaan määrittellä hyvin monella tavalla. Usein kaksikieliseltä kysytään, että kumpi hänen hallitsemistaan kielistä on hänen äidinkielsä. Yksikielinen joutuu harvemmin pohtimaan omaa suhdettaan kieleen, mutta kaksikieliseltä tätä edellytetään automaattisesti. Kaksikielisen ei ole monestikaan helppo sanoa, kumpi kielistä on hänen äidinkielsä, jos hän on käyttänyt molempia kieliä lapsuudestaan lähtien. Määriteltäessä kaksikielisyttä ja äidinkieltä voidaan ottaa huomioon neljä näkökulmaa: 1) kompetenssi eli mitä kieltä yksilö hallitsee parhaiten, 2) funktio eli mitä kieltä yksilö käyttää eniten, 3) kielen alkuperä eli mitä kieltä vanhemmat ovat käyttäneet, ja 4) identifikaatio eli minkä kielen puhujaa yksilö itse ja muut katsovat hänen edustavan. Tulee muistaa, että kieliä opitaan eri yhteyksissä, jolloin eri kielten hallinta vaihtelee asioiden ja tilanteiden mukaan. (Kieli ja sen kieliopit 1996: 246–252.)

Puhuttaessa kaksikielisyydestä tulisi aina ottaa huomioon, onko kyse yksilöllisestä vai yhteisöllisestä kaksikielisyydestä. Kieli ei ole ihmisille ainoastaan kommunikaatioväline, se on myös ryhmän symboli. Tietyn kielen kautta yksilö identifioi itsensä kyseisen ryhmän jäseneksi. Joillekin yksilöille kaksikielisyyys merkitsee kuulumista myös kahteen kulttuuriin, esimerkiksi japanilais-suomalaisessa perheessä lapset omaksuvat kaksi eri kulttuuria kahden kielen lisäksi. Mutta voi olla niin, että Japanissa tietyn aikaa asuva suomalaisperhe ei kieliopinnoistaan huolimatta varsinaisesti omaksu maan kulttuuria. Eri kieliryhmillä on olemassa toisistaan tietyt odotukset, jotka on voitu pitkälle muodostaa käytetyn kielen perusteella. Esimerkiksi Suomessa viritellään jälleen kerran keskustelua suomenkielisten ja ruotsinkielisten kansalaisten välisistä suhteista. Kaksikieliselle yhteisölle kieli voi olla eri tilanteiden tunnusmerkki: yhtä kieltä käytetään muodollisissa tilanteissa, toista kieltä käytetään yksityisissä yhteyksissä. Tällaista tilannetta kuvataan sanalla diglossia, joka tarkoittaa kielten funktionaalista eriytymistä. Suomessa

diglossiatilanne vallitsi siihen asti kunnes suomen kieli hyväksyttiin virkakieleksi ruotsin kielen rinnalle. Yhteiskunnan kaksikielisyyttä voidaan pitää dynaamisena olotilana, jossa yhteiskunta ja sen kielisuhteet muuttuvat jatkuvasti. Siksi puhdasta diglossiatilannetta ei nykyisin löytyne monestakaan maasta. (Grosjean 1982, Kieli ja sen kieliopit 1996: 246–252.)

Kaksikielisyyden yhteydessä puhutaan toisinaan puolikielisyydestä. Esimerkiksi Ruotsissa asuvien suomalaisten siirtolaislasten kielitaitoa on tutkittu ja arvioitu heidän mahdollista puolikielisyyttään. Puolikielisyyttä ei kuitenkaan ole olemassa, on vain eriasteista kaksikielisyyttä. Puolikielisyyks-käsite on syntynyt lähinnä täydellisen kaksikielisyyden ajatuksesta. Yksilö voi olla kaksikielinen, vaikka hän ei hallitsisikaan täydellisesti ja samanarvoisesti molempia puhumiaan kieliä. (Edwards 1994: 59.)

Kaksikielisiä on pyritty luokittelemaan heidän kielitaitonsa ja kielenkäyttötapansa mukaan. Weinreich (1968) totesi 1950-luvulla tehdyissä tutkimuksissaan, että kaksikieliset voitaisiin jakaa kahteen ryhmään: sanoja rinnastaviin ja sanoja yhdistäviin. Sanoja rinnastavien ryhmässä eri kielten sanoilla on oma selkeä merkityksensä. Tähän ryhmään kuuluvalla esimerkiksi englannin *house* tarkoittaa toisenlaista taloa kuin espanjan *casa*. Sanoilla on rinnakkainen merkitys. Sanoja yhdistävien ryhmässä sanojen merkitykset ovat sulautuneet yhteen. Tähän ryhmään kuuluvalla *house* ja *casa* tarkoittavat taloa ilman erittelyitä talon mallista. Sanoja yhdistävät ovat oppineet molemmat kielet sujuvasti ennen kuuden vuoden ikää; edellyttäen että molempien kielten oppiminen on tapahtunut samanlaisessa ympäristössä. (Taylor 1976: 259–261.)

Edwardsin mielestä voidaan puhua lisäävistä (additive) ja poistavista (subtractive) kaksikielisistä. Kaksikieliset, jotka elävät molempia kieliä käyttävässä yhteisössä, lisäävät uuden sanan entisen samaa tarkoittavan sanan rinnalle. Klassinen esimerkki lisäävistä

kaksikielistä ovat yläluokkaiset ihmiset, joiden piireissä on aina pidetty luontevana, että oppineet ihmiset osaavat useampia kieliä. Poistavat kaksikieliset elävät yleensä yhteisössä, jossa toinen kielistä on hallitsevampi. Näin ollen he saattavat poistaa aikaisemman sanan ja alkaa sen sijaan käyttää vain ja ainoastaan uutta sanaa. (Edwards 1994: 59.) Poistava kaksikielisyys saattaa helposti saada jalansijaa siirtolaisten parissa, jos siirtolaisyhteisö ei tunne itseään tarpeeksi voimakkaaksi valtakulttuurin puristuksessa.

Yksi yleinen jaottelu on puhua ensisijaisesta ja toissijaisesta kaksikielisyydestä. Ensisijainen eli primaari kaksikielisyys tarkoittaa kahden kielen sisäistämistä luonnollisella tavalla ympäristön vaatimuksesta. Toissijainen eli sekundaari kaksikielisyys syntyy kielen järjestelmällisen ja muodollisen opiskelemisen kautta. Edwardsin mielestä ensisijaisen ja toissijaisen kaksikielisyyden rajaa ei voida aina selkeästi merkitä. Yksilö saattaa saavutettuaan sujuvan kielitaidon epämuodollisella tavalla haluta opiskella muodollisesti kielioppisääntöjä vahvistaakseen kielitaitoaan. Tässä prosessissa voi nähdä selkeästi samankaltaisia piirteitä äidinkielen kehittymisen kanssa. (Edwards 1994: 59–60.)

Kahden kielen hallinta saattaa olla yksilölle rasittavaa. Kaksikielisen ihmisen tulee pystyä jatkuvasti pitämään erillään eri kielten fonologiset, morfologiset ja syntaktiset järjestelmät. Penfieldin ja Robertsien (Penfield 1975) neurologisten tutkimusten mukaan aivojen on ajateltu toimivan siten, että ne varastoivat kaksi kieltä omiin, erillisiin lokeroihinsa, joita ei voida käyttää samanaikaisesti. Tämän ajatuksen mukaisesti suomenkielistä sanomalehteä lukeva suomenruotsalainen ei pystyisi sillä hetkellä vastaamaan ruotsiksi hänelle tehtyyn kysymykseen. Macnamara ja Kushir (1971) päättelivät tutkimuksissaan, että kaksikielisiltä menee tietty aika ennen kuin he saattavat vaihtaa kielestä toiseen. Tutkimuksissa huomattiin, että jos tutkittava tiesi valmistautua kielenvaihtoon, niin se sujui yllättävää tilannetta nopeammin. Tutkimuksessaan Macnamara ja Kushir kumosivat olettamuksen, että kaksikieliset kääntävät heikommasta kielestä vahvempaan esimerkiksi lukiessaan. Jos näin olisi, niin silloin testitulosten

vahvemman kielen osalta olisi tullut olla huomattavasti parempia. Ilmeistä on, että kaksikieliset tekevät käännöksiä heikkomman ja vahvemman kielen välillä ainoastaan kaksikielisyytensä alkutaipaleella. Vaikka mittauksissa onkin saatu selville aikaeroja siirryttäessä kielestä toiseen, niin todellinen elämä noudattaa harvemmin laboratorioolosuhteita. Omiin havaintoihinsa perustuen Taylor (1976) toteaa, että suorittaessaan laskutehtävää hän huomaamattaan vaihtaa ajattelunsa aina japanin kielelle, joka oli hänen alakoulun kielensä. Hänen mukaansa vaihto ei vie mitenkään aikaa eikä ennakkoodotuksilla ole mitään merkitystä, koska vaihto tapahtuu aivan automaattisesti.

Ongelmia kaksikieliselle saattavat aiheuttaa muun muassa kielten äänteelliset ja rakenteelliset erot. Yleensä vahvempi kieli pyrkii dominoimaan heikompaa. Esimerkiksi kiinalaiselle englannin *r* voi tuntua mahdottomuudelta, koska kiinan foneettinen järjestelmä ei tunne *r*-foneemia. (Taylor 1976: 264.) Ruotsinsuomalaisilla on ääntämisongelmia soinnillisten klusiilien (*g*, *b*, *d*) kanssa, koska niiden käyttö suomen kielessä on niin vähäistä.

Kaksikielisyyden vaatii laajempaa aivokapasiteetin käyttöä kuin yksikielisyyden. Ryhmittelevien kaksikielisten ongelmien kielestä toiseen vaihtamisen ja kielten keskinäisen sekaantumisen kanssa viittaisivat siihen, että nämä kaksi kieltä varastoidaan aina erikseen. Mutta vaikuttaa siltä, että tämä kielten erottaminen omiin varastoihinsa ei ole aina täydellistä. Esimerkiksi sanastoa voidaan tallentaa joko kielen tai merkityksen mukaan. Kaksikielisyyden vaatii myös kahden eri syntaksijärjestelmän hallitsemista. Jos ihminen on vasta matkalla kaksikielisyyteen, niin hän saattaa käyttää ensimmäisen kielensä lauserakennetta vaikka puhuukin uutta kieltä. Erityisesti, jos kieli on opittu korvakuulolta, niin lauserakennearjojen erottaminen toisistaan voi viedä kauan aikaa. (Taylor 1976: 264–273.)

3.2 Koodinvaihto ja lainaaminen

Kahden kielen pitäminen erillään toisistaan ei aina ole helppoa. Monilla kaksikielisillä tapahtuu puheessa sekaantumista äidinkielen ja toisen kielen kesken. Tätä ilmiötä kutsutaan koodinvaihdoksi. Koodinvaihtoa on tutkittu jo 1950-luvulta lähtien, jolloin sitä pidettiin merkinä kaksikielisen huonosta kielitaidosta, jopa sekakielisyyden merkinä. Viime vuosikymmeninä kaksikielisyyden tutkimuksen lisääntymisen myötä on myös koodinvaihtoa alettua tutkia uudesta näkökulmasta. Koodinvaihto nähdään nyt mielenkiintoisena kielellisenä ilmiönä, jota tutkimalla on mahdollisuus saada lisätietoa kaksikielisten tavasta käyttää ja varastoida eri kieliään. (Grosjean 1982.)

Poplackin määritelmän mukaan koodinvaihto on vuorottelua kahden kielen välillä yksittäisten sanojen, lauseiden tai lingvististen kokonaisuuksien kesken (1980: 583). Koodinvaihtoa voidaan luokitella sen mukaan miten kieli L_1 on sulautunut fonologisesti, morfologisesti ja syntaktisesti toiseen kieleen L_2 . Koodinvaihdon tutkinta on keskittynyt pitkälti sosiaalisten ja pragmaattisten merkitysten tulkintaan. Poplack korostaa tutkimuksissaan toiminnallisten ja kielellisten tekijöiden merkitystä koodinvaihdolle. Poplack on tutkinut New Yorkin puertoricolaisyhteisöä, joka käyttää kielinään englantia ja espanjaa. Poplack muodosti tutkimukselleen kolme hypoteesia: Ensimmäkin puhuja voi käyttää sekä lauseiden sisäistä (intrasentential) koodinvaihtoa että vertauskuvallista (emblematic) koodinvaihtoa huomioimatta lainkaan omaa kompetenssiaan kummassakaan kielessä, jolloin riski muodostaa kielenvastaisia ilmauksia kasvaa kielissä L_1 , L_2 tai niissä molemmissa. Toiseksi voi olla niin, että puhuja välttelee sellaisia lauseiden sisäisiä vaihtoja, jotka ovat syntaktisesti hankalia. Kolmantena vaihtoehtona on se, että puhuja ei käytä puheessaan lainkaan koodinvaihtoa. Viimeistä vaihtoehtoa ei tarvinnut lopulta ottaa lainkaan huomioon, sillä tutkittavissa henkilöissä ei ollut yhtään ihmistä, joka ei olisi käyttänyt koodinvaihtoa puheessaan. Tutkimuksessa selvisi, että kukaan tutkittavista riippumatta heidän kaksikielisyytensä asteesta ei muodostanut

kielenvastaisia kokonaisuuksia kielien L_1 ja L_2 välillä. Samanlaisuusrajoite (equivalence constraint) näyttääkin vaikuttavan sekä tasapainoisten (balanced) kaksikielisten että takeltelevien (non-fluent) kaksikielisten puheeseen. Samanlaisuusrajoitteen takia puhujat pyrkivät aina noudattamaan puheessaan kielien syntaktisia sääntöjä koodinvaihdon tehdessään. Esimerkiksi englannin ja espanjan välillä koodinvaihto voi tapahtua suoraan, koska kielet ovat samanlaisia rakenteeltaan. Suomen ja englannin erilainen rakenne estää varsinaisen suoran koodinvaihdon, koska esimerkiksi englannin prepositio ilmaistaankin sijapäätteellä suomen kielessä. Koodinvaihto tuntuu toimivan eniten alueella, joissa kaksikielisen eri kielien L_1 ja L_2 kieliopit menevät päällekkäin. (Poplack 1980.)

Koodinvaihto on nähty alkuaan jonkinlaisena puolikielisytenä. Kaksikielisen ihmisen on ajateltu puhuvan aina selkeästi toista tai toista kieltä, mutta ei koskaan molempia kieliä sekaisin yhtä aikaa. Yksikielisistä koodinvaihto on yleensä merkki kaksikielisen huonosta kielitaidosta. (Grosjean 1982.) Esimerkiksi suomalaiset kertovat kauhuissaan tavasta, jolla suomenruotsalaiset muodostavat lauseita. Mitä kieltä muka on lause: "Hon är mycket kaksinaamainen."?

Yksikieliset vaativat usein kielten puhtautta, joka varmaankin osin johtuu kouluopetuksen virheettömyysvaatimuksesta sekä tottumattomuudesta kommunikoimiseen kaksikielisten kanssa. Monet kaksikieliset itsekin näkevät koodinvaihdon merkkinä huolimattomuudesta ja huonosta puhetavasta, vain vähemmistö heistä pitää sitä normaalina puhetapana. Koodinvaihto on kaksikielisillä yleisempää silloin, kun molemmat puhujat ovat kaksikielisiä. Kun kaksikielinen puhuu yksikielisen kanssa, niin silloin koodinvaihto on yleensä huomattavasti vähäisempää. (Grosjean 1982.) Poplack (1980) toteaa koodinvaihdon olevan oman kielellisen norminsa, jota esiintyy kaksikielisissä yhteisöissä. Jotta puhuja pystyisi puheessaan vaihtamaan koodia kesken lauseen, niin hänellä täytyy olla hyvä käsitys molempien kielien kieliopista. Koodinvaihto

edellyttää kaksikielisyyden hyvää tasoa. Poplackin mielestä koodinvaihdon tasosta voi päätellä yksilön kaksikielisyyden tasoa.

Grosjeanin mukaan koodinvaihdon syynä voi olla lingvistinen tarve tietyn sanan, fraasin tai täytelisäkkeen käyttöön lauseessa. Puhuja voi tehdä koodinvaihdon jatkaakseen puhettaan samalla kielellä, jota edellinen puhuja on käyttänyt. Puhuja voi lainata jotakuta tai hänellä on tarve korostaa asian osoittamista juuri tietylle henkilölle. Puhuja voi koodinvaihdon avulla alleviivata kuulumistaan tiettyyn ryhmään. Koodinvaihto voi ilmasta puhujan vihaa, tuskastumista tai asian luottamuksellisuutta. Koodinvaihdoilla voidaan myös osoittaa, että asia ei ole tarkoitettu kaikille, jolloin puhuja sulkee ulkopuoliset pois tekemällä koodinvaihdon. Koodinvaihto voi myös ilmaista puhujan roolia yhteisössä, hänen rotuaan, statustaan tai erityistaitoaan. (Grosjean 1982.)

Koodinvaihtotapoja on olemassa erilaisia. Niistä voidaan nimetä merkitty koodinvaihto (tag-switching), lauseiden välinen koodinvaihto (intersentential codeswitching) ja lauseen sisäinen koodinvaihto (intrasentential codeswitching). Merkityllä koodinvaihdoilla tarkoitetaan sitä, että puhuja ilmaisee jollakin tunnuksella, että hän tekee nyt puheessaan koodinvaihdon. Englannin kielen puhujalle tällaisia sanoja voivat olla esimerkiksi *you know* ja *I mean*. Merkittyjä koodinvaihtoja on helppo käyttää lauseessa, koska ne eivät aiheuta syntaktisia tai morfologisia ongelmia. Ne on helppo liittää lauseeseen. Esimerkiksi seuraavassa lauseessa koodinvaihdon merkinä on englanninkielinen lausahdus, joka on yleisessä käytössä englannissa (Poplack, Wheeler and Westwood 1987: 40): *Mutta em mä viittinyt, no way*. Lauseiden välinen koodinvaihto tarkoittaa sitä, että puhuja tekee vaihdon sivulauseen tai lauseen rajalla. Lauseiden välisessä koodinvaihdossa jokainen lause on kokonaan yhtä kieltä. Esimerkkinä lause Poplackin (1980: 594) tutkimuksesta: *Sometimes I'll start a sentence in English y terminó en español*. Lauseen sisäisessä koodinvaihdossa vaihto tehdään saman lauseen sisällä, vaikka syntaktinen riski kasvaakin huomattavasti. Esimerkkinä lause Romainelta (1989:

73) malajilais-englantilaisesta koodivaihdosta: *This morning i hantar my baby tu dekat bebysitter tu lah* ('*This morning I took my baby to the babysitter*'). Lauseen sisäistä koodinvaihtoa käyttävät yleensä sujuvasanaiset kaksikieliset, jotka hallitsevat molempien puhumiensa kielten rakenteet siten, että he pystyvät niitä sekoittamaan. Tätä kaksikielisyyden ilmenemistapaa on pidetty osoituksena erittäin heikosta kielitaidosta muun muassa Weinreichin (1968) mukaan, mutta Poplackin mielestä tapa edellyttää hyvää kaksikielisyyden tasoa. (Poplack 1980, Romaine 1989.)

Poplack, Wheeler ja Westwood (Poplack et al. 1987) ovat tutkineet suomalais-englantilaista kaksikielisyyttä. Tutkittaessa koodinvaihtoa ja kaksikielisyyttä on useimmiten tutkittu kieliä, jotka kuuluvat samaan kielityyppiin, kuten englanti ja espanja puertoricolaistutkimuksissa tai ranska ja englanti kanadanranskalaistutkimuksissa. Kielitypologia luokittelee kielet rakennepiirteiden perusteella. Typologisesti kielet voidaan jakaa aglutinoiviin, flekteeraaviin ja isoivoiviin kieliin. Aglutinoivissa kielissä vartaloon liitetään päätemorfeemit sellaisenaan, esimerkiksi suomi kuuluu tähän ryhmään. Flekteeraavissa kielissä morfeemit sulautuvat toisiinsa, esimerkiksi englanti kuuluu tähän ryhmään. Isoivissa kielissä kukin morfeemi on itsenäinen sana, esimerkiksi kiina kuuluu tähän ryhmään. Nytemmin on huomattu, että kielityypit eivät ole niin selkeitä kuin 1800-luvulla luultiin vaan yhdessä kielessä voi olla useamman eri kielen rakennepiirteitä. Voidaan myös puhua synteettisistä ja analyyttisistä kielistä. Synteettisissä kielissä sana muodostuu useista morfeemeista. Analyyttisissä kielissä kukin morfeemi on erillinen sana. Suomi on synteettinen kieli, kun taas englanti on analyyttinen kieli. (Kieli ja sen kieliopit 1996: 198–201.) Koodinvaihto eri kielityyppeihin kuuluvien kielten välillä on hankalampaa kuin samaan kielityyppiin kuuluvien välillä. Kun vaihto tehdään eri tyyppisiin kuuluvien kielten välillä, niin aina on vaarana sotkea toisen tai molempien kielten järjestelmiä. (Poplack et al. 1987.)

Poplackin, Wheelerin ja Westwoodin mielestä koodinvaihto ja lainaaminen ovat itsenäisiä kielellisiä ilmiöitä, joiden välillä ei ole jatkumoa. He jakavat koodinvaihdon kahteen osaan: 1) sujuva, todellinen lauseiden sisäinen koodinvaihto (intrasentential) ja 2) merkitty koodinvaihto. Sujuva (intrasentential) koodinvaihto, jossa ei ilmoiteta vaihtoa tapahtuvaksi, oli tutkittavien keskuudessa melko vähäistä.

Mun vanhin on- nyt alkaa *part-time nursing in intensive care*.

Merkittyä koodinvaihtoa esiintyi jonkin verran. Merkityn koodinvaihdon yhteydessä tulee muistaa, että sen käyttäminen koodinvaihdon ilmaisijana ei merkitse sitä, että puhujan kaksikielisyyden taso olisi automaattisesti alhainen.

Se oli kai neljä vai oliko se viis vuotta sitten siellä kuin *nursing home*.

Tutkimuksessa selvisi, että koodinvaihtoa ei tapahdu kaikissa tilanteissa. Tästä pitää huolen samanlaisuusrajoite (*equivalence constraint*). Koodinvaihtoa ei esiinny kieltosanojen yhteydessä, englannin preposition perässä, ennen suomen postpositiota, suomen kysyvän lauseen verbin jäljessä eikä englannin kysyvien käänteisten lauserakenteiden yhteydessä. (Poplack et al. 1987.)

Poplack, Wheeler ja Westwood (Poplack et al. 1987) jakavat myös lainaamisen kahteen osaan: 1) vakiintunut lainaaminen ja 2) tilapäinen lainaaminen. Lainattuihin sanoihin vaikuttavat suomen kielen morfologiset ja syntaktiset säännöt. Vakiintunut laina saa yleensä suomalaisen päätteän, eikä sanan ilmaista mitenkään olevan poikkeava lauseen muista sanoista.

Näitä kaks, kolme *bypassia* sillä on.

Lainaaminen voidaan merkitä puhejaksoon sanoilla, jotka antavat kuulijalle vihjeen siitä, että puhejaksossa on käytössä vieras, kieleen alunperin kuulumaton sana. Lainasanaa saattaa edeltää merkkisana, kuten *semmonen* tai *niin kuin*. Lainaamisen merkitsemisen (tag) puheessa tehtävänä on ilmoittaa, että lauseessa seuraa nyt jotakin normaalityyppisestä poikkeavaa.

Rupesin pitämään *semmosta rooming housea*.

Poplackin, Wheelerin ja Westwoodin (Poplack et al. 1987) mukaan koodinvaihto ja lainaaminen ovat itsenäisiä kielellisiä ilmiöitä, joiden välillä ei ole jatkumoa. Tätä todistavat heidän mukaansa seuraavat suomalais-englantilaisen kaksikielisyyden tutkimuksessa selvinneet seikat: 1) selvissä koodinvaihtotapauksissa nomineja ei ole taivutettu, kun taas lainaamistapauksissa nominit ovat useimmiten taivutettuja, 2) yksiselitteisissä koodinvaihtotapauksissa on tarkoituksenmukaisessa käytössä englannin kielen prepositioita ja artikkeleita, kun taas lainatapauksissa ne puuttuvat täysin, 3) on nähtävissä selkeä suuntaus taivutusmuotojen ja puhejaksojen erityiseen merkitsemiseen: alle viisi prosenttia englannin substantiiveista, jotka vaativat taivutusta suomen kielessä, oli jätetty ilman sijapäätettä tai merkkiä (flag). Nämä perusteet vahvistavat Poplackin, Wheelerin ja Westwoodin näkemystä tilapäislainojen yleisyydestä.

Suomalais-englantilaisessa kaksikielisyydessä koodinvaihdon merkitseminen kertoo kielen tuottamisen vaikeuksista. Vaikka tutkimuksen kaikki informantit olivatkin ensimmäisen sukupolven puhujia, jotka puhuvat sujuvasti suomea sekä ovat etevä englannissa, niin tämä tuottamisvaikeus johtuu siitä, että puhujien kieliyhteisössä tilapäinen lainaaminen tai koodinvaihto eivät kuulu heidän jokapäiväisen lähiyhteisönsä puhutapaan. Puhujat käyttävät päivittäisenä kielenään eri puhetilanteissa pääasiassa englantia, esimerkiksi lastensa tai puolisonsa kanssa puhuessaan. Suomea he käyttävät rajatummissa tilanteissa tavatessaan toisia suomalaisia. Tilannetta on mielenkiintoista

verrata Poplackin (1980) puertoricolaistutkimukseen, jossa koodinvaihto oli oleellinen osa yhteisön puhetapaa. Puertoricolaisyhteisössä espanjan tai englannin kielen käyttöä ei oltu rajattu yhtä selkeästi vain tiettyihin tilanteisiin, vaan kaikki käyttivät molempia kieliä. (Poplack et al. 1987.)

Gumperzin mukaan lainaaminen ja koodinvaihto tulee erottaa toisistaan. Lainaaminen voidaan määritellä yksittäisten sanojen tai lyhyiden fraasien käyttämiseksi lauseessa. Nämä lainat ovat mukautuneet matriisikielen kielioppiin, ja ne käyttäytyvät matriisikielen morfologisten ja syntaktisten sääntöjen mukaisesti. Koodinvaihdon Gumperz näkee kahden erilaisen kieliopillisen systeemin yhdistelmänä. Koodinvaihtotilanteessa puhujan tulee pystyä samanaikaisesti tietoisesti tai alitajuntaisesti käyttämään kahden eri kielen sanastoa ja rakenteita. (Gumperz 1982: 66.)

Lauttamus on tutkimuksissaan käsitellyt amerikansuomalaisten lainaamista ja koodinvaihtoa. Lauttamuksen teoria perustuu ajatukselle, että koodinvaihto ja lainaaminen ovat prosesseja, joita voidaan parhaiten kuvata kielellisen jatkumon avulla. Hänen mukaansa koodinvaihto ja lainaaminen eivät voi olla riippuvaisia itse kontaktitilanteesta. Lauttamuksen mukaan hänen omaa näkemystään todistavat hänen amerikansuomalaisten tutkimuksensa. Lauttamuksen mielestä koodinvaihtoa voidaan pitää vain harvoissa kieliyhteisöissä puhujien yhteiseen sosiaaliseen kielisäännöstöön eli kieleen vaikiintuneina ilmiöinä. Hän toteaa kuitenkin poikkeuksena New Yorkin puertoricolaisyhteisön, jota tutkiessaan Poplack on selvästi havainnut koodinvaihdon olevan osan puhujien sosiaalista kielisäännöstöä. Lauttamuksen mukaan asiaa tulee tarkastella kokonaisuutena, joka koostuu erilaisista lingvistisistä rakenteista, psykolingvistiikasta, sociolingvistiikasta ja pragmaattisista tekijöistä. Lauttamus jakaa jatkumon neljään kategoriaan. Tämän kategorian mukaisesti 1) koodinmuutos ("code-change") ja 2) koodinsekoitus ("code-mix") edustavat lähinnä koodinvaihtoprosessin strukturaalisia vastineita, 3) sporadinen tai spontaanisyntyinen laina ("nonce loan") ja 4)

integroitunut laina ("intergrated loan") edustavat lähinnä lainaamisen vastineita. (Lauttamus 1990, 1991, 1992.)

Lauttamus toteaa, että koodinmuutokset ovat tyypillisesti monisanaisia fragmenttejä, jotka käyttäytyvät leksikaalisesti, syntaktisesti, morfologisesti ja fonotaktisesti lähtökielen mukaisesti. Koodinmuutoksissa operoi lähtökielen kielioppi, joten ne eivät ole mukautuneet matriisikieleen. Koodinmuutoksille ovat tyypillisiä puhujan käyttämät epäröintisignaalit, kuten *ää*, *niinku*, jotka ilmaisevat puhujan kielen prosessointiongelmia. (Lauttamus 1992: 9.)

Ja oli se nuorempiki veli, ei kaikista nuorin veli, se asuu tuol' leikilla kans' [Hmh-hmh.] ää, niinku *half-brother they sa-, say or* [Joo.] *whatever you want to call it* ['velipuoli, sanotaan, tai miksi sitä nyt halutaankin kutsua'].

Yksittäiset sanat tai yhdyssanat, yleensä substantiivit, ovat useimmiten koodinsekoituksen osina. Koodinsekoitukset eivät ole mukautuneet matriisikieleen morfologisesti taikka syntaktisesti, vaan niissä operoi yleensä lähtökielen kielioppi. (Lauttamus 1992: 9–10.)

Ja suomalaiset, niil' oli paha nimi [nauraa] siinä, siihen aikaan, ne joutu *black list*, hee [musta(lle) lista(lle)].

Lauttamuksen mukaan sporadisissa lainoissa vierasperäinen sana on morfologisesti ja syntaktisesti mukautunut matriisikieleen. Sporadiset lainat säilyttävät yleensä lähtökielen ääntöasun eli niissä ei esiinny fonologista integroitumista. (Lauttamus 1992: 10.)

Ja ne asu [Hmh-hmh.] miesten *dormitoryssa*, mutta o, koulun miehiä ei ollu ['asuntolassa'].

Jatkumon toista ääripäätä edustavat integroituneet lainat. Niissä mukautuminen matriisikieleen on kaikkein pisimmällä. Ne ovat mukautuneet matriisikieleen myös fonologisesti. Kuitenkin vapaata vaihtelua saattaa esiintyä jonkin verran. Integroituneissa lainoissa operoi matriisikielen kielioppi, toteaa Lauttamus. (1992: 10–11.)

Ja sitte tuo, joka oli *petiruuma* tuolla [Hmh-hmh.] no, sitte ku Rälfi tuli vanhemmaksi [Hmh-hmh] me laitimme sille *petiruuman*, se oli *kitsinä* ennen [Hmh-hmh.] ja sitte me laitoimme *kitsin* tää, öö, tuohon, ku oli ennen *tainiruuma*, ja panimme tämän *kitsiksi*, eikä meillä *tainiruumaa* sitte oo ollenkaan ['petiruuma' < bedroom; 'tainiruuma' < dining room; 'kitsi' < kitchen].

Koodinvaihto ja lainaaminen ovat tärkeitä tekijöitä tutkittaessa sekä kielen säilymistä että kielenvaihtoa. Lauttamus esittää, että termiä lainaaminen tulisi käyttää laajemmin kuin on ollut tapana eikä vain rajoittaa sen esiintymistä kielen säilymistapauksiin. Lauttamuksen mielestä olisi aiheellista koodinvaihtoa ja lainaamista tarkasteltaessa ottaa huomioon kielen kaksijakoisuus: kieli ja puheasuoritus. Tutkittaessa kielikontakteja on yleensä kyse kielen variaatioista, kuten murre-, tyyli ja yksilöeroista. Näiden variaatioiden voidaan katsoa kuuluvan lähinnä puheasuoritukseen, jolloin ne olisi hyvä kokonaisuuden kannalta ottaa huomioon. (Lauttamus 1991, 1992.)

Virtaranta on amerikansuomen tutkimuksissaan todennut, että tämän kielen erikoispiirteet tulevat selvimmin ja runsaimmin ilmi sanastossa. Amerikansuomalaisten käyttämistä lainoista suurin osa kuuluu asioihin, joihin he ovat tutustuneet vasta Amerikassa, kuten ammatteihin, työhön ja koneisiin. Lainaamista on aiheuttanut sanan suuri esiintymistajuus siirtolaisen elämässä. Englannin kieltä on myös saatettu arvostaa enemmän kuin suomea, jolloin englantia on saanut prestiisi-aseman puhujien mielessä. Sanoja on toki tarvinnut lainata uusille asioille, joita ei ole kotimaassa ollutkaan, mutta kummallista kyllä lainojen joukossa on useita sanoja, jotka varmasti ovat kuuluneet amerikansuomalaisten sanavarastoon jo Suomessa. (Virtaranta 1993.)

3.3 Kielenvaihto

Yksilöstä voi tulla kaksikielinen siten, että hän joutuu kosketuksiin toista kieltä puhuvien ihmisten kanssa ja oppii äidinkieltensä lisäksi käyttämään tätä toista kieltä. Joskus tällainen kielikontakti voi johtaa kielenvaihtoon. (Aikio 1988: 8.)

Kielenvaihto on kiinteässä yhteydessä sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin. Se ei tapahdu hetkessä vaan vaiheittain. Kieli vaihtuu ensin jollakin tietyllä osa-alueella, esimerkiksi kyseessä voi olla alue, joka on taloudellisesti merkittävä. Siitä uusi kieli siirtyy hiljalleen kaikille yksilön elämän osa-alueille. Siirtolaisilla tätä prosessia voivat hidastaa kontaktit kotimaahan, jossa oma kieli elää ja kehittyy jatkuvasti. Esimerkiksi ruotsinsuomalaisilla täydellinen kielenvaihto on saattanut tapahtua kolmanteen sukupolveen siirryttäessä. Kielenvaihtoa voi nopeuttaa dominoivan kielen arvostus suhteessa vähemmistökieleen. Koulun on toisaalta sanottu säilyttävän kieltä, mutta toisaalta kouluilla on ollut merkittävä osa kielenvaihdossa. (Aikio 1988, Boyd 1985, Filppula 1991, Skutnabb-Kangas 1988, Tandefelt 1988.)

Kielenvaihto voi olla vapaaehtoista tai pakollista. Vapaaehtoisessa kielenvaihdossa yksilö haluaa oppia uuden yhteisönsä kielen niin täydellisesti, että se syrjäyttää hänen oman kieltensä jokapäiväisessä käytössä. Esimerkiksi siirtolaisen yhteydet omaan maahan voivat olla niin vähäiset, että sen kieli ja kulttuuri voivat jäädä hyvin vähäiselle huomiolle. Omaa kieltä ei tarvita enää, joten se jää käytöstä pois. Pakollinen kielenvaihto voi olla joko suoraa tai piilovaikutteista. Yhteiskunta voi kieltää sen vähemmistöjä käyttämästä omaa kieltään erilaisten sanktioiden uhalla, esimerkiksi walesilaislapset eivät saaneet puhua koulussa omaa kieltään välitunnillakaan ruumiillisen rangaistuksen uhalla. Näennäisesti monikielisyysden salliva yhteiskunta voi piilovaikutteisesti vaatia yksilöä luopumaan omasta kielestä, esimerkiksi annetaan ymmärtää, että enemmistön kielellä yksilö takaa

itselleen paremman tulevaisuuden. (Aikio 1988, Boyd 1985, Filppula 1991, Tandefelt 1988.)

Boyd (1985) toteaa, että ruotsinsuomalaisten mahdollisuus säilyttää suomen kieli elävänä on hyvä. Ensinnäkin suomalaisten osuus Ruotsin siirtolaisista on noin 40 prosenttia, joten he muodostavat suurimman vähemmistöryhmän. Pitkät historialliset siteet Ruotsin ja Suomen välisissä suhteissa vaikuttavat yhä, joiden lisäksi tulee muistaa, että Ruotsissa on olemassa alkuaankin suomenkielinen vähemmistö. Suomalaisilla siirtolaisilla on monia, aktiivisia järjestöjä, jotka tekevät työtä suomalaisten aseman hyväksi. Ruotsissa on suhteellisen hyvin saatavissa suomenkielistä kirjallisuutta sekä suomenkielisiä lehtiä. Nämä kaikki tekijät yhdessä vahvistavat suomen kielen asemaa siirtolaisten keskuudessa.

Boydin (1985) siirtolaisnuorten tutkimuksessa ilmeni, että suomalaisista vanhemmista syntyneistä nuorista noin 3/4 osaa oli aktiivisia kaksikielisiä. Jos nuoren toinen vanhempi oli ruotsalainen, niin silloin aktiivisia kaksikielisiä oli vain noin 1/5 osa tutkituista nuorista. Tyypillisen kaksikielisen nuoren molemmat vanhemmat ovat Suomesta lähtöisin. Vanhempien työpaikka on statukseltaan joko erittäin korkea tai erittäin alhainen. Perheen asuinalueella on paljon siirtolaisperheitä. Kaksikieliselle nuorelle paluu Suomeen on yksi mahdollisuus elämässä. Tyypillisen yksikielisen, eli tässä ruotsinkielisen, nuoren toinen vanhemmista on ruotsalainen. Hänen perheensä kuuluu keskiluokkaan ja asuu alueella, jossa on vain vähän muita siirtolaisia. Yksikieliselle nuorelle muutto Suomeen ei tunnu realistiselta ajatukselta. Vaikka suomen kielellä onkin tällä hetkellä suhteellisen vankka asema Ruotsissa, niin avioliittojen lisääntyessä suomalaisten ja ruotsalaisten välillä on suomen kieli vaarassa hiipua pois.

3.4 Uuden kielen oppiminen

Jokainen uusi kieli vaatii aina jonkinlaista opiskelemista oppijalta. Tärkeimpiä asioita kieltä opiskeltaessa ovat opiskelijan kyky kielen oppimiseen, motivoituminen ja asennoituminen kieleen sekä erilaisten oppimiskeinojen hyödyntäminen. (Taylor 1976: 250–258.) Itse asiassa opiskelija ei juurikaan voi tehdä mitään parantaakseen oppimiskykyään, mutta tulee muistaa että opiskelija voi kyllä omaksua ja opetella uudenlaisia oppimistapoja koko elämänsä ajan, ja opetusmetodienkin valinnasta vastaa opettaja. Tärkeintä on yksilön myönteinen ja kiinnostunut asennoituminen uutta kieltä kohtaan.

Krashen on luonut termit kielen oppiminen (language learning) ja kielen omaksuminen (language acquisition). Hänen mukaansa nämä ovat ne kaksi menetelmää, joiden avulla aikuinen oppii uuden kielen. Kielen opiskelemisella tarkoitetaan vieraan kielen omaksumista luokkahuoneessa opettajan antamien ohjeiden mukaisesti. Opiskelija oppii sanastoa, kielen rakenteita ja kielen säännöt opettajan ohjauksessa. Hän tietää miksi jokin asia pitää sanoa juuri tietyllä tavalla. Uusi opiskeltava kieli on hänelle vieras kieli, jota opiskellaan muodollisessa olotilassa. Tällainen opiskelija on yleensä hyvin tarkka säännöistä puhuessaan. Hänen puheensa sujuvuutta rajoittaa jokahetkinen kielioppisääntöjen tarkkailu. (Krashen 1981: 100–117.)

Toista tapaa oppia uusi kieli kutsutaan kielen omaksumiseksi. Kielen omaksuminen tarkoittaa toisen kielen oppimista kielen syntyperäisiltä käyttäjiltä, jokapäiväisessä kanssakäymisessä heidän kanssaan. Oppiminen on osa jokapäiväistä elämää. Kielen oppiminen on avain selviämiseen uudessa ympäristössä ja kulttuurissa, esimerkiksi junalipun ostamista, kaupassa käymistä ja lehden lukemista. Täten kielen omaksunut ihminen puhuu usein melko sujuvasti arkipäiväistä kieltä. Mutta mentäessä syvemmälle

sisälle kieleen ongelmia saattavat aiheuttaa kielen rakenteeseen liittyvät asiat, koska oppija ei tunne kielioppisääntöjä. (Krashen 1983: 100–117.)

Oppiminen ja omaksuminen tapahtuu eri lailla eri ihmisillä. Toisilla tuntuu olevan erityinen kielikorva, toisilta se tuntuu puuttuvan täysin. Ihmisten aivot ovat erilaisia, siksi oppiminenkin tapahtuu eri tavoin. Olisi hyvä, jos voitaisiin löytää jokaiselle yksilölle soveltuva opiskelutapa. Hyvinkin motivoitunut opiskelija saattaa masentua, jos hän ei tunnu lainkaan edistyvän opinnoissaan. Merkittäviä osatekijöitä oppimiselle ovat oppijan kyky (aptitude) ja asenne (attitude). Kyky voidaan liittää enemmän kielen oppimiseen, ja asenne liittyy vahvemmin kielen omaksumiseen. Krashen toteaa oppimiskyvyn koostuvan kolmesta eri tekijästä: 1) foneettisen koodaamisen kyvystä (the phonetic coding ability), 2) syntaktisesta kyvystä (the syntactical ability), ja 3) induktiivisesta kyvystä (the inductive ability). Voidakseen oppia uutta kieltä, oppijan tulee pystyä tallentamaan uusia äänteitä muistiinsa. Hänen pitää pystyä muodostamaan lauseita kielen syntaktisen järjestelmän mukaisesti. Oppijan pitää myös pystyä muodostamaan uusia kokonaisuuksia hänellä jo olevan vanhan tiedon perusteella. Kyky yhdistellä asioita uudella tavalla on merkittävä ominaisuus kielen opiskelijalle. (Krashen 1981: 19–39.)

Asenne on tärkeä tekijä sekä kielen oppimisessa että kielen omaksumisessa. Opettajaan myönteisesti suhtautuva opiskelija saavuttaa parempia tuloksia kuin opettajaan kielteisesti suhtautuva opiskelija. Onhan täysin ymmärrettävää, että oppimistulokset eivät voi olla hyviä, jos oppitunnille meno on täysin vastenmielistä opiskelijalle. Krashen puhuu integratiivisesta ja instrumentaalisesta motivaatiosta. Integratiivisesti suuntautunut opiskelija haluaa oppia puhumaan kieltä siksi, että hän voisi kielitaitonsa avulla sulautua uuteen kulttuuriin, jota hän arvostaa. Instrumentaalisen motivaation omaava oppija lukee kieltä lähinnä käytännön syistä, hyötyäkseen siitä jollakin tavalla. Hyötynäkökulmana uuden kielen oppimiselle voi olla esimerkiksi paremman työpaikan saaminen. (Krashen 1981: 13–39.)

Opettajalla on oma vastuunsa opiskelijan motivoimisessa, mutta halu oppimiseen lähtee opiskelijasta itsestään. Jokaiselle opiskelijalle pitäisi olla selvää, miksi hän kyseistä kieltä opiskelee. Jos hän on muuttanut maahan siirtolaisena, niin hän on yleensä erittäin innostunut oppimaan maan kielen voidakseen hoitaa itse jokapäiväiset asiansa sekä voidakseen tutustua uuden kotimaansa ihmisiin ja kulttuuriin. Ilman kielitaitoa ihminen on puolinen, hän ei pysty keskustelemaan mistään asiasta syvemmin eikä hän pysty ilmaisemaan tunteitaan. Ruotsinsuomalaisista monet ovat eristäytyneet suomalaisen yhteisön sisälle, ja siten he ovat välttyneet kielten opiskelemisen pakolta. Ruotsin kieli on nähty eräänlaisena peikkona, jota ei edes haluta oppia. Jos asenne on se, että ei pysty kieltä oppimaan, niin eipä sitä silloin juuri opi. Kuitenkin ne, jotka ovat halunneet kielen oppia, ovat oppineet sen suhteellisen nopeasti. Ruotsin kielen opiskelussa suomalaisilla on se helppous, että yhteiskuntamme ovat varsin samanlaisia, joten käsitykset ja mielikuvat asioista vastaavat liki toisiaan.

Oppimiseen vaikuttaa myös oppijan kuva itsestään oppijana. Jos opiskelija on itsevarma ja luottavainen omiin kykyihinsä, niin se näkyy hänen oppimistuloksissaan. Oman opiskelukykynsä tunteva opiskelija oppii uuden asian nopeammin, koska hän tietää millä tavalla hän pystyy hyödyntämään omia kykyjään parhaimmalla mahdollisella tavalla. Epävarma opiskelija saattaa aliarvioida omat kykynsä oppijana, jolloin hänen edistymisensä on hitaampaa, koska hän ei uskokaan voivansa oppia uutta kieltä nopeammin. (Krashen 1981: 37–39.)

Nykyisin on siirtolaisilla ja pakolaisilla Ruotsissa oikeus maksuttomaan kielenopetukseen. Peruskurssi on laajuudeltaan 450 tuntia, jonka jälkeen opiskelua voi jatkaa erilaisilla kursseilla aina 700 tuntiin saakka. Verrattuna muihin siirtolaisiin suomalaiset eivät ole olleet kovin innokkaita osallistumaan ruotsin kielen kursseille. Tähän vaikuttaa toki se, että monet suomalaiset ovat opiskelleet ruotsia jo Suomessa ollessaan. (Latomaa 1994.)

Latomaa (1994) on tutkinut maahanmuuttajien toisen kielen taidon yhteyttä sosiaalisiin tekijöihin. Latomaa halusi erityisesti kuvata Pohjoismaissa asuvien turkkilaisten, suomalaisten, vietnamlaisien ja amerikkalaisten omia arvioita toisen kielen taidostaan. Tutkimuksessa ilmeni, että maahanmuuttoikä erotteli selvästi toistaan toisen kielen taitajat. Ne, jotka olivat muuttaneet nuorempina, arvioivat kielitaitonsa paremmaksi kuin ne, jotka olivat muuttaneet vanhempina. Samoin maassaoloaika vaikutti arvioon, sillä mitä pidempään informantti oli asunut maassa, niin sitä paremmin hän arvioi kieltä osaavansa. Jos informantin koulutustausta kotimaassaan oli pitkä, niin hän yleensä arvioi toisen kielen taitonsa paremmaksi kuin muut. Ne informantit, jotka olivat Pohjoismaissa osallistuneet johonkin koulutukseen, arvioivat kielitaitonsa yleensä muita paremmaksi. Sosiaaliset verkostot olivat myös merkittävä tekijä yksilön näkemykselle omasta kielitaidostaan. Ne maahanmuuttajat, joilla oli laaja kodinulkopuolinen verkko, arvelivat tulevansa hyvin toimeen toisella kielellä. Tutkimuksen mukaan amerikkalaiset olivat kaikkein itsevarmimpia toisen kielen taidostaan, kun taas turkkilaiset olivat kaikkein epävarmimpia. Tutkimuksen mukaan Göteborgin suomalaiset aliarvioivat aivan selvästi omaa ruotsin kielen taitoaan.

3.5 Kieli ja identiteetti

Me hahmotamme maailmaamme sanojen avulla. Sapir-Worfin hypoteesin mukaisesti kieli antaa meille ne välineet, joilla me tulkitsemme ympäristöämme. Mutta kieli ei kuitenkaan luo asioita vaan se ainoastaan hahmottaa ne. Yksilön maailmankuva pohjautuu lähinnä hänen kieleensä ja kulttuurinsa. Se kulttuuri, johon olemme syntyneet, antaa meille eväät maailmankuvan muodostamiseen. Siksi eri kulttuureista tulevilla ihmisillä voi olla vaikeuksia ymmärtää toisiaan muutenkin kuin vain kielen tasolla. Jos ihminen joutuu luopumaan oman kielensä käytöstä, hän joutuu luopumaan myös osasta omaa kulttuuriaan, osasta omaa identiteettiään. Kieli on osa ihmisen perusidentiteettiä. Kielen avulla muuttaja ilmaisee oman kulttuurinsa sosiaalisia ulottuvuuksia ja piirteitä. Kieli on

etnisyyden konkreettinen tunnusmerkki. Kieli on kansan symboli. (Kieli ja sen kieliopit 1996, Suojanen 1993.)

Nuolijärvi on tutkinut Helsinkiin maalta muuttaneiden kielellistä sopeutumista. Ihminen on vapaa yksilö, joka valitsee itse puhetapansa, mutta valintaan vaikuttavat vahvasti yhteiskunnassa vallitsevat normit. Kun tarkastellaan muuttajan valintoja tarkastellaan sekä hänen vapauttaan että hänen rajoittuneisuuttaan. Ihmisen muuttaessa paikkakunnalta toiselle myös hänen kieliyhteisönsä muuttuu. Muuttaja joutuu nyt uuden puhekulttuurin piiriin ja joutuu valitsemaan puheelleen uudet kulttuuriset kehykset. Kielenpuhujalla on vapaus valita itse puhekulttuurinsa, mutta tämä vapaus on suhtellinen käsite. Meidän kaikkien puhetapaa määrittää yleisesti hyväksytty valtakulttuuri. On yksilöstä kiinni, kuinka paljon hän antaa valtakulttuurin vaikuttaa. (Nuolijärvi 1986b.)

Pohjoismaat muodostavat yhtenäisen maantieteellisen alueen. Se on kansakuntaa suurempi kokonaisuus. Pohjolan ajatuksen syntyessä 1800-luvulla maita oli vain kaksi: Ruotsi ja Tanska. Kieliä tunnustettiin niin ikään vain kaksi: ruotsi ja tanska. Aikaa myöten muut maat eriytyivät näiden kahden maan alaisuudesta ja muodostivat omat itsenäiset alueensa. Ruotsin kieli ei ollut enää Pohjolan ainoa kieli. Kuitenkin suomalaisilta vaaditaan yhä ruotsin kielen käyttämistä tasavertaisesti kokous- ja kanssakäymiskielenä, vaikka se on meille toinen kieli. Ruotsia äidinkielenään puhuvien on ilmeisesti vaikea käsittää, että suomalaisille ruotsi on koulussa opeteltu vieras kieli. Ruotsin murteiden tai sisarkielen ymmärtäminen vaatisi huomattavasti lisää opiskelamista ja maissa oleskelemista. Suomalaista, joka puhuu heikosti ruotsia, pidetään helposti yltiöisänmaallisena. Luullaan, että hän ei edes halua opetella ruotsia ymmärtämättä sitä, että kouluruotsin taitamisesta on pitkä matka norjan ja tanskan ymmärtämiseen saati kommunikointiin näillä kielillä. Ruotsin kielen taidottomia suomalaisia pidetään helposti tyhmempinä kuin muita pohjoismaisia ihmisiä, sillä

pitäisihän myös jokaisen suomalaisen osata ruotsia. Tämä asenne ei voi olla heijastumatta Ruotsiin muuttaneisiin suomalaisiin siirtolaisiin. (Nuutinen, 1991.)

Ruotsinsuomalaisia yhdistäviä tekijöitä ovat kuuluminen työväenluokkaan sekä kuuluminen kielelliseen ja kulttuuriseen vähemmistöön. Nämä tekijät ovat yhdistäneet ruotsinsuomalaiset tiiviiksi, yhtenäiseksi ryhmäksi. Tämä kuvastuu muun muassa halusta toimia ja harrastaa yhdessä. Jos Suomi on yhdistysten luvattu maa, niin rakkaus erilaisiin yhdistyksiin on viety lahden yli mukana Ruotsiin. Suomalaisilla on omat kala-, urheilu-, ja näytelmäseuransa. Mutta innokas suomenkielinen harrastustoiminta koskee lähinnä ensimmäisen polven siirtolaisia, sillä toinen polvi on jo samaistunut ruotsalaiseen yhteiskuntaan eikä enää erottele harrastuspiirejä kielen mukaan. (Häggstöm–Borgegård–Rosengren, 1990.)

Ruotsinsuomalainen erottuu ruotsalaisesta alkuperäisasukkaasta ainoastaan kielensä ja nimensä puolesta. Muuten hän on samanlainen: Hän on ihonväritään valkoinen, uskonnoltaan evankelis-luterilainen. Toisen polven siirtolaiset ovat useimmiten kansalaisuudeltaan ruotsalaisia ja käyneet koulunsa Ruotsissa. Toiset siirtolaiset ovat vaihtaneet nimensä vedoten siihen, että nimi oli niin vaikea ruotsalaisille lausua. Mutta syynä voi olla myös suomalaisuuden leiman poistaminen. (Huovinen 1987.) Annan kummipoika ruotsalaisti koko nimensä ruotsalaisen vaimonsa vaatimuksesta. Puhetapa paljastaa monet, mutta harjoittelemineen auttaa tässäkin asiassa. Anna totesi, että hänen puheensa aksentti paljastaa hänen suomalaisuutensa, vaikka hän muuten puhuukin hyvää ruotsia. Annasta hänen olisi vain pitänyt jo alunperin opetella ruotsi paremmin.

Liebkind on tutkinut Ruotsissa asuvien suomalaisten etnistä identiteettiä. Hän on tutkimuksessaan selvittänyt tuntevatko suomalaiset kuuluvansa suomalaisiin vaiko ruotsalaisiin. Liebkind vertasi tutkimuksessaan toisiinsa koululaisten ja heidän vanhempensa asenteita ja identiteettiä sillä perusteella, olivatko lapset koulussa

ruotsinkielisellä luokalla vai kuuluivatko he kotikieleen opetus -luokkiin. Tutkimuksessa huomattiin ensinnäkin selvä ero ensimmäisen ja toisen sukupolven tavassa suhtautua itseensä. Toisen sukupolven itsearvostus oli selvästi korkeampi kuin ensimmäisen sukupolven. Tämä ero ensimmäisen ja toisen sukupolven välillä voi toki johtua myös yleisistä sukupolvien välisistä eroista. Oppilailta, jotka kuuluivat kotikieliluokkiin, oli selvästi parempi suhde suomalaisiin ja kaksikielisiin ihmisiin yleensä kuin ruotsinkielisillä luokilla olleilla. Kotikielen opetusta nauttineet tunsivat itsensä selvemmin suomalaisiksi ja kaksikielisiksi. Ruotsinkielisiä luokkia käyneet oppilaat identifioivat itsensä selvemmin ruotsalaisiin, siksi heillä olikin enemmän identiteettiongelmia suhteissa suomalaisiin ja kaksikielisiin. Ensimmäisen sukupolven edustajat liittivät itsensä selvästi kaksikielisten ryhmään. Tutkittavien sukupuolella ei tutkimustulosten perusteella tuntunut olevan merkitystä heidän identiteetilleen suomalaisina tai ruotsalaisina. Tutkimuksen tuloksista voi päätellä, että kotikielen opetusta nauttineet oppilaat ovat suvaitsevaisempia asenteiltaan molempia ryhmiä kohtaan. He ovat kaksikielisinä valmiita kohtaamaan suomenkieliset, ruotsinkieliset ja kaksikieliset aivan samalla lailla. (Liebkind, 1989.)

4 TUTKIMUSTULOKSIA

Tutkimustyöni tulokset kertovat, millä tavoin ruotsin kieli on vaikuttanut Annan suomen kieleen. Kieli kuvastaa sitä, miten Anna on sopeutunut elämiseen Ruotsissa suomalaisena. Kieli kertoo, minkälaiseksi Annan ruotsinsuomalainen identiteetti on vuosien aikana muodostunut. Olen myös keskustellut Annan kanssa hänen omasta suhteestaan kieleen, erityisesti kaksikielisyyteen. Monikaan ruotsinsuomalainen ei ole pohtinut kaksikielisyyden merkitystä omalla kohdallaan, kieliä vain on kaksi: suomi ja ruotsi. Niin yhteisön kuin omaan kaksikielisyyteen on kasvettu huomaamatta vuosien aikana. Puheenaihe vaikuttaa yksilön sanaston valintaan. Kaksikielisen ihmisen puheessa sanoja saattaa lainautua toisesta kielestä toiseen kieleen sen mukaan, mistä kulloinkin puhutaan.

4.1 Ruotsin kielen oppiminen sopeutumisen ilmaisimena

Elämän alku Ruotsissa ei ollut Annalle helppoa. Kielitaidottoman siirtolaisen koti-ikävä oli kova, eikä sitä auttanut ensimmäinen asunto, joka sijaitsi pyöräkellarissa. Asunnon kalustuksena oli vain pari sänkyä ja keittolevy. Kylpyhuonetta tai vessaa asunnossa ei ollut, vaan ne löytyivät pihan perältä. Asunto sijaitsi tunnin matkan päässä puutarhalta, jonne päästäkseen oli kuljettava kahdella raitiovaunulla ja käveltävä sitten vielä kilometrin verran. Anna olisi varmaan luovuttanutkin jo ensimmäisten viikkojen aikana, mutta ystävätär oli toista mieltä.

(10) Se oli niin kamala se huusholli, sitte mie-, mietittiä sitä pois lähtöväki, minä oisin varmaa lähtenykki Suomee takasi, mä sa-, tästähä ei tuu yhtää mitää, mut ei se Aino lähtenys sitte, se sano, että ei kaikki nauraa meille, ja nii me vaa sitkeesti' 'oltii.

Annan elämä Ruotsissa alkoi täydellisen segregaaation vallassa. Eristäytyminen oli aluksi pakollista. Kielitaidottomat tytöt eivät osanneet eivätkä myöskään uskaltaneet lähestyä ruotsalaisia naapureitaan. Ruotsalaiset eivät taasen tee helposti tuttavuutta uusien tulokkaiden kanssa. Asunto pyöräkellarissa ei parantanut koti-ikäväisten tyttöjen tilannetta, sillä sen ankeus masensi kotiin tulijat työpäivän jälkeen joka kerta.

Viikot kuluivat ja ruotsin kielen sanontoja alkoi jäädä jo mieleen, jopa sen verran, että tytöt uskaltoutuivat ruotsia hieman puhumaankin. Helppoa se ei ollut, mutta kielitaidottomuuden aiheuttamista kömmähdyksistä saattoi olla jopa hyötyäkin.

(11) Sitte yks päivä me oltiin nelikoita istut-, neilikam pistokkaita, ja me oltii tehty se valmiiks, ni tämä Aino oppi, sev verran oli ruotsia opeteltu, että de e slyt ny, de ee sluut nu, ku se suomalaisne sano siihe aikaa vielä ja se, ja me ihmeteltii, että mites tuo mies noi hirveestis säikähtää, ku se ihan, se omistaja meni oikee omitukseks, alko

hirveestip puhumaa ja puputtamaa. -- Se luuli, että me sanotaan ittemme irti. Ja no niihä se asunto löyty heti siintä, ihan siintä puolen kilometrim päästä siintä.

Kielikursseja ei 1960-luvun Ruotsissa erityisemmin järjestetty. Ainoat kielikurssit, joista Anna oli kuullut, olivat jossakin toisella puolella kaupunkia, niin kaukana, että sinne lähteminen työpäivän jälkeen ei tuntunut houkuttevalta, ja matkakkin illalla läpi tuntemattoman kaupungin tuntui hieman pelottavalta. Niinpä Annan ruotsin kielen oppiminen alkoi lähinnä kielen omaksumisen kautta. Anna pyrki kuuntelemaan tarkasti muiden puhetta oppiakseen ymmärtämään sitä. Tätä vaikeutti kuitenkin se, että Anna eli hyvin eristäytynyttä elämää. Anna elämässä vallitsi alussa täydellinen segregatio. Hän ei tuntenut muuttaessaan muita ihmisiä kuin ystävänsä Ainin. Työpaikalla he eivät pystyneet keskustelemaan työtovereiden kanssa, koska he eivät osanneet kieltä. Naapurostoa he eivät oppineet koskaan tuntemaan. Kotona Annalla ei ollut radiota eikä televisiota, mutta eipä hän niitä juuri kaivannutkaan, koska hän ei olisi niistä mitään ymmärtänyt. Sanomalehtiäkään Anna ei ostanut, koska hän ei olisi osannut niitä lukea.

(12) Ja minä sitte asua mököttelin yksinän siellä, ja se oli kyllä kammottavat, kun ei ymmärtänyt radiosta mitää, ei ymmärtänyt sanomalehdistä mitää, ja kaikki työläiset oli ruotsalaisia. Välillä meni monta viikkoa, että sitä ei puhunut kenenkään kanssa mitää.

Puutarhalla Anna ja hänen ystävänsä sijoitettiin yleensä muista erilleen, esimerkiksi erityistehtäviin työtaitojensa tähden, ja myös maahanmuuttajien erilaisen bakteerikannan vuoksi, sillä puutarhoilla kasvien kanssa oli oltava hyvin tarkkana. Koska tytöt olivat useimmiten kahdestaan, ei heillä ollut mahdollisuutta kuulla ruotsin kieltä muutoin kuin työnjohtajan ohjeina. Segregatio Annan elämässä jatkui pitkään myös työmaalla, jossa hän työskenteli yleensä yksin.

(13) Tietysti työn selvis, vaikkei ymmärtänym mitää mitä sanottii, koska sen osas tehdä, ja sitte siellä oli vielä, se oli neilikkaviljelelmä silloin, ja ne on hirveen arkoja siitä pakteerista.

Ruokatunneilla oli parhain mahdollisuus luoda kontakteja toisiin työntekijöihin, mutta työpaikan henkilökunta koostui lähinnä vanhemmista ruotsalaisnaisista, joiden kanssa ei nuorilla suomalaistyöillä ollut juuri mitään yhteistä. Ainoa nuorempi nainen suomalaistyttöjen lisäksi oli norjalainen tyttö, Odrun. Hänen kanssaan Anna ystäväystyikin, vaikka norjan kielen ymmärtäminen ruotsin kielen alkeilla ei aina onnistunut.

(14) Minua oikee vieläki hymyilyttää ko norjalaine tyttö, se puhu norjaa ja myö puhuttii suomea ja sitä huonoa ruotsiamme, nii me vaa toimee tultii.

Oppiakseen kielen Anna hankki ensin itselleen sanakirjan, jonka avulla hän yritti kääntää sanomalehden tekstiä itselleen. Mutta koska Anna ei ollut opiskellut kieltä kielioppipohjalta opettajan ohjauksessa, tilanne oli alkuunsa varsin hankala.

(15) Ja sitte jotaki asiata oli mä sanoma-, niiku aina ostin sanomalehden ja sanoma-, sanakirjasta kirjoitin niitä lauseita, mutta kun en mä ymmärtäny ku se käänteine sanajärjestyski tuli, ni minen ymmärtäny siitä lauseesta mitään, vaikka mä ka-, näin, että täs on tällaset sanat, ja yks sana saattaa merkitä iham muuta asiaa toisen asian yhteydessä, ni se saatto olla " ihan hulluja ne lauseet.

Motivaatio kielenoppimiseen oli korkea, koska kielitaito toisi Annalle itsenäisyyden. Hän pystyi hoitamaan itse omat asiansa kuten virastoissa asioimisen ja lääkärissä käymisen ilman tulkkia. Muihin turvautuminen tuntui nöyryyttävältä, ja tulkkeja oli myös vaikea löytää. Tässä vaiheessa Anna eli selvästi toiminnallisen sopeutumisen vaihetta. Ruotsalaisen yhteiskunnan tavat olivat tulleet hänelle tutummiksi. Voidakseen itse muuttaa eristäytynyttä elämäntapaansa Anna päätti opiskella kielen. Anna tiesi, että kielen hallitseminen helpottaisi hänen sopeutumistaan Ruotsiin ja ruotsalaiseen yhteiskuntaan, sillä hän oli päättänyt jäädä maahan.

(16) Sit ei osannu ees kuvitellakaa kuiñka vaikeeta se o, kaikki pienetki asiat justii mikä oli kiusallista, että mistäs mä löydän tulukin, ja mistäs sitä tulukkia nyt sitte

löytää. -- Ja sitte ku ei tienny, että mistä mä löyän lääkäriä, mitäs mä silles selitän, no sitte sev verran tajusin, että puhelin-katalogin otin ja haeskelin sieltä lääkäreitä ja siel oliko suomalainen nimi -- se oli helepotus ku silles sai puhua suomea.

Sisukkaasti Anna aloitti ruotsin kielen opiskelun kotonaan kielikurssisarjan avulla. Kielen omaksumisen rinnalle tuli nyt systemaattinen kielenopiskeleminen oppikirjan mukaan. Anna oli huomannut, että ilman tietoa kielen säännöistä olisi kielen oppiminen ja ymmärtäminen huomattavasti vaikeampaa. Kielitaidottomuus oli Annalle taakka, josta hän tahtoi päästä eroon. Anna ei halunnut olla riippuvainen muista ihmisistä, joten ainoa keino selvittää ilman muiden apua oli oppia ruotsin kieli.

(17) No se oli vaa yksinkertases-tip pakko oppia, ja sitte minä ostin semmosen ja vähillä rahoillaniki mitä oli ni sem mikäähä linguaphone, semmone levy, ja semmone pikkune kasetti-, eiku semmone levysoitin ja sitte niitä ruotsin-kielen levyjä ja niitä kuuntelin sitte ja kyllä, kyllä sitä pari vuotta se meni, sit se hirveetähä se puhe tietysti 'oli, mutta pari vuotta sitte niiku osasin omat asiani hoitaa.

Annan kielen oppimisen nopeutta rajoitti sosiaalisen verkoston pienuus. Annan ystäväpiiri koostui alkuunsa suomalaisesta ystävästä ja norjalaisesta työtoverista. Työmaan ruotsalaiset työntekijät olivat vanhempia ihmisiä, joiden kanssa ei juurikaan löytynyt yhteistä puhuttavaa. Ruotsalaiset työtoverit eivät aina jaksaneet keskittyä kuuntelemaan Annan vaivalloista ruotsin kielen puhumista. Annan ymmärretyksi tulemista rajoitti alussa sekin, ettei Anna tiennyt että esimerkiksi ruotsin sana *kyrka* 'kirkko' ei äännykään siten kuin se on paperille kirjoitettu "kyrka". Suomen kielestä poikkeavat äänteet selvisivät Annalle vasta pikku hiljaa aikaa myöten.

(18) Ja sitte kun ei vielä osannuk kieltä sillo, ni niin-ko vanhempien miesten kans tuli aina mukavammi toimee, niiten kans alko niin-ko ne jakso kuunnella sitä huonova ruotsin kieltä, ko se oli niin-ko vari-, varis ois hyppinyk kynnyksellä, että sana siellä toine täällä eikä mitää kieliopista tajua eikä mitää tollasta.

Oppiakseen kieltä lisää Anna alkoi käydä elokuvissa. Elokuvat olivat myös hyvää, yksinäistä vapaa-aikaa täyttävää viihdykettä. Anna kertoo käyneensä villin lännen -kuvia katsomassa sen tähden, koska niissä oli lyhyet repliikit, joita oli helppo lukea. Elokuvissa käymällä hän oppi uusia sanoja, ja elokuvia katsellessaan hän pystyi myös testaamaan oman osaamisensa tasoa. Anna alkoi myös ostaa viikko- ja sanomalehtiä luettavaksi itselleen. Lehtien avulla hän pystyi opiskelemaan kieltä, mutta lehdet myös antoivat hänelle tietoja ympäröivän yhteiskunnan tapahtumista.

(19) Mutta ehkä se oli tuo, että minä ostin, sitte kävin villin lännen elokuvia katsomassa kaks kertaa viikossa, koska siin oli lyhyt teksti, ni minä aloim pysymää siinä mukana. Sitte ostin tota, Jöötteborspostenin teksti oli liian vaikeeta, mutta siel ilmesty semmonen ku Geepee, Jööttebors-, Geetee, ni siin oli niiku semmosta tavallista tekstiä siinä pysy niin ku aina mukana paremmin.

Oppiakseen kieltä lisää Anna otti kaiken hyödyn irti ympäristöstään. Hän oli motivoitunut oppimaan kieltä, joten hän imi itseensä kaiken ympäriltään. Anna oli kiinnostunut kaupungin elämästä ympärillään, joten hän pyrki selvittämään itselleen mitä luki esimerkiksi katukylteissä ja mainosjulisteissa.

(20) Ja joka asiasta joka meni noin, ni minä seurasin aina, että mitä se on. Ajattelin mielessäni, mitä se on, koitin suo-, suomentaa aina sen, kerran ki meni semmone autot ohi si-, siellä luki kylmäkuljetus ja mä aattelin, että voi hyväne aika, mä äkkiä opin ton, että tuossaha on – selvästis suomeks luki kylmäkuljetus.

Anna oppi ruotsin kieltä sekä omaksumalla että opiskelemalla. Merkittävä asia Annan kielen oppimisessa oli hänen motivaationsa korkea taso. Anna asennoitui kieleen myönteisesti, koska hän halusi oppia sen. Anna myös uskoi omiin kykyihinsä oppia puhumaan ruotsia, sillä olivathan muutkin sen oppineet. Kieli oli Annalle tärkeä selvitysmiskeino niin jokapäiväisten asioiden hoitamisessa kuin oman henkisen tasapainon ylläpitämisessä.

Opittuaan kielen Anna on mukautunut ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Tietynlainen segregatio on kuitenkin säilynyt Annan elämässä kuten niin monen muunkin ruotsinsuomalaisen elämässä. Ruotsinsuomalaiset yleensä seurustelevat ja viettävät vapaa-aikaansa lähinnä toisten suomalaisten kanssa. He myös asuvat alueilla, joilla asuu paljon muitakin suomalaisia. Myös Anna asui pitkään alueella, jolla asui lähinnä vain suomalaisia perheitä. Annan nykyisellä asuinalueella asuu sekä ruotsalaisia, suomalaisia että muista maista muuttaneita ihmisiä. Vuosien aikana Anna on integroitunut ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Hän on omaksunut sen arvot ja normit suomalaisten arvojen ja normien rinnalle. Tätä on toki helpottanut se, että Ruotsi ja Suomi ovat hyvin samantyyllisiä yhteiskuntia. Vaikka ruotsalaisen yhteiskunnan arvot ovatkin osa Annan elämää, niin ne eivät koskaan mene suomalaisten arvojen edelle.

4.2. Kaksikielisyyden aste ruotsinsuomalaisen identiteetin ilmaisimena

Anna ei pidä itseään kaksikielisenä, koska hänen mielestään hänen pitäisi osata kirjoittaa ruotsia paremmin. Anna totesi, että puheen ymmärtämiseen vaikuttaa suuresti miltä alueelta puhuja on kotoisin ja millä tavalla hän puhuu ruotsia. Tukholman alueen ruotsi on Annasta erittäin helposti ymmärrettävää, mutta Etelä-Ruotsissa puhutut murteet tuottavat Annalle vaikeuksia. Annasta tuntuukin verratessaan suomea ja ruotsia toisiinsa, että ruotsissa on huomattavasti enemmän murteita kuin suomessa. Ruotsin television uutistenlukijoiden kieli on Annasta erittäin selkeää ja vaivatonta seurata. Kaikissa muissa ohjelmissa ei yleiskielisyyteen kiinnitetä niin suurta huomiota kuin uutisissa, siksi murteellisempia toimittajia ja juontajia onkin joskus vaikea ymmärtää.

Vaikka Anna ei pidä itseään kaksikielisenä, niin moni asia puhuu hänen kaksikielisyytensä puolesta. Hän täyttää Taylorin (katso sivu 22) määritelmän kaksikielisyydestä: Anna osaa kahta kieltä, jotka eroavat toisistaan äänteiden, lauserakenteen ja sanaston osalta. Hän

lukee päivittäin sanomalehden ruotsiksi, hän lainaa kirjastosta lähinnä ruotsinkielistä kirjallisuutta. Hän seuraa ruotsinkielisiä radio- ja televisio-ohjelmia. Hän hoitaa niin virasto- kuin kauppasiat itsenäisesti tarvitsematta tulkkia avukseen. Hänen unissaan ihmiset puhuvat ruotsia. Hän ajattelee useimmiten ruotsiksi, toisinaan myös suomeksi aivan asiasta riippuen. Suuttuessaan hän haukkuu ihmiset mielessään ruotsiksi. Anna epäroi kuitenkin, onnistuisiko hän puhumaan rakkaudesta ruotsin kielellä, sillä alueella hän uskoo selviävänsä paremmin suomen kielellä. Kaiken tämän perusteella Annan voi todeta olevan kaksikielinen.

Ruotsin kieli tuli osaksi Annan elämään vasta aikuisiässä, joten suomen kielen asema äidinkielenä on itsestäänselvyys. Ruotsin kieli on kuitenkin noussut vahvasti suomen rinnalle Annan elämän tietyillä osa-alueilla, ja joillakin alueilla ruotsi on jopa suomea vahvempi kuten esimerkiksi työelämäalueella. Kun Anna kertoo työhönsä liittyvistä asioista, niin hän joutuu hakemaan suomenkielisiä vastineita ruotsalaisille sanoille. Jotkut Annan sanaston sanoista ovat muotoutuneet ruotsalaisten sanojen kautta. Tätä sanastoa voisi kenties kutsua ruotsinsuomeksi, sillä näitä sanoja tuntuvat käyttävän muutkin ruotsinsuomalaiset.

Annaa voisi luonnehtia poistavaksi (subtractive) kaksikieliseksi Edwardsin (katso sivu 25) määritelmän mukaan. Opittuaan uuden ruotsin kielen sanan Anna saattaa jättää käytöstä pois sen suomalaisen vastineen, esimerkiksi Anna puhuu *blåbäärssoppajoukosta* mustikkasoppajoukon sijaan. *Mustikka* on marjana ollut tuttu Annalle jo Suomessa, mutta silti ruotsin *blåbäär* saattaa toisinaan vallata sen paikan suomenkielisenkin puheen lomassa. Sanojen poistaminen on yleistä siirtolaisille, jotka elävät toisen kielen vaikutuksen alla. Suomen kieli on Ruotsissa vähemmistön kieli, joten sen jää helposti valtakulttuurin jalkoihin.

Suomalaisen sanan korvaaminen ruotsalaisella sanalla voi kertoa myös sanojen mieleenpainamisprosessista.

(21) Volvon siinä paikallislehdessä oli että semmone kerätää kokoo semmone mikäs se *jogni ηηsporukka*, mikäs se suomeks semmone *hölökkäporukka*.

Hölkkävillitys alkoi 1970-luvulla, jolloin Anna asui jo Ruotsissa. Anna on oppinut suomen sanan *hölkkä* vasta ruotsin sanan *jogging* jälkeen. *Jogging* kuuluu Annan aktiiviseen sanastoon, kun taas *hölkkä* on mitä ilmeisemmin varastoitu Annan passiiviseen sanastoon.

Ruotsinsuomalaiset elävät virallisesti yksikielisessä yhteiskunnassa, vaikka Ruotsissa puhutaankin monia kieliä ruotsin lisäksi. Puhumansa kielen kautta ruotsinsuomalaiset identifioivat itsensä ruotsinsuomalaisten ryhmän jäseniksi. Heidän käyttämänsä suomen kieli saa jatkuvasti vaikutteita ruotsista. Suomessa asuvan suomalainen ei aina pysty ymmärtämään ruotsinsuomalaisten käyttämiä sanoja ilman kontekstin apua. Tietysti tulee muistaa, että myös suomensuomeen tulee jatkuvasti uutta sanastoa. Me omaksumme uudet sanat yksi kerrallaan niin huomaamattomasti, että emme aina osaa edes sanoa milloin olemme tutustuneet johonkin uuteen sanaan. Ulkomailla asuva suomalainen oppii nämä uudet käsitteet usein ensin toisella kielellään ja sitten vasta suomen kielellä.

Ruotsinsuomalaisten yhteisölle kieli on eri tilanteiden tunnusmerkki: ruotsia käytetään muodollisissa tilanteissa, kuten virastoissa asioidessa, ja suomea käytetään epävirallisissa tilanteissa, kuten perheen ja ystävien parissa. Suomen ja ruotsin yhtäaikainen käyttäminen on ruotsinsuomalaisten keskuudessa melko harvinaista verrattuna esimerkiksi Poplackin (1980) tutkimien puertoricolaisten sujuvaan englannin ja espanjan sekoittamiseen samoihin lauseisiin. Suomi ja Ruotsi ovat maina suhteellisen samanlaisia, joten kulttuurierot näiden kahden maan välillä eivät ole suuria. Pitkään Ruotsissa asuneet suomalaiset eivät välttämättä enää tunne Suomea kaikkein läheisimmäksi maakseen. He

eivät myöskään pidä itseään ruotsalaisina, vaan he ovat ruotsinsuomalaisia, joilla on oma kulttuurinsa suomalaisten ja ruotsalaisten välissä.

Voi olla että Anna kieltää kaksikielisyytensä siksi, että suomalainen vaatii itseltään liki täydellisyyttä ennen kuin hän voi sanoa todella osaavansa asian. Monille ihmisille kaksikielisyys tarkoittaa molempien puhuttavien kielten virheetöntä osaamista. Ruotsinsuomalaisten osalta on puhuttu toisinaan puolikielisyys-käsitteestä, joka ajatus ei mitenkään nostata ruotsinsuomalaisten itsetuntoa. Kaksikielisyys-ajatteluun olisi hyvä ottaa mukaan tasoajattelu, esimerkiksi aktiivisen ja passiivisen kielitaidon osalta. Annan ja hänen kaltaistensa ruotsinsuomalaisten itsetunnolle tekisi varmasti hyvää, että heidän kahden kielen osaamisen taitonsa tunnustettaisiin.

4.3 Ruotsalaislainat ja ruotsinsuomalaisuus

Tarkastelen tässä luvussa lähemmin Annan puheessa esiintyvää ruotsalaista sanastoa. Aineistossani on käytössä 235 ruotsalaislainaa, jotka olen poiminut Annan puheesta litteroimastani teksistä.

4.3.1 Luettelo ruotsalaislaineista

Kaiken kaikkiaan ruotsalaista sanastoa oli Annan puheessa erittäin vähän puheaineksen kokonaisuuteen nähden. Litteroitua sivua kohden sanoja oli keskimäärin 370 sanaa ja kun sivujen määrä aineistossa on 141, niin silloin sanoja on arviolta kaikkiaan 52 170 kappaletta. Ruotsalaislaineja puheessa on ainoastaan 235 kappaletta, joten niiden prosentuaalinen osuus Annan puheesta on vain 0,45 prosenttia.

Olen koonnut Anna puheessa esiintyneet ruotsalaiset sanat oheiseen taulukkoon (taulukko 3). Ensimmäisessä sarakkeessa on fraasi tai sana ruotsiksi litteroituna siten

kuinka ne Annan puheessa esiintyvät. Suluissa oleva numero ensimmäisessä sarakkeessa ilmaisee sen, kuinka monta kertaa kyseinen fraasi tai sana on Annan puheessa esiintynyt. Toisessa sarakkeessa on fraasin tai sanan ruotsin kirjakielinen versio. Kolmannessa sarakkeessa on fraasin tai sanan suomennos. Olen käyttänyt apunani luetteloa tehdessäni sanakirjasarjoja: Iso ruotsalais-suomalainen sanakirja 1–3 (Gummerus) ja Suuri suomi–ruotsi -sanakirja 1–2 (WSOY).

Taulukko 3.

Fraasit:

1. De e slyt ny, de ee sluut ny. (1)	Det är slut nu.	Se on loppu nyt.
2. En finne igen. (1)	En finne igen.	Jälleen suomalainen.
3. Finska flickorna. (1)	De finska flickorna.	Suomalaiset tytöt.
4. Friköpt tomte. (1)	En friköpt tomt.	Lunastettu tontti.
5. Vem helvete vem, vem jeevel. (1)	Vem helvete vem, vem jeevel.	"Kuka pahus, kuka piru."

Adjektiivit:

1. ekonominen (1)	ekonomisk -t -a	taloudellinen
2. ekstra (7)	extra	lisä-, ylimääräinen
3. skonsamt (1)	skonsamt -t -a	lempeä, hellävarainen
4. uumoderni (1)	omodern -t -a	vanhanaikainen

Verbit:

1. ansstellata (2)	anställa -ställde -ställt	ottaa palvelukseensa
2. holla (1)	hålla, höll, hållit	pitää
3. jelepata (3)	hjälp, hjälpte, hjälpt	auttaa
4. justeerata (3)	justera -ade -at	tarkistaa

5. kaasata (1)	kassera -ade -at	erottaa
6. klaarata (1)	klara -ade -at	selvittää
7. plokata (2)	plocka -ade -at	poimia
8. (t)reenata (27)	trän a -ade -at	valmentaa, harjoitella
9. sliipata (1)	slip a -ade -at	hioa, teroittaa
10. spuulata (1)	spola -ade -at	huuhtoa
11. subjentoida (1)	subventera -ade -at	avustaa
12. startata (5)	start a -ade -at	lähteä, lähettää
13. stemplata (3)	stämpl a -ade -at	leimata
14. topata (3)	stopp a -ade -at	pysähdyttää

Substantiivit:

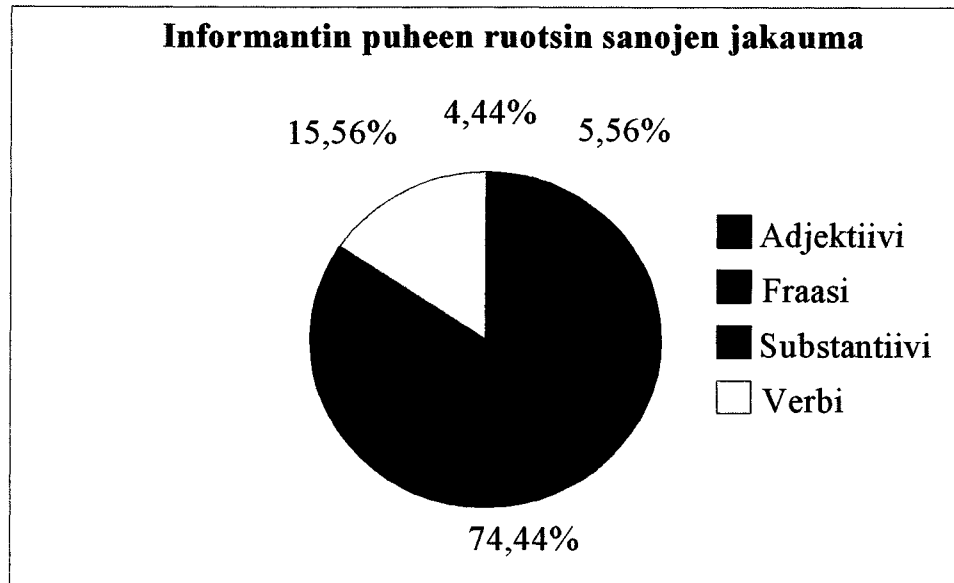
1. advokaatti (3)	advokat -en -er	asianajaja
2. anhöriga (3)	anhöriga	omaiset
3. anhörigainvandring (1)	anhörigainvandring	omaisten maahanmuutto
4. avlösare (1)	avlösare	sijainen
5. baakgrundet (1)	bakgrund -en -er	tausta
6. balanssi (1)	balans -en	tasapaino
7. bitraag (1)	bidrag -et	avustus
8. bloobäärssoppajoukko (1)	blåbär -et	sinivuokko ?
9. grillispetsi (1)	grillspett -et	grillivarras
10. eliitti (2)	elit -en -er	parhaimmisto
11. histuuria (1)	historia -en -er	historia
12. höögstadie (1)	högstadium -et -er	yläaste
13. insenjör (1)	ingenjör -en -er	insinööri
14. invandrare (11)	invandrare -n	maahanmuuttaja
15. invandrarministeri (2)	invandrarminister -n	siirtolaisministeri
16. invandrarvärkket (6)	invandrarverk -et	maahanmuuttajavirasto

17. jogniņņsporukka (1)	joggningsgrupp -en -er	hölkkäporukka
18. juugfeet (1)	jordskred -et	maanvyöry
19. justeeraus (1)	justering -en	tarkistus
20. klup (1)	klubb -en -ar	kerho
21. kolitströija (3)	collegetröjja -an -or	collegepaita
22. kontrollantti (1)	kontrollant -en -er	tarkastaja
23. kontrolli (23)	kontroll -en -er	tarkastus
24. kvuut (1)	kvot -en -er	kiintiö
25. legenhet (3)	lägenhet -en -er	huoneisto
26. lekare (1)	läkar e -(e)n	lääkäri
27. loogkonjunktur (1)	lågkonjunktur -en -er	matalasuhdanteet
28. massmedia (1)	massmedi um -et -er	joukkoviestin
29. mellanstadiet (1)	mellanstadium -et -er	keskiaste
30. myysteks (1)	mys plagg	mukava oloasu
31. nackdeel (1)	nackdel -en -ar	haitta
32. ordniņki (1)	ordning -en	järjestys
33. paana (10)	löpande band	liukuhihna
34. paraboliantenni (4)	parabolantenn -en -er	sateliittiantenni
35. periudu (1)	period -en -er	ajanjakso
36. pisnes (2)	business -en	liiketoiminta
37. plastiikki (2)	plastic -en	muovi
38. plastiikkimuki (1)	plastic -en	muovimuki
39. plastiikkipussi (1)	plastic -en	muovipussi
40. plastiikkisäkki (1)	plastic -en	muovisäkki
41. ramadanmoonat (1)	ramadanmånad -en -er	ramadankuukausi
42. rasti (15)	rast -en -er	tauko
43. reenaus (1)	träning -en	harjoitus
44. resepsuun (2)	reception -en -er	vastaanotto

45. riksdagsman (1)	riksdags man ;nen -män	valtiopäivämies
46. ropleema (8)	problem -et	ongelma
47. roppa ((3)	kropp -en -ar	vartalo
48. saluhalli (1)	saluhall -en -ar	kauppahalli
49. sambo (1)	samboende	yhdessä asuminen
50. senter (1)	center -n	tässä: keskustapuolueen jäsen
51. sentrum (3)	centrum	keskus
52. sesonki (1)	säsong -en -er	kausi
53. skaala (1)	skal a -an -or	asteikko
54. snikkari (1)	snickare -n	puuseppä
55. spoorvakt (1)	spårvakt -en -er	raidevirtija
56. startti (3)	start -en	lähtö
57. starttilista (1)	startlist a -an -or	lähtöluettelo
58. starttinumero (1)	startnummer, numret	lähtönumero
59. starttipaikka (2)	startplats -en -er	lähtöpaikka
60. starttiryhmä (2)	startgrupp -en -er	lähtöryhmä
61. strandpromenad (1)	strandpromenad -en -er	rantakatu
62. svamp (3)	svamp -en -ar	sieni
63. termiini (2)	termin -en -er	lukukausi
64. treenaaja (2)	tränare -n	harjoittelija
65. tvärbalken (1)	tvärbalk -en -ar	poikki-palkki
66. värk mestari (5)	verkstadsmästare -n	konepajamestari
67. öppetspoor (1)	öppet spår, -et	avoin latu

4.3.2 Koodinvaihto ja lainaaminen

Yhtenä asiana Annan puheessa minua kiinnostaa se, millä tavoin sanat lainautuvat, ja tapahtuuko Annan puheessa koodinvaihtoa ja lainaamista. Poplackin, Wheelerin ja Westwoodin (Poplack et al. 1987) mukaan koodinvaihto ja lainaaminen ovat itsenäisiä kielellisiä ilmiöitä, joiden välillä ei ole jatkumoa (katso sivu 32). Käsittelen aineistoani Poplackin, Wheelerin ja Westwoodin mukaan. Jaottelen aineiston kahdella tavalla: 1) koodinvaihto – lainaaminen ja 2) merkityt – merkitsemättömät. Ruotsalaissanat Annan puheessa ovat joko koodinvaihtoa tai lainasanoja. Koodinvaihtotapauksiin kuuluvat fraasit ja sanat, joita ei ole taivutettu suomen kielen mukaisesti, vaan jotka esiintyvät puheessa aivan ruotsin kielen mukaisina. Koodinvaihtotapausten sanat myös ääntyvät ruotsin kielen mukaan. Lainatut sanat on mukautettu suomen kielen äänne- ja muotojärjestelmään, esimerkiksi lisäämällä konsonanttiin päättyvälle sanalle loppuvokaali *en rast – rasti* 'tauko'. Fraasien tai sanojen merkitseminen tarkoittaa sitä, että puhuja lisää tekemänsä koodinvaihdon tai lainaamansa sanan yhteyteen jonkin merkkisanan (tag), jolla hän ilmaisee kuulijalleen tekevänsä puheessaan joko koodinvaihdon tai lainaavansa sanan. Merkitsemistä siis esiintyy sekä koodinvaihdon että lainaamisen yhteydessä. Koodinvaihto (katso sivu 30) voidaan jakaa kolmeen: 1) merkitty koodinvaihto (tag-switching), 2) lauseiden välinen koodinvaihto (intersentential codeswitching), ja 3) lauseen sisäinen koodinvaihto (intrasentential codeswitching). Annan kielessä ei ole erityisemmin havaittavissa lauseiden sisäistä koodinvaihtoa (intrasentential codeswitching). Poplack, Wheeler ja Westwood (katso sivut 30-31) toteavatkin, että lauseiden sisäistä koodinvaihtoa ei juuri esiinny eri kielityyppeihin kuuluvien kielten välillä. Suomalais-ugrilainen suomen kieli ja indoeurooppalainen ruotsin kieli kuuluvat kielikuntaeron lisäksi myös eri kielityyppeihin: suomi on synteettinen kieli ja ruotsi on analyyttinen kieli.

Taulukko 4.

Annan puheessa esiintyy kaikkiaan 90 erilaista ruotsin kielen sanaa, joita Anna käyttää yhteensä 235 kertaa. Taulukkoon 4 on kuvattu ruotsin sanojen jakauma graafisesti Annan puheessa. Anna käyttämistä sanoista neljätoista on verbejä, joita hän käyttää 54 kertaa. Adjektiiveja sanoista on neljä, niitä Anna käyttää kymmenen kertaa. Kaikki loput yksittäiset 67 sanaa ovat substantiiveja, joita Anna käyttää 166 kertaa. Fraasinomaisia sanontoja Annan puheessa on viisi kappaletta, joita kutakin hän käyttää vain kerran.

Adjektiiveja sanoista on neljä. Niistä yksi edustaa koodinvaihtoa (esimerkki 22), ja loput neljä (23-26) edustavat lainaamista. Esimerkin 22 adjektiivin *skonsamt* voi katsoa olevan koodinvaihtoa, koska taivutuksen ja vertailun ilmaisu puuttuu siitä kokonaan. Jos lauseeseen sijoitettaisiin suomalainen adjektiivi *hellävarainen* niin se esiintyisi vertailumuodossa *hellävaraisempi*, mutta ruotsinkielisen adjektiivin *skonsamt* yhteydestä puuttuvat kaikki vertailun merkit. Koodinvaihtoa on puheessa merkitty lisäsanalla *nii nku*, jolla Anna ilmaisee tekevänsä koodinvaihdon.

(22) Paljo **niinku**³ *skonsamt* sillälai ropalle.

³Esimerkkien lihavoidut sanat ilmaisevat merkitsemistä (tag).

Lainatut sanat on mukautettu suomen kielen morfologiseen järjestelmään lisäämällä sanoihin suomen sijapäätteet. Anna merkitsee yhtä lailla lainoja käyttäessään. Merkkisanoilla Anna painottaa myös lainaan viittavia pronomineja. Sana *ekonoominen* esiintyy myös suomen kielessä, mutta sitä ei suomensuomessa käytetä pakolaisista puhumisen yhteydessä (esimerkki 23). Anna on puhuessaan ilmeisesti huomannut käyttäneensä ruotsalaista lainaa, koska hän lisää lauseen loppuun suomenkielisen käännöksen *taloudelliset pakolaiset*. Suomessa käytettävä ilmaushan on *elintasopakolaiset*, joka on ilmeisesti Annalle tuntematon ilmaus, sillä sehän on tullut kieleemme vasta 1990-luvulla Euroopan mullistusten myötä.

(23) Niin^{ko} ek-, ekonoomiset pakolaiset niin^{ko} ne sanoo taloudelliset pakolaiset.

Sanassa *uumoderni* (24) Anna on lisännyt vokaalin *i* ruotsin *omodern*-sanan perään, jolloin sanan ääntämyksestä tulee suomalainen. Esimerkeissä 24–26 Anna ei käytä merkitsemistä. *Ekstra*-sana (25) esiintyy myös suomen kielessä. Suomen kielen perussanakirjan mukaan *ekstra* on arkinen ilmaus, joka merkitsee ylimääräistä tai lisää. Sana siis tunnetaan suomessakin, mutta sitä käytetään hieman eri yhteyksissä kuin Anna on sitä käyttänyt. Juuri käyttöyhteyden perusteella olen päätenyt siihen, että *ekstra* on Anna kielessä ruotsalainen laina. Toisinaan *ekstra* taipuu Annan puheessa, "sataviiskyt ruunua vuo^jessa *ekstraa*" (26), toisinaan se on taipumaton, "että eikö hän saa *ekstra* ruokarastin" (25). Suomensuomessakin *ekstra* voi olla taipumaton.

(24) Siin oli tosiaa se *uumoderni* talo, että siin ei olluv vessaa eikä mitää pesupaikkoja.

(25) Ali meni sanomaa pomolle " että minä en oo mitää syönyt tänää, että eikö hän saa *ekstra* ruokarastin.

(26) Ja siel oli määrätty joku maksu sataviiskyt ruunua vuo^jessa *ekstraa*, mutt sitä ei oo koskaa tullu.

Verbejä sanoista on neljätoista. Verbien aihepiirit Annan puheessa käsittelevät enimmäkseen työelämään liittyviä asioita, kuten poimimista, leimaamista ja työhönottamista. Kaikki sanat edustavat lainaamista, joukossa ei ole yhtään koodinvaihtotapausta. Tämä viittaisi ilmeisesti siihen, että sanat ovat kuuluneet, ja kuuluvat osin yhä, Annan jokapäiväiseen puheeseen, vaikka Anna onkin nykyisin eläkkeellä.

Vaikka ruotsin verbi olisikin morfologisesti sulautettu suomen kieleen ja Anna käyttää sitä sujuvasti puheessaan pitämättä esimerkiksi pidempiä taukoja ennen verbiä, niin yleensä Anna kääntää verbin myös suomeksi (esimerkit 27, 28 ja 29).

(27) Se sanottii se *justeeras*, se **korjattii** jossaki määrättyssä paikassa.

Anna siis tietää, että hänen käyttämänsä verbi ei ole suomea, koska hän suomentaa sen. Syy ruotsin sanojen kääntämiseen saattaa olla siinä, että Annan kuulija ei asu Ruotsissa. Osa Annan käyttämistä verbeistä vaikuttaa niin vakiintuneilta lainoilta, että ne kuuluvat täysin pysyvästi Annan sanavarastoon, kuten *lopettaa* ja *pitää* -verbien ruotsinkieliset vastineet *topata* ja *holla* (esimerkit 28 ja 29). Ne ovat tavallisia verbejä, joita käytetään usein. Molemmissa lauseissa Anna aloittaa verbin ensin ruotsin kielellä, mutta sitten hän jättää sen kesken korjatakseen verbin suomenkieliseksi. Sanat eivät kuitenkaan ole niin vakiintuneita jokapäiväisyydestään huolimatta, että Anna ei huomaisi niiden olevan ruotsalaisperäisiä.

(28) Niin ku jotkut sanoo, että nyt se sum pitää *top-*, *lop-*, **lopettaa** tuo.

(29) Mä tykkään että *massmedia* sanotaa lehdistö ja radio, jokui *hol-*, **pitää** siellä ohja-, no nehä on määrättyissä käsissä ne.

Holla-verbin sisältämä esimerkkilause on ainoa, jossa voisi otaksua olevan kyse koodinvaihtosta. Tätä päätelmää puolustaisi se, että Anna käyttää verbiä vain kerran

puheessaan, vaikka kyse on hyvin yleisestä verbistä. Otaksuisin, että kyseessä olisi muoto *hollar*, joka sopisi varsin hyvin lauseeseen. Mutta koska Anna sanoo verbistä ainoastaan ensimmäisen tavun, niin asia jää arvoitukseksi.

Toisinaan Anna kääntää verbin yllättäen suomen kielestä ruotsin kieleen (30). Vaikuttaisi siltä, että Annasta suomen verbi *leimata* ei täysin vastaa ruotsinkielistä vastinetta. Sen tähden hän lisää lauseeseen myös ruotsinkielisen verbin *stemplata*. Kellokorttikoneet ovat tulleet Annan elämään vasta Ruotsissa, joten niihin liittynyt toiminta on aina ollut ruotsinkielistä.

(30) Ni kansa meni pesemää ja vaihto vaatteet ja lähti kotia, aina jokui jäi vuorollaa *leimaamaa*, *stemplaamaa* kortin

Kaikissa lauseissa Anna ei kuitenkaan käännä käyttämiään lainaverbejä. Tällöin on kyse verbeistä, jotka ovat ilmeisesti täysin vakiintuneet Annan kieleen (esimerkit 31, 32 ja 33). *Plokkaaminen*, *kaasaaminen* ja *ansstellaaminen* ovat kaikki verbejä, jotka liittyvät keskeisesti Anna työuraan Ruotsissa. Siirtolaisuutensa alkuvuosina Anna työskenteli muutaman vuoden hedelmäpakkaamossa, jossa hän muun muassa hoiti appelsiinien pussittamiskonetta. Koneenhoitajan tehtäviin kuului appelsiinien kuoriminen papereista, jotka sitten *poimittiin* pois. *Plokkaamista* riitti myös puutarhalla, jossa Anna *poimi* neilikoita.

(31) Ja joissaki appelssiineissa oli niitä papereita, ne piti *plokata* pois.

1990-luvun alun heikkoina vuosina *kaasaaminen* eli *erottaminen* työpaikoilta lisääntyi huomattavasti, *ansstellaaminen* eli *työhönottaminen* sen sijaan väheni. Nämä sanat ovat olleet niin aktiivisessa käytössä Annan sanastossa, että niiden suomenkieliset versiot ovat jääneet vähitellen käytöstä kokonaan.

(32) Lakiha sen vielä sääti, ei niitä saannu " antaa lopputiliä, mikä oli äitiyslomalla tai sairaslomalla, mutta siitä se vaa *kaa-*, *kaasaas* kaikki [kassera 'erottaa'].

(33) Ni se oli kanssa, että minut on *ansstellattu* tännes tähä *balanssilleej* ja tästä minen lähe minnekkää.

Joissakin kohdin Anna joutuu selvästi hakemaan suomen kielen sanoja voidakseen ilmaista asian. Esimerkiksi seuraavassa puhejaksossa (34) Anna joutuu hakemaan vastineita sanalle *loka-auto*. Kun Anna ei löydä sanavarastostaan loka-auton ruotsalaista nimeä, niin hän päätyy käyttämään *spuulata*-verbiä, joka kuvaa itse toimintoa eli putkien *huuhtelemista*. Annahan on kotoisin maaseudulta, jossa talot hoitivat itse viemärikaivojen tyhjennykset, joten loka-autot ja niihin liittyvät toiminnot eivät ole tulleet Annalle suomen kielellä tutuiksi.

(34) Ihmettelin ko siellä kävi joka kuukaus kävi semmone tyh-, semmone auto mikä *spulaa* nuo, niiku tukkoossa oli nuo putket.

Jelpata-verbiä käyttäessään Anna ei tee käännöksiä eikä hän myöskään muutenkaan ilmaise, että kyseessä on ruotsalaislaina (esimerkki 35). Sanat *auttaa* ja *jelpata* ovat ilmeisesti täysin samanarvoisia Annan sanavarastossa.

(35) Ja sitte ko niim paljo niinško Suomestaki tuli ihmisiä, ni molellaki oli niim paljo sukulaisia, ett sukulainen oli *jelp-*, katonu asunnov valamiiks ja *jelleppas* noissa käytännön asoissa.

(36) Se on siis parempi perhe, kovia tekemää töitä, mutta Jaska aina *je-*, *jelleppas* niitä vanhuksia siinä tontilla, kaato puita ja sillälailailla.

Urheilusanastossa *harjoittelun* ja *lähtemisen* ruotsalaiset vastineet (*treenata* ja *startata* ovat vahvoilla (esimerkit 37 ja 38). Molempien sanojen kohdalla jouduin pohtimaan pitkään voiko niitä pitää ruotsalaisina lainoina Annan kielessä, koska *treenaaminen* ja *starttaaminen* tunnetaan myös suomen kielessä. Päädyin kuitenkin pitämään niitä

lainoina, koska Anna ääntää ne ruotsalaisittain ja Anna käyttää niitä konteksteissa, joissa tuskin Suomessa asuva suomalainen niitä käyttäisi. Suomen kielessä urheilukilpailuissa *liikkeelle lähteminen* on tutumpaa, kun taas Annalle se on aina *starttaamista*. Anna on seurannut että harrastanut urheilua koko ikänsä innokkaasti. Ilmeisesti *startata*-sana kuuluu Annan aktiiviseen sanastoon, kun taas *lähteminen* on siirtynyt passiiviseen sanastoon.

(37) Meill oli sovittu me naiset *startataa* yhtä aikaa, ni jostakis syystä se naine ei tullu' yhtä aikaa, se *starttas* puol tuntia mejjän jälkee. Ku siel oli, siel sai *startata* mihkä aikaa, se oli *öppetspoor*.

Anna ei koskaan mene *harjoituksiin* tai *harjoittelemaan*, vaan hän menee aina *treeneihin* tai *treenaamaan* (esimerkit 38, 39 ja 40). Sana *harjoitella* tuntuu todellakin hävinneen Annan aktiivisesta sanastosta täysin. Sanan (*t*)*reenata* vahvuus johtuu varmaankin siitä, että sen käyttö on ollut jokapäiväistä Annan sanastossa hänen urheilu-uransa aktiivikaudella, samoin sana toistuu eri muodoissa lehtien urheilusivuilla sekä television ja radion urheiluselostuksissa ja haastatteluissa.

(38) Mutta sem piti vaa sitä ruotsin kieltä täällä *reenata*, että tota ois niiku saanu' ylioppilaskirjoitukset läpitte sitte syksyllä.

(39) Ku se oli yksityiner rata itse olivat tehneet sen, se joka *treenas* niitä hevosia, ja sittet taas siin oli hyvä puoli se ku juos tota silloi ku maratoonia *reenasin*, ni piti juosta maantiellä, no maantietähä kyllä riittäis sitte.

(40) Sitä tietystik ku oli koko talaven *treenannu* ni sitä koitti ja koitti, ja sittet taas tuli noi-, noita jalakojen kanssa, ko sitted se oli loppu, kun ei pysty juoksemaa, ni ei pystynny, ja niim paljon ku mä silloiki *treenasin*.

Ruotsalaisia **fraaseja** tai niiden tapaisia ilmauksia Anna käyttää puheessaan ainoastaan viisi kertaa. Kaikki viisi ilmausta ovat selkeästi koodinvaihtotapauksia. Ilmaukset tulevat Annan puheeseen aivan automaattisesti ilman epärointeja tai pidempiä miettimistaukoja.

Ilmaisut ovat puheessa aivan ruotsin kielen morfologian mukaisina. Kahta ensimmäistä fraasia Anna ei edes merkitse millään tavalla normaalipuheesta poikkeaviksi (esimerkit 41 ja 42). Hän ei katso niiden tarvitsevan minkäänlaista erityismerkitystä ymmärrättävyyden helpottamiseksi.

(41) Ne kaikki puhu kuin*ka finska flickorna* ne tekee nin hirveestit töitä.

(42) Ennen se kaikem pahan alku ja juuri se oli suomalainen, aina oli lehdessä tosiaan isot otsikot *en finne ijen*.

Kolmannessa koodinvaihto-tapauksessa (43) Anna käyttää ruotsinkielistä ilmaisua ikään kuin täsmentääkseen ajatustaan. Kiinteistökauppoihin liittyviä asioita Anna on hoitanut ainoastaan Ruotsissa ollessaan.

(43) Silloi on jotkut ostanut omaks silloi jo silloi, ja sitte ko näki ku joskus om myytävänä, ni siin lukee, että *friisöpt tomte*, että ne on jotkut on ostanu [en friköpt tomt 'lunastettu tontti'].

Neljännessä ilmauksessa (44) Anna käyttää merkittyä koodinvaihtoa. Anna kertoo tarinaa eräästä junamatkasta ja muistelee, mitä eräs matkustaja oli sanonut. Hän lisää puheeseensa kuulijaa helpottavia käännöksiä, mutta ruotsinkieliset ilmaukset hän säilyttää aivan ruotsin kielen mukaisina.

(44) Yks mies sano, semmone nuori mies, kuka minut herättäs Söydessä, että **niin**ko **ruotsalainen sanoo** kuka *vem helvete vem*, ei **mites se sano** *vem jeevel* tai mikä, kuka piru herättäs.

Viimeisessä fraasi-ilmauksessa (45) Anna korostaa suomalaisen tapaa ääntää ruotsin kieltä. Hän sanoo ruotsinkielisen fraasin "Det är slut nu" toisen kerran tuodakseen esiin eron suomalaisen ja ruotsalaisen ruotsin kielen lausumisen välillä.

(45) Sen verran oli ruotsia opeteltu, että *de e slyt ny, de ee shuut ny, ku se suomalaisne sano* siihe aikaa vielä.

Kahdessa viimeisessä fraasi-ilmauksessa Anna käyttää merkitsemistä ^{Mac}(tag) koodinvaihdon ilmaisimena (44 ja 45). Fraasia *de e slyt nu* Anna ei käännä lainkaan. Korostaessaan suomalaisen ja ruotsalaisen ääntämyksen eroa Anna ilmaisee toteamalla *ku se suomalaisne sano*, että puhejaksossa on ruotsalainen fraasi mukana. Fraasi *vem helvete vem - - vem jeevel* (44) on mielenkiintoinen koodinvaihto, koska Anna joutuu hakemaan alkuperäistä sanontaa. Tulee muistaa, että monet ihmiset hakevat sanoja ja pyörittelevät niitä yrittäessään muistaa jonkin tarinan kulun jotteivät kertoisi heti jutun ydintä kuulijalleen. Tässä tapauksessa luulisin kyseen olevan samanlaisesta sanan hakemisesta.

Kaikki Annan käyttämät viisi fraasia ovat referaatteja toisten puheesta. Esimerkiksi fraasit *finska flickorna* ja *en finne igen* ovat mitä ilmeisimmin lähtöisin sanomalehtien sivuilta. *En friiköpt tomt* on taas virallista kiinteistömaailman kieltä. Kirota osaa ruotsalainenkin sanomalla *vem helvete* tai *vem jeevel*. Toteamus jonkun loppumisesta *det är slut nu* on ilmeisesti varsin yleinen sanonta ruotsissa, sillä onhan se päätynyt suomalaisiin vitseihinkin: "De e luut nyt, sano ruotsalaine ku lihat loppu." Vaikka kaikki Annan käyttämät fraasit ovatkin alkuperältään referaatteja, niin uskoisin, että niistä on vuosien aikana tullut myös Annan omaa kieltä. En usko, että Anna huomaa aina käyttävänsä alunperin muilta lainattua ilmausta. Ainoastaan *en friiköpt tomt* tekee poikkeuksen tässä joukossa. Se on niin virallista ja harvoin käytettyä kieltä, että se kulkee referaattina puheessa.

Substantiivien osuus verrattuna muihin sanaluokkiin ja fraaseihin on huomattavan suuri. Tämä johtuu luultavimmin substantiivien selittävästä luonteesta puheessa. Substantiivien suuri määrä voisi viitata myös niiden merkitykseen tilapäislainoina. Substantiiveista 43 on

lainaamistapauksia ja 22 koodinvaihtotapauksia. Kaksi substantiivia esiintyy poikkeuksellisesti toisinaan lainaamisen ja toisinaan koodinvaihdon mukaan.

Koodinvaihto voidaan jakaa sujuviin ja merkittyihin (tag) tapauksiin. Sujuvia koodinvaihtotapauksia on 10 ja merkittyjä on 14. Sujuvassa koodinvaihdoissa Anna sulauttaa puhejaksoonsa ruotsalaisen sanan aivan sen ruotsin kielen mukaisessa asussa. Sujuvassa koodinvaihdoissa sanat tulevat niin automaattisesti mukaan puhejaksoihin, että Anna ei edes huomaa käyttävänsä ruotsia suomen seassa eikä hän sen tähden merkitsekään puhejaksoa millään tavalla tavallisesta puhunnasta poikkeavaksi. Merkityissä koodinvaihdoissa Anna käyttää niin ikään sujuvasti ruotsin kielen sanoja niiden ruotsinkielisessä asussa puheensa lomassa, mutta näissä tapauksissa hän antaa kuulijalleen jonkin merkin siitä, että hän tekee koodinvaihdon puheessaan. Koodinvaihdon merkitseminen voi näkyä muun muassa siten, että Anna selittää substatiivin kuulijalleen. Hän voi joko yksinkertaisesti kääntää substantiivin, tai hän voi vielä käännöksen lisäksi painottaa substantiivia jollakin toisella sanalla ilmaisten täten, että kyseessä on koodinvaihto.

Sujuvaa koodinvaihtoa on Annan puheessa 10 tapausta. Niissä substantiivit ovat Annan puheessa aivan ruotsin morfologisen systeemin mukaisesti. Lasten ja nuorten koulutukseen liittyviä tutkimuksia pohtiessaan Anna käyttää sanoja *baakgrundet* ja *mellanstadiet* (esimerkit 46 ja 47). Koulutusjärjestelmät ovat Suomessakin muuttuneet sitten Annan kansakouluvuosien, joten on aivan ymmärrettävää, että kouluastetta ilmaiseva *mellanstadiet*-sana tulee sujuvasti puhejaksoon mukaan. 1960-luvulla Suomessa ei oltu vielä tehty koulutusjärjestelmien uudistuksia, joten nykyiseen koululaitokseen liittyvä sanasto on Annalle tutumpaa ruotsin kielellä.

(46) Tää toisen, toisen sukupolven suomalaiset, vanhemmat on, ensis ne on työläisperheistä lähtösin *baakgrundet* niillä.

(47) Sittes silloi jo ko ne jo vaki-, jo valitsivat linjoja, olikoha se *mellanstadiet* pitää valita, että millem linjalle lähtee lukemaa.

Yhteiskunnalliseen keskusteluun liittyvät sanat ovat ymmärrettävästi ruotsinkielisiä Annan puheessa (esimerkit 48 ja 49). *Kansanedustajan* ruotsinkielinen nimi *riksdagsman* esiintyy todennäköisesti viikottain televisiouutisissa ja lehdistössä, joten ruotsalaisesta sanasta on tullut aktiivinen sana Annan sanavarastoon. Sana *anhöriga* liittyy Annalla vahvasti pakolaiskeskusteluun, joten suomen kielen sana *omaiset* voi olla käyttöalaltaan suppeampi. *Omaisiet*-sana voi Annalla liittyä vahvemmin esimerkiksi hautajaissanastoon. *Riksdagsman* ja *anhöriga* voivat olla myös referaatteja eli lainoja muiden puheesta Annan sanastossa.

(48) Se er-, erotettii Keskustasta kokonaa, potkittii pois, se oli vielä kaikel lisäksi *riksdagsman*, se oli, mutta se heitettii sieltäki ulos sitte.

(49) Että laskettas ketkä siihe *anhöriga* kuuluu aviopuoliso, lapset, ehkä vanhemmat, mut ei mitää muuta.

Suurissa massaurheilutapahtumissa voidaan lähteä matkaan porrastetusti. Anna kertoo, että Vasa-hiihdossa on käytössä *öppetssoor* "avoin lähtö", jossa kukin hiihtäjä voi lähteä matkaan haluamaansa aikaa leimattuaan osallistajakorttinsa hänelle sopivaan aikaan (esimerkki 50). Anna ei ole osallistunut suurin massaurheilutapahtumiin Suomen puolella. Avoimia lähtöjä urheilutapahtumissa on alettu suosia ilmeisesti 1980-luvulta lähtien osanottajamäärien kasvettua huomattavan suuriksi.

(50) Ku siel sai startata mihkä aikaa, se oli *öppetssoor* ni leimattii vaa kortti ja lähettiin.

Merkittyjä (tag) koodinvaihtoja Annan puheessa on 14 kappaletta. Ruotsin kielen mukaisen substantiivin läsnäolo on nyt jollakin tavalla ilmaistu. Tavallisimmin merkintä

on tapahtuu kääntämällä ruotsinkielinen substantiivi suomeksi tai sitten substantiiviin on liitetty jokin merkitäsana, kuten *mikähä* tai *niiŋku*.

Esimerkkien 51 ja 52 substantiivi ei vaikuta Annalle tutulta suomen kielellä, koska substantiivi liittyy Annan Ruotsissa elettyyn elämään. Ensimmäinen vierassana *tvärbalken* (51) liittyy Annan työuraan, alaan jota Anna ei ole elänyt suomen kielellä. Puutarhurin koulutuksen Suomessa saanut Anna ei tutkinut autonomisia ennen Volvon autotehtaille työhön menoa, joten hänellä ei voi olla tietoa niiden suomenkielisistä nimistä. Lehdistö ja radio ovat varmasti olleet tuttuja asioita jo Suomessa, mutta niitä yhdistävä sana *massmedia* (52) on varmaankin tullut Annalle tutuksi vasta Ruotsissa ollessa. Suomessa *media*-sanan on vallannut alaa 1980-luvulta lähtien.

(51) Tuli etummaine, sanottii *tvärbalken*, **mikähä** moottorim paino tulee siihe päälle.

(52) Se on sitte kummalline asia, että se on, mä tykkään että *massmedia* **sanotaa lehdistö ja radio**, jokui *hol-*, pitää siellä ohja-

Anna puhuu keskustapoliitikosta *senter*-sanaa (53) käyttäen, aivan kuin suomalainen voisi puhua "kepulaisesta". Puolueiden jäsenistähän puhutaan usein puolueiden nimistä tehtyjen väännösten mukaan. *Lääkäri* ja *insinööri* (54) ovat toki tuttuja sanoja suomestakin, mutta esimerkiksi lääkäriässä Anna on käynyt viimeiset kolmekymmentä vuotta lähinnä Ruotsissa. Kyse voi kyllä olla referaatistakin, koska sana esiintyy Annan kertomuksessa lasten ammattihaaveista.

(53) Se sano ihan suoraa, että niitä ei oteta tänne, että tota, se oli *senter*, **keskustapoliitikko**.

(54) Että mihkäs sä tuut isona, ni alako naurattamaa ko se aina *lekare* tai *insenjöör*, kaks ammattia oli, se oli aina **lääkäri** tai **insinööri**.

Muutaman koodinvaihtotapauksen yhteydessä Anna selvästikin miettii sanalle merkitystä suomeksi (esimerkit 55 ja 56). Tämä ei kuitenkaan vaikuta Annan puhenopeuteen, ja Anna heittääkin kysymyksen sanan merkityksestä puheen joukkoon aivan luontevasti.

(55) - Amerikoissa on semmone määrätty *kvuut* semmone, **mikäs se on suomeks**, määrätty määrä pitää olla värillisiä työpaikoissa.

- Kiintiö.

- Kiintiö. Ni, semmoneki ehdotus, että ruotsalai-, valtioviroissa alettais olemaa määrätty määrä pitää olla *invandrareita*.

(56) Viime viikollaki näytti niin^{ko} Tukholmasta niit oli *spoorvakten* siellä metrossa, **mikä se on suomeks?**

Toisissa tapauksissa Anna vain merkitsee koodinvaihdon (57), mutta ei käännä käyttämäänsä ruotsalaista sanaa kuulijalle. Merkinnällä Anna ilmaisee, että hän on havainnut sanovansa ruotsalaisen sanan.

(57) Ja sittes sitäki ihmeteltii, ko ne lapset menee aamulla kouluu, ko siin oli se *strandpromenad* **semmone**, rannassa mis oli niitä katukahviloita, ni ei niitä pöytiä ole sidottu kii -- Ei niitä kukaa potkinu eikä heitellym meree.

Ainoastaan kerran merkityssä koodinvaihdoissa (58) Anna hakee ensin suomenkielistä sanaa, mutta päätyykin sitten ruotsinkieliseen sanaan. Ehkäpä kyse on siitä, että lamaan liittyvät talouselämän sanat ovat vakiintuneet Annan kieleen paremmin ruotsin kielellä.

(58) Ett alettii vähentämää sitä työväkeä, silloi ku se alko tulemaas se **ma-**, *loogkonjunktur* ja ni, siihe aikaa ei vielä annettup potkuja.

Annan puhetapaan merkityn koodinvaihdon yhteydessä kuuluu usein lausahdus: *me sanottii* tai *sanotaa* (esimerkit 59, 60 ja 61). Anna siis etsii suomenkielistä vastinetta asialle, jonka hän tuntee kyllä hyvin, mutta lähinnä ruotsiksi.

(59) Yhtee aikaa oli *semmone*, kakstoista minuuttia *semmone me sanottii avlösare*, *semmone* kaveri, mikä tuli ja se kiers jatkuvasti, aina päästi kakstoista minuuttia jonkun, että nyt voi vähä aikaa huilata [avlösare 'sijainen'].

(60) Että sehä oli ihan *juugfeet sanotaa* maavyörymävoitto sillep puolueelle [judskreet 'maavyöry'].

(61) Semmosen puvun, mitä, *mikskä niitä sanoo*, *myystreks sanoo* ruotsalaine [mysplagg 'mukava oloasu'].

Koodinvaihto on melko vähäistä Annan puheessa. Tästä voisi päätellä, että ilmeisesti koodinvaihto ei ole mikään vakiintunut puheentapa Annan kielessä. Koodinvaihdoissa esiintyvät ruotsalaiset sanat ovat pääosin sanoja, jotka liittyvät kiinteästi johonkin erityiseen asiayhteyteen. Koodinvaihtojen määrään on hyvinkin voinut vaikuttaa se, että Annan haastattelijana oli Suomessa asuva suomalainen. On toki mahdollista, että koodinvaihtotapauksia ilmenee lisää silloin kun Anna keskustelee toisten ruotsinsuomalaisten kanssa.

Uusien sanojen tulva on nykyisin valtaisa. On aivan ymmärrettävää, että ulkosuomalaisen on vaikea löytää nopeasti oikea suomenkielinen sana puheeseensa. Siksi Annakin joutuu hakemaan sanoja ja myös kysymään niitä kuulijaltaan. Toisinaan on helpompaa käyttää ruotsinkielistä sanaa suomen kielen lomassa. Voihan olla niinkin, että Annalle jokin ruotsin kielen sana kuvaa paremmin asiaa kuin hänen tuntemansa suomenkielinen vastine.

Lainaminen on Anna puheessa koodinvaihtoa yleisempää. Lainatapauksia esiintyy kaikkiaan 43 kappaletta. Osa lainoista on selkeästi tilapäislainoja, mutta niiden erottaminen vakiintuneista lainoista ei ole aivan yksinkertaista. Suomen kieleen on lainautunut vanhastaan paljon sanoja ruotsista. Siirtolaisille uusien lainojen mukauttaminen puheeseen vanhojen lainojen tapaan on ollut ilmeisesti melko helppoa.

Lainojen yhteydessä esiintyy myös merkitsemistä (tag). Lainoista 30 on merkitsemättömiä ja 13 merkittyjä.

Ammattinimikkeet vaikuttavat Annan puheessa vakiintuneilta lainoilta, joita käytetään yleisesti ruotsinsuomalaisten keskuudessa (esimerkit 62, 63, 64, 65 ja 66). *Värkmestari*, *advokaatti*, *snikkari*, *kontrollantti* ja *treenaaja* kulkevat Annan puheessa niin sujuvasti, että hän tuskin edes huomaa niitä käyttävänsä. Ammattinimikkeitä ei yleensä käännetä työpaikkakeskusteluissa, koska ruotsalainen versio on kaikille tuttu. Sanat on muodostettu lisäämällä vokaalin *i* ruotsalaissanan perään *advokat* ja *kontrollant* -sanoissa, joissa molemmissa on myös viimeinen konsonantti kahdennettu (63 ja 65). Sanoissa *snikkare* (ja *verkstadsmästare* loppu-*e* on muuttunut vokaaliksi *i*, lisäksi yhdyssanan *verkstadsmästare* määriteosa on lyhentynyt, jolloin sanasta on tullut *värkmestare*. *Tränare*-sanasta muodostettu *treenaaja* poikkeaa muusta linjasta. Olisi odotuksenmukaista, että sen suomenkielisenä vastineena olisi *treenari*, mutta sana onkin yllättäen muodostettu suomalaisten tekijänimien mallin mukaisesti, kuten esimerkiksi *laulaja* tai *tanssija*.

(62) Ja niin ko ne sitte tajus vasta, se *värkmestari* sillep pomolles sanonu, että ajattele ko autolas-, laivalasti ois menny Amerikkaaki niitä autoja ja kaikki tuotu takasi.

(63) Niiku sieltä Iranistaki tulee hyvin koulutettuja ihmisiä sanotaa *advokaattia* ja tällasiä ni heille, vuo-, ykskii semmone *advokaatti* oli ni sille ei kelevannum mikää muu hotellihuone.

(64) Ne on etupäässä semmoser ruumiillisen työtekijöitä ne ovat, ne saattaa ollas *snikkareita* niiku pojatki.

(65) Mutta sitte minä oon muuttanu' 'ammattia, minä oon ollus sitte *kontrollantti* autotehtaassa.

(66) Se oli *treenattava*, se *reenaajaha* ajo sem mukana ja se sano aina näitä aikoja.

Osassa lainasanoista Anna muodostaa yhdyssanoja suomalaisista ja ruotsalaisista sanoista (esimerkit 67, 68, 69, 70 ja 71). Sanojen määriteosa on ruotsia ja perusosa suomea.

Yhtään toisinpäin rakennettua lainaa ei Annan puheessa esiinny. Sanat *startti* ja *plastiikki* Anna on mukauttanut suomen kielen morfologian mukaisiksi sananloppuun lisätyn *i*-foneemin avulla (67 ja 68).

(67) Minust oli nin hirveem mukava, ko ne ihmiset huuteli ja ne huus nimeltä, koska niil oli ne *starttilistat*, ne katto numerot.

(68) Oli oikee kylmä ilma ja semmone musta *plastiikkisäkki* miñkä vedin päälleni, ku ol-, heitin ne urheiluvaattet sinnep pussii tai vertytelupuvun ja semmoset.

Määritteet *bloobäär* ja *jogging* Anna yhdistää perusosaan *s*-foneemin avulla (69 ja 70). Yllättävää on, että Anna puhuu *bloobärssoppajoukosta* mustikkasoppajoukon sijaan. Mustikka on toki ollut Annalle tuttu marja jo lapsuuden kotipihalta. *Bloobärssoppajoukko* voi olla termi, jota Ruotsissa käytetään massaurheilutapahtumien kuntoilijajoukosta, joka tulee kilpaurheilijoiden perässä. Toisaalta on täysin mahdollista, että kyseessä on Annan oma sana. *Jogniññsporukka* on ainoa yhdyssana, jonka Anna merkitsee kysyen sen merkitystä suomeksi.

(69) Sitteko ne alkaa se *bloobärssoppajoukko* tulla sieltä, ni jy-, siellä on vaikka miñkäläistä, jytiinä oikee käy, asfaltit keinuu ja tutisee.

(70) Siinä Volvon siinä paikallislehdessä oli, että semmone kerätää kokoo *semmone mikäs* se *jogniññsporukka*, *mikäs* se suomeks *semmone hölökkäporukka*.

Täysin Annan kieleen vakiintuneilta lainoilta vaikuttavat muun muassa sanat *roppa*, *paana*, *kontrolli*, *rasti* ja *ropleema* (esimerkit 71, 72, 73, 74 ja 75). Kaikki esimerkkinä mainitut sanat Annan puheen vakiintuneista lainoista ovat toki tuttuja myös suomensuomen puhekielessä lähinnä ruotsista lainautuneina sanoina. Mutta Annan kielestä sanojen suomenkieliset vastineet tuntuvat kadonneen täysin. Sanaa *roppa* käytetään suomessa, mutta sanan *vartalo* levikki on sitä huomattavasti laajempi ja kattavampi (71). *Roppa* on muodostettu ruotsin *kropp*-sanasta pudottamalla pois alkukonsonatti *k* ja lisäämällä sananloppuun vokaali *a*.

(71) No sitte ois pyöräilemine, se on semmone mukava laji kyllä. - - Että se ei, se ei rasita *roppaa* sillä lailla, se ei hakkaa niijko selekää ja polvia sillälai-, kun jo paljo nii ku *skonsamt* sillai *ropalle*.

Suomessa puhutaan *paanojen* sijasta liukuhihnoista (72). *Paana* on muodostettu muutamalla ruotsin *band*-sanan soinnillinen klusiili *b* sointtomaksi *p*:ksi. Uskoisin, että suomalaisissa tehtaissa liikkuu enemmän tarkastajia kuin *kontrollanteja* tai *kontrolleja* (73). Annahan on itse työskennellyt tarkastajan ammatissa, joten työpaikan ruotsinkielinen sanasto toki vaikuttaa hänen suomenkieliseen puheeseensa.

(72) Ni ne ei ollun niijku mejän kiinni mejän osastot ei ollum missää kiinni niijku *paanoissa*. *Paanatha* meni sem määrätyn ajan, ne lähti automaattisestik käyntii, ko *rastit* oli loppu.

(73) Kierrettii koko isot osastot, ni meitä oli aika parikymmentä *kontrollia*.

Rasti-sanana levinneisyys *tauko*-sanaa vastaamassa on suomessa melko vähäistä (74). *Rast*-sana on mukautettu yksinkertaisesti lisäämällä vokaali *i* sananloppuun. Suomesa tunnetaan paremmin *ongelmat* kuin *ropleemat* (75). *Ropleema* on muodostettu saman mallin mukaisesti kuin *roppa*, eli sanasta *problem* on pudotettu ensimmäinen konsonantti *p* pois ja lisätty sananloppuun vokaali *a*. Lisäksi sanansisäinen soinnillinen *b* soinnittomaksi *p*:ksi. Anna ei käytä puheessaan kertaakaan näiden sanojen suomalaisvastineita, joten lainat ovat mitä ilmeisimmin ottaneet niiden paikan kokonaan.

(74) Silloi ennen aikaa maalaamossa ne naiset jopa teki käsitöitä virkkasvat *rastiesa* aikana.

(75) Minä sanoin Railille, että sano niille' 'akoille' 'että me ei tiedetä mitä *ropleemia* tääl on olluk ku me ollaa tänne töihi haettu.

Esimerkeissä 76, 77, 78, 79 ja 80 Annan käyttämiä sanoja voisi kutsua tilapäislainoiksi. Sanat esiintyvät puheessa kerran tai korkeintaan kaksi kertaa, joten niitä ei voi pitää

Annan sanavaraston vakinaisina sanoina. Anna on tehnyt ruotsalaisista sanoista tilapäislainoja puheeseensa, jotka hän kuitenkin on mukauttanut suomen kielen morfologiseen järjestelmään. Sanat *balanssi*, *termiini*, *bitaagi*, *grillispetsi* ja *pesusvamppitehdas* on mukautettu suomeen saman kaavan mukaisesti eli ruotsalaisiin sanoihin on lisätty vokaali *i* sananloppuun, jolloin sanaa on helppo taivuttaa suomen kielen mukaan. Kiinnostavaa sanoissa *balanssi* (76), *bitaagi* (78) ja *grillispetsi* (79) on se, että niiden soinnilliset klusiilit *b* ja *g* eivät ole muuttuneet soinnittomiksi kuten niille yleensä tapahtuu.

- (76) Että minut on *anstallattu* tännes tähä *balanssillej* ja tästä minen lähe minnekkää.
 (77) Ja sitte mä luvvin sitä *erqlantia* muutaman *termiinin* tuolla, siellä Volvolla.
 (78) Ja minä sanon, että kaks kolomev vuotta ko vielä mennää, ku tämä loppuu tämä *bitraagien* antamine, koska ei oo rahaa enää antaa.
 (79) Jaa monastit tilattii se sovlaki, se pikkune *grillispetsi*, ni se oli hyvä kyllä.
 (80) Ja mitäs muuta me käytii katsomassa? Jokui *pesusvamppitehdas* siin oli.

Substantiivilainoista kaksi sanaa: *invandrare* ja *invandrarvärket* (esimerkit 81, 82, 83 ja 84) esiintyvät poikkeuksellisesti sekä koodinvaihtotapauksissa että lainaustapauksissa. Sanojen jakautumiseen molempiin alueisiin sekä koodinvaihtoon että lainaamiseen voi olla syynä se, että sana mukautuminen lainaksi on juuri meneillään. Toisaalta sanan perusmuodoista on vaikea sanoa, onko kyse sillä hetkellä koodinvaihdoista vaiko lainaamisesta. *Invandrare*-sana (81) päättyy foneemiin *e*, joka helpottaa sen mukauttamista suomen kielen morfologiseen järjestelmään. Kun *invandrarvärkket*-sanasta poistaa loppuvokaalin *t*, niin jäljelle jää vokaali *e*, johon on myös yksinkertaista soveltaa suomen kielen sääntöjä.

- (81) No joo, sanotaa ykköne lähettää ainuastaa, jos sanotaa *invandrareiks* lasketaa suomalaisetki, ni neljä tunt-, neljä, viis tuntia lauvantaina.
 (82) Ja sitte eihän näitä nyt mitkä on niin sanottu *invandrare*, ni eihän niitten tarvi hankkiakaa asuntoa, niillehähä annetaa, kaikkiha on ilimasta.

(83) Ne on hotellin hinnat, niillä on joku kolme, neljäsataa ruunua vuorokaudessa joka henkestä pitää *invandrarvärkket* maksaa tälle yksityiselle.

(84) Se suuttu ja lähti pois, ja pani suoraa *invandrarvärkenillev* valittamaa, että häntä syrjitää.

Anna puheessa selvissä koodinvaihtotapauksissa nominatit esiintyvät ruotsin kielen morfologisen mallin mukaan. Sen sijaan lainaamistapauksissa nominatit ovat useimmiten taivutettuja. Annan lainasanoissa nominatiivien määrä on 39,9 prosenttia (katso sivu 78). Substantiivien suuri määrä (136 kappaletta) viittaisi siihen, että osa lainoista on tilapäislainoja, jotka eivät ole vakiintuneet jokapäiväiseksi sanastoksi Annan kieleen. Annan puheessa on merkittyjä koodinvaihtoja 14 kappaletta ja lainoissa merkittyjä tapauksia on 13 kappaletta. Mielestäni koodinvaihdon tai lainaamisen merkitseminen ei viittaa Annan tapauksessa heikkoon kaksikielisuuden tasoon. Merkinnät voi nähdä myös painotuksia, joita myös yksikieliset käyttävät puheessaan.

4.3.3 Nominien sijamuodot

Olen laskenut taulukkoon 5 nominien sijojen frekvenssit. Taulukko 5 sisältää yhdeksän adjektiivin ja 134 substantiivin sijamuodot. Seppo Räsänen on julkaissut Sananjalkalehden numerossa 21 (1979) artikkelin "Huomioita suomen sijojen frekvensseistä". Olen lainannut hänen työstään kaksi taulukkoa (taulukko 6), joihin vertaan Annan ruotsalaislainojen sijojen frekvenssejä. Toiseksi ^vtalukoksi valitsi Lassi Sinkkosen puhekieliseen romaaniin *Solveigin laulu* pohjautuvan taulukon (7, s. 21) ja toiseksi Virtaranta – Soutkarin (taulukko 11, s. 23) ja Korttesalmen (taulukko 12, s. 23) murrenäytteiden yhdistelmätaulukon (taulukko 15, s. 25). Päädyin näihin taulukoihin sen tähden, koska työni pohjaa informanttini puhekielisiin haastatteluihin.

elatiivi	58	19	77	3,6
illatiivi	165	11	176	8,3
adessiivi	69	8	77	3,6
ablatiivi	8	3	11	0,5
allatiivi	74	14	88	4,1
abessiivi	1	–	1	0,05
komitatiivi	–	–	–	–
instruktiivi	10	2	12	0,6
prolatiivi	1	–	1	0,05
latiivi	9	–	9	0,04
yhteensä	1877	256	2133	100
yks. : mon. = 7,3:1				

Murretekstit yhteensä

	yks.	mon.	yht.	%
nominatiivi	850	211	1061	34,9
genetiivi	155	44	199	6,6
akkusatiivi nom.	96	62	260	8,6
akkusatiivi gen.	102			
akkusatiivi -t	–			
essiivi	53	2	55	1,8
partitiivi	417	214	631	20,8
translatiivi	45	4	49	1,6
inessiivi	132	12	144	4,7
elatiivi	88	13	101	3,3
illatiivi	160	6	166	5,5
adessiivi	161	40	201	6,6
ablatiivi	18	8	26	0,9
allatiivi	48	22	70	2,3
abessiivi	–	–	–	–
komitatiivi	–	4	4	0,1
instruktiivi	7	11	18	0,6
prolatiivi	3	–	3	0,1
latiivi	49	–	49	1,6

yhteensä	2384	653	3037	100
yks. : mon. = 3,7:1				

Annan puheessa nominatiivin prosenttiluku on 39,9, joka on liki sama kuin Sinkkosen kirjan nominaatiivien prosenttiluku 39,3. Murretekstien nominien prosenttiluku on 34,9. Räsänen (1979: 29) toteaaakin, että murre ja yleensä puhekieli suosii nominatiiveja enemmän kuin kirjallinen tyyli. Räsänen tutkimien kirjakielisten teosten yhteenlaskettu nominien prosenttiluku oli 31,7. Genetiivien prosenttiluku on Annalla 7,7, murreteksteissä se on 6,6 ja Sinkkosen romaanissa 9,5. Kirjakielisissä teksteissä prosenttiluku oli 13,8. Luvuista voi päätellä, että kirjallisessa tyyliä käytetään enemmän genetiivejä kuin murteissa ja puhekielessä.

Muiden sijojen suhteen Annan ruotsalaislainojen sijamuodot noudattelevat Sinkkosen romaanin sijojen prosenttilukujen linjoja. Tulee kuitenkin huomata, että ero murteisiin ei ole huomattava. Anna on mitä ilmeisimmin säilyttänyt puheessaan suomen kielen sijajärjestelmän melko hyvänä.

Yksikön ja monikon suhde on Annan taulukoissa sijoissa 4,11 : 1, vastaava luku murreteksteissä on 3,7 : 1 ja Sinkkosella se on 7,3 : 1. Annalla yksikön vahvuus on ymmärrettävä, koska hän kertoo omasta elämästään, jolloin minän osuus luonnollisesti korostuu.

4.3.4 Verbien taivutusmuodot

Annan ruotsalaislainoista verbejä on 14 kappaletta, joita hän käyttää yhteensä 54 kertaa. Olen sijoittanut seuraaviin taulukoihin 7 ja 8 Annan käyttämät verbit. Olen jättänyt taulukoista pois kolme verbiä, joista Anna sanoo vain ensimmäisen tavun. On

mahdotonta tietää ensimmäisen tavun perusteella, olisiko verbin muoto rektion mukainen vai kenties joku muu.

Taulukko 7.

Finiittimuodot

Indikatiivi	preesens	%	% kaikista	imper- fekt	%	% kaikista
yks. 1	–	–	–	4	25	7,9
yks. 2	–	–	–	–	–	–
yks. 3	2	66,7	3,9	7	43,7	13,7
mon. 1	–	–	–	–	–	–
mon. 2	–	–	–	–	–	–
mon. 3	–	–	–	3	18,8	5,9
passiivi	1	33,3	1,9	2	12,5	3,9
yhteensä	3	100	5,8	16	100	31,4

Taulukko 8.

Nominaali-
muodot

Infinitiivit		%	% kaikista
akt. 1. lyhyt	9	28	17,8
akt. 2. inessiivi	2	6,3	3,9
akt. 3. illatiivi	11	34,4	21,6
akt. 4. nominatiivi	1	3,1	1,9
Partisiipit			
pass. 1 partis.	2	6,3	3,9
akt. 2. partis.	5	15,6	9,8
pass. 2. partis	2	6,3	3,9
yhteensä	32	100	62,8

Olen taulukoinut finiittimuodot ja nominaalimuodot omiin taulukoihinsa. Lainaverbeistä yhdeksäntoista on finiittiverbejä. Finiittiverbien taulukkoon on merkitty verbien määrällinen ja prosentuaalinen osuus sekä omasta ryhmästään että kaikista verbeistä yhteensä. Indikatiivi on ainoa modus, joka esiintyy lainaverbien yhteydessä. Tämä on odotuksenmukaista, koska Anna lähinnä muistelee menneitä tapahtumia ja puhuu ruotsalaisesta yhteiskunnasta. Näihin kaikkiin sopii hyvin indikatiivi eli tositapa modukseksi. Persoonamuodoista esiintyvät ainoastaan yksikön kolmas ja passiivi preesensissä. Imperfektissä persoonamuodoista ovat käytössä yksikön ensimmäinen, yksikön kolmas, monikon kolmas ja passiivi. Nauhoitukset etenevät siten, että Anna käy läpi elämänsä vaiheita kouluvuosista työelämään. Tämä selittää imperfektin preesensin vahvemman osuuden, koska Anna puhuu menneistä tapahtumista. Yksikön 3. persoona imperfekti esiintyy kaikkein useimmin, sen prosenttiluku on 43,7. Anna käyttää yksikön kolmatta persoona, kun hän kertoo esimerkkejä elämäänsä liittyneistä asioista. Finiittimuotoja on kaikista verbeistä yhteensä 37,2 prosenttia.

Nominaalimuodoista infinittiivejä on 71,8 prosenttia ja partisiippejä on 28,2 prosenttia. Infinittiiveistä kaikkein vahvin muoto on aktiivin 3. infinittiivin illatiivi, jonka prosenttiluku on 34,4. Aktiivin 3. infinittiivin illatiivi on yleisin myös kaikista verbimuodoista prosenttiluvulla 21,6 (esimerkit 85 ja 86).

(85) Vaikka eihä sitä voi verrata, koska minä jouvuin *starttaamaa* sieltä, mull ol *starttinumero* kolkytneljäthatta, ni eihä siellä pystunuj juoksemaa.

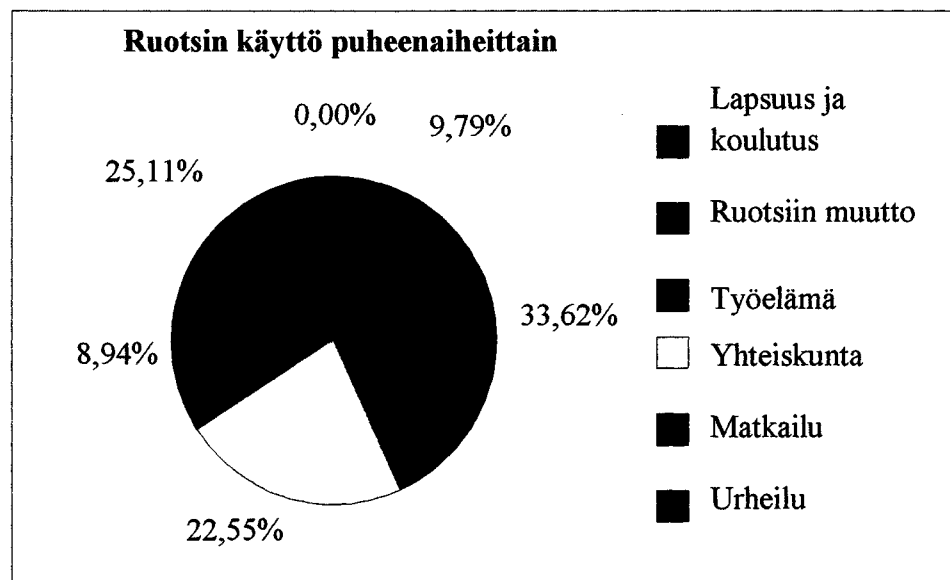
(86) Ku ne on työn tehny, ne menivätte saunaa pesulles sitte ne tulivat *stemplaamaa* vasta ko työaika oli loppu.

Partisiippien osuus verbien kokonaismäärästä on 21,5 eli viidesosa, infinittiivejä kokonaisuudesta on 45,2.

4.3.5 Puheenaiheen merkitys sanaston vaihteluille

Yhtenä tutkimuksen tehtävänä oli tarkastella, missä puhetilanteissa ruotsalaista sanastoa esiintyy informantin puheessa. Tulen pohtimaan sitä, mikä merkitys sanojen koodinvaihdolle ja lainautumiselle on puheenaiheella.

Oheiseen taulukkoon (taulukko 9) on ryhmitelty ruotsalaisten sanojen esiintyminen Annan sanastossa puheenaiheen mukaan.

Taulukko 9.

Ensimmäisellä nauhalla Anna kertoo lapsuudestaan ja opiskeluvuosistaan. Kuten taulukosta 9 näkyy, niin lainasanoja ei ollut tässä kohdin Annan puhetta lainkaan. Lapsuuden ja nuoruuden asiat Anna on kokenut täysin suomenkielisinä, joten hän ei tarvitse lainasanoja avukseen (esimerkki 87). Vaikka en työssäni murretta tarkkailekaan, niin mainittakoon, että Annan puhe kuulostaa kaikkein murteellisimmalta puhuttaessa lapsuudesta ja nuoruudesta sekä sanastollisesti ja morfologisesti että intonaation kannalta.

(87) - Mutta sitte minä tosja, min olin sitte sem pari kuukautta, just silloi ku se Kennedy murhattii, muistan aina äidin kanssa istuttii, kuunneltiin sitä radiossa.

- Radiostaks sä kuulit sen?

- Juu, radiosta juu kuulin, semmone, semmone levy-, musiikkiohjelma tuli ku kaleisdoskooppi kuuskytluvulla Suomessa semmone iskelmämus-, ai sem-, uutta iskelmämusiikkia, ni sitted se ykskaks katkastiin se lähetys, se sano, että ilmottis, että Kennedy on murhattu ja mehä järkytytti äidin kans niin hirveestir Rajamäen mökissä, pimeessä marraskuisessa mökissä.

Seuraavan nauhan puheenaiheena oli Annan elämän suurin muutos, muutto Ruotsiin (esimerkki 88). Nauhalla Anna kertoo arki- ja työelämän aloittamisesta sekä niiden sujumisesta Ruotsissa. Tähän osuuteen tulee jo ruotsalaista sanastoa mukaan, mutta lainojen osuus puheesta on varsin vähäistä. Ruotsalaislainoja osuudessa on 23 kappaletta, joiden prosentuaalinen osuu on 9,8. ?!

(88) No, juu silloi talavella ko mentii ensinnä, ni tietysti' 'eihä me osattup puhua mitää, mutta tota me oltii kovia tekemää töitä, ne kaikki puhu kuiñka *finska flickorna* ne tekee nin hirveestit töitä, no siell oli semmoneñki asia, että se omistaja selitti meille, että työt alkaa seitsemältä ja kello kakstoista on ruokatunti ja loppuu neljältä. Se oli puoltuntia se ruokatunti, mutta se vaa autuaasti " unohti kaks kahvituntia pois.

Kolmannella nauhalla Anna kertoo vuosistaan työelämässä (esimerkki 89). Hän kuvailee minkälaisia työtehtäviä hän teki, minkälaisia olivat työtoverit ja millainen oli työilmapiiri. Tällä nauhalla Anna pohtii myös siirtolaisuutta tämän päivän Ruotsissa. Ruotsalaislainoja tässä osuudessa on 79 kappaletta. Aivan odotuksenmukaisesti työelämän sanasto nousee 33,6 prosentin osuudellaan kärkitilalle ruotsalaisen sanaston ilmenemisessä.

(Olm. t. 1000) onunkem on
33,6% karkista
ruotsalais. lainoista.

(90) Mutta kyllä se oli hirveetä, kyllä se oli kauheeta se kontrollin, siinä justii työssä ko, niiku seittämänki eiku kaheksankytkakskos mä alotin, ku valtava se tuotanto oli ja kun ei ollu, laatu ois pitänyyp pitää korkeena, mutta koskaa ei saanu niñku *paanoilta* loppua *karossit* niiku autonkorit, ja ne oli se tuotantopuolen taas pomot ja *värkmestarit* semmosia, että vaikka kuiñka se piti vaa saaja sinnem menemää lävitse.

Neljännellä nauhalla Anna käsittelee ruotsalaista yhteiskuntaa ja sen olosuhteita ensimmäisen polven maahanmuuttajan kannalta (esimerkki 91). Myös yhteiskunnallisessa sanastossa on odotetusti lainasanastoa, 23 prosenttia Annan käyttämistä lainoista löytyy tästä ryhmästä. Sanojen on lukumääräisesti 53 kappaletta. Niiden kolmenkymmenen vuoden aikana, jotka Anna on asunut Ruotsissa on toki maailma muuttunut kovasti. Monia yhteiskuntaan nykyisin kiinteästi liittyviä asioita ja ilmiöitä ei vielä tunnettu vuoden 1966 Suomessa, josta Anna lähti. On siis ymmärrettävää, että Anna käyttää ruotsalaista sanastoa kuvatessaan näitä asioita, koska ne ovat tuttuja hänelle ruotsiksi.

(91) Että jos uks, yks saa nimittäin oleskeluluvan ni se saa *anhöriga*, siin ei oo mitää rajotettu sitä lähisukulaisia, että kuiḡka paljon siihek kuuluu *anhöriga*, se on joku kolomekkymmentä henkilöä, se saa tullas sitte automaattisesti. Ja nyt ne on alkanus sitte esittämää jo semmosta, mutta sehä vievi taas, että laskettas ketkäs siihe *anhöriga* kuuluu aviopuoliso, lapset, ehkä vanhemmat, mut ei mitää muuta.

Viidennellä nauhalla Anna kertoo tekemistään matkoista, mitä matkailu hänelle merkitsee ja mitä hän tuntee siitä saavansa (esimerkki 92). Vaikka Anna onkin aloittanut matkailu-uransa vasta Ruotsissa ollessaan, niin siihen liittyvä sanasto on Annalla pääosin suomalaista. Tämä on täysin ymmärrettävää, koska matkailusanasto on yleensä melko tavallista sanastoa, joka käsittelee ostoksia, rantaelämä ja retkiä. Matkailusanaston lainasanat tulevat yleensä matkan kohdemaan kielestä. Matkailusanastossa Annan Ruotsissa asumisen huomaa lähinnä siitä, että hän lausuu niin kreikkalaiset kuin espanjalaisetkin matkakohteiden nimet ruotsalaisittain. Ruotsalaisten lainojen osuus tässä osiossa on vain 9 prosenttia eli 21 sanaa.

(92) Ni ensis minä sanoin siller Railille' 'että voi herran tähän, että kato mitem paljo tuol on järviä tuolla alhaalla, ku siellä kimalteli oikee, mutta eihä ne järviä, ku siellä on ne vihannesviljelykset, niit on paljo, valtavastit tomaattiviljelystä, ne täytyy suojata *plastiikilla*, koska se tuuli käy aina ja hiekka lentää siellä, ni, ni ne oli niitä *plastiikista* tehtyjä.

Kuudennella eli viimeisellä nauhalla Anna puhui elämänsä intohimosta, urheilusta (esimerkki 93). Anna on liki koko elämänsä ollut innokas aktiiviurheilija, joka on osallistunut moniin kilpailuihin ja massaurheilutapahtumiin. Prosentuaalisesti urheilun ruotsalaissanojen osuus on 25 prosenttia koko ruotsalaisesta sanastosta Annan puheessa. Kyse on tilastoharhasta, sillä urheiluosuuden 59 sanasta 27 sanetta on *treenata*-sanan variantteja ja 14 sanetta on *startti*-sanan variantteja. Ilman näiden sanojen näin runsasta määrää olisi urheilun osuus suunnilleen samansuuruinen kuin matkailun. Tutkiessani lainasanoja Annan puheessa mietin pitkään *reenata*-sanaa, onko se laina vai ei. Sanahan on varsin mukautunut suomalaisten puheeseen Suomessakin. Tulin kuitenkin siihen tulokseen, että luen sanan lainoihin, koska se esiintyy toisinaan aivan ruotsin fonologisen systeemin mukaisesti, samoin sanan käyttöyhteyksissä on joitakin selviä poikkeavuuksia verrattuna suomensuomalaisten *reenata*-sanan käyttöön. Saman pohdinnan kävin *startti*-sanin yhteydessä päätyen lopulta lukemaan se Annan ruotsalaislainoihin. Sanojen *startti* ja *treenata* tulkitsemista ruotsalaislainoiksi puoltaa myös Annan tapa lausua sanat ruotsalaiseen tyyliin, vaikka hän muuten onkin mukattanut ne suomen sijajärjestelmään.

(93) Mutta sitte tota seuraavat vuodet minä pääsin lähtemää sinne 'eliitin' joukosta, se mitkä oli ne kilpaurheilijat, no siintä senkun, siin oli aina sata: kaksikymmentä naista ja kahdeksankymment miestä pääs lähtemää semmone sata metriä ennen toisia. Ni tota, muistan kerran hain numerolappua ni se naine katteli, katto mua ensiks ja sano, että oletko sä *eliitissä*, mä sanoin olen kyllä, se ei uskonut tietystis silmiäsä, vanha naine tulee hakemaa numerolappua. Heh, se oli kyllä mukavata, ja tietystis se oli jo niin suuri kilpailu.

Ruotsalaisten lainasanojen esiintymisellä on selkeä yhteys puhetilanteeseen. Jos asia on täysin kotimaassa koettu ja eletty, niin silloin siihen ei tule mukaan lainoja lainkaan. Tämä käy selkeästi ilmi lapsuusosuudesta, jossa ei ollut yhtään lainaa. Niissä asioissa, jotka Anna elää ruotsinkielisinä kuten työelämä, virallisten asioiden hoito ja media, ruotsalaislainat pyrkivät mukaan myös suomenkieliseen puheeseen. Näihin asioihin liittyvät termit ja käsitteet Anna on sisäistänyt itselleen ruotsin kielellä. Kaikille niille ei ole edes olemassa sopivaa suomenkielistä vastinetta Annan sanastossa. Toiset lainat taas

ovat niin mukautuneita siirtolaisten kieleen yleisesti, että ne ovat osa jokapäiväistä puhekieltä.

5 POHDINTA

Anna muistuttaa monella tapaa peruseruotsinsuomalaista. Anna muutti Ruotsiin nuorena, 24-vuotiaana, ja hän sijoittui tehdastehdastyöhön Etelä-Ruotsiin. Anna kanssa vuonna 1966 muutti noin 16000 suomalaista. 1970-luvun vaihteessa koettiin suurimmat muuttovirrat, jolloin Suomesta muutti noin 80000 ihmistä Ruotsiin (katso sivu 7). Anna poikkeaa prototyyppisiirtolaisesta siinä, että hän ei ole kotoisin vahvoilta työttömyysalueilta, joilta muutto Ruotsiin oli elämisen ehto. Anna toteaa itse muuttaneensa työn perässä Ruotsiin, joka varmasti on aivan totta, mutta uskoisin lähtöön sekoittuneen myös hieman seikkailunhaluakin. Todennäköisesti Etelä-Suomi olisi pystynyt tarjoamaan Annalle työtä, sillä eihän hän Ruotsissa ollessaankaan ole työskennellyt koulutustaan vastaavassa ammatissa. Suurin osa Ruotsiin muuttaneista siirtolaista oli käynyt ainoastaan kansakoulun. Anna oli opiskellut puutarhuriksi, jossa ammatissa hän alkuun työskentelikin. Annalla oli työpaikka tiedossa jo hänen Ruotsiin muuttaessaan, joten hänen lähtönsä ei ole ollut niin päämäärätöntä kuin monella muulla.

Annan sopeutuminen Ruotsiin ei ollut helppoa. Annan elämässä vallitsi alkuvuosina liki täydellinen segregatio eli eristäytyminen, joka johtui enemmän olosuhteista kuin Annasta. Työpaikallaan Anna kohtasi lähinnä vanhempia ihmisiä, joiden kanssa sosiaalisten suhteiden solmiminen ei tuntunut luontevalta. Vapaa-aikanaan Anna oli hyvin yksinäinen, sillä hänen ystävättärensä kihlautui melko pian Ruotsiin muuttamisen jälkeen. Anna oli eristetty kielellisesti, sillä hän ei ymmärtänyt ruotsia eikä suomea voinut puhua kuin muutaman ihmisen kanssa.

Selviytyäkseen elämässä Anna opetteli ruotsin kielen ja siirtyi näin toiminnallisen sopeutumisen vaiheeseen. Vuosien aikana Anna on integroitunut ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Ruotsalaisten arvot ja normit ovat nousseet suomalaisten arvojen ja normien rinnalle.

Siirtolaisille suomalaisuus on tärkeä yhteinen nimittäjä. Monien muiden tapaan Anna on hakeutunut asumaan suomalaisalueille ja hänen tuttavapiirinsä koostuu pääasiallisesti suomalaisista. Suomalaisten segregaatioon on vaikuttanut myös ruotsalaisten asenne suomalaisia kohtaan. Suomalaisten status oli heikko vielä 1970-luvulla. Molemmien puolisten stereotyyppien väistyessä ovat suomalaisten ja ruotsalaisten keskinäiset suhteet parantuneet.

Kieli on ollut Annalle tärkeä väline hänen sopeutumisessaan ruotsalaiseen yhteiskuntaan. 1970-luvulla suomen kielen käyttäjä leimattiin helposti toisen luokan kansalaiseksi, siksi Anna halusi monen muun ruotsinsuomalaisen tavoin välttää huomion herättämistä. He pyrkivät välttämään suomen kielen käyttämistä julkisilla paikoilla. Suomalaiset elivät ja elävät yhä diglossiatilanteessa: suomen kieli on varattu kotiin ja harrastuksiin, ruotsin kieli on virastojen ja työpaikan kieli. Päästäkseen eroon halveksunnasta monilla ruotsinsuomalaisilla on ollut tavoitteena oppia ruotsia niin hyvin, että heitä ei voisi leimata enää kielen takia. Annalla oli sama tavoite, jonka Anna on melko hyvin saavuttanutkin. Ruotsin kielen taidon kautta Anna alkoi löytää omaa ruotsinsuomalaisen identiteettiään. Ruotsin kielen taitoisena hän ei ollut enää ulkomaalainen, joka ei osaa toimittaa omia asioitaan ilman muiden apua. Kaksikielisyyden tuoma itsenäisyys oli Annalle tärkeä asia. Suomen kielen statuksen nouseminen Ruotsissa viime vuosikymmeninä on parantanut myös Annan asemaa ruotsinsuomalaisena. Ruotsinsuomalaisten kaksikielisyyshän on kansan voimavara, tai ainakin se tulisi nähdä sellaisena.

Monet ihmiset luulevat helposti, että useampia vuosikymmeniä ulkomailla asuneiden suomalaisten kieli on ajan myötä muuttunut huomattavasti. Tämä oletus ei pidä paikkaansa, ei ainakaan Annan kohdalla. Ensimmäisen polven siirtolaiset säilyttävät kielensä yleensä varsin hyvin. Annan perheeseen ei kuulu lapsia, joten ruotsin kieli ei ole sitä kautta voinut tunkeutua Annan kotikieleen. Tiiviit yhteyden Suomen ja Ruotsin välillä ovat myös säilyttäneet ruotsinsuomalaisten kieltä. Annalla on oma aikansa ja paikkansa ruotsin ja suomen kielille. Tästä johtuen Annan puheeseen hiipii ruotsalaisperäistä sanastoa, kun Anna puhuu elämässään Ruotsiin liittyvistä asioista. Jos keskusteltava asia liittyy vahvasti Suomeen, kuten lapsuusmuistot, niin Annan sanasto on puhtaasti suomalaista. Annan kielessä koodinvaihtoa ja lainaamista on hyvin vähän. Vähäinen sanojen lainautuminen on aivan odotuksenmukaista, sillä uusia sanoja ja käsitteitä tulee jatkuvasti. Ruotsissa oloaikana opitut asiat kuuluvat aktiiviseen sanavarastoon, sanojen suomenkieliset vastineet kuuluvat passiiviseen sanavarastoon. Tällä perusteella voi sanoa, että Annan kielessä ei ole tapahtumassa minkäänlaista kielenvaihtoa eikä tule tapahtumaankaan.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista laajentaa työtä yksilön tasolta yhteiskunnan tasolle. Minua kiinnostaisi tietää, millä tavoin suomen kieli näkyy ruotsalaisessa yhteiskunnassa, ja miten ruotsalainen yhteiskunta suhtautuu sen näkymiseen. Tutkittavina asioina voisivat olla esimerkiksi lehtien suomalaispalstat, media tai vaikkapa vanhojen suomalaisalueiden, kuten Torinionjokilaakson, opastekyltit. Haluaisin selvittää, myöntääkö Ruotsin valtio maassaan asuvan suomalaisen vähemmistön olemassaolon omana kulttuurinaan ja yhteisönään. Jos Ruotsi myöntää suomalaisten olemassaolon, niin miten se näkyy.

LÄHTEET

- Aikio, Marjut 1988: *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä: Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910-1980*. SKS 479. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Allardt, Erik 1996: Samhällsutvecklingen i Finland och Sverige efter 1945 – bakgrunden till ut- och invandringen. Teoksessa *Finnarnas historia i Sverige 3* (toim. Jarmo Lainio). Jyväskylä: Gummerus.
- Boyd, Sally 1985: *Language Survival: A Study of Language Contact, Language Shift and Language Choice in Sweden*. Gothenburg Monographs in Linguistics 6. Department of Linguistics. University of Göteborg.
- Canale, Michael – Swain, Merrill 1980: Theoretical Bases of Communicative Approaches to Language Teaching and Testing, *Applied Linguistics 1*, 1–47.
- Dufva, Hannele 1992: *Slipshod Utterances: A Study of Mislanguge*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Edwards, John 1994: *Multilingualism*. London: Routledge.
- Filppula, Markku 1991: New Models and Typologies of Language Contact. Teoksessa *Language Contacts East and West* (toim. Ojanen, Muusa & Palander, Marjatta). Joensuu: Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta.

- Grosjean, François 1982: *Life with Two Languages*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gumperz, John J. 1982: *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hakulinen Auli (toim.) 1989: *Kieli 4. Suomalaisen keskustelun keinoja I*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Huovinen, Sulo 1987: Ruotsinsuomalainen kulttuuri – muutamia henkilökohtaisia reunamietteitä. Teoksessa *Suomalaisuus Ruotsissa*. (toim. Lappalainen, Jukka-Pekka). Helsinki: Suomalaisuuden Liitto.
- Häggström, Nils – Borgegård, Lars-Erik – Rosengren, Annette 1990: *När finländarna kom. Migrationen Finland-Sverige efter andra världskriget*. Gävle: Statens institut för byggnadsforskning.
- Hämäläinen, Simo O. 1982: Mikrotason sosiolingvistiikka – keskustelun kielioppia. Teoksessa *Sosiolingvistiikan näkymiä*. (toim. Suojanen, Matti K – Suojanen Päivikki). Helsinki: Gaudeamus.
- Iso ruotsalais-suomalainen sanakirja* 1982. Ensimmäinen osa (a–j). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 358. Jyväskylä: Gummerus.
- Iso ruotsalais-suomalainen sanakirja* 1984. Toinen osa (k–r). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 358. Jyväskylä: Gummerus.
- Iso ruotsalais-suomalainen sanakirja* 1987. Kolmas osa (s–ö). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 358. Jyväskylä: Gummerus.

Jaakkola, Magdalena 1984: *Siirtolaiselämää. Tutkimus ruotsinsuomalaisista siirtolaisyhteisönä*. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Junttila, Jorid Hjulstad – Andersson, Paula 1994: Språkbruk hos finnar i Göteborg og Finnmark. Teoksessa *Sprogbrug og sprogvvalg blandt indvandrere i Norden. Bind 1: Gruppebeskrivelser*. (toim. Boyd, Sally – Holmen, Anne – Jørgensen, J. Normann). Københavnstudier i tosprogethed bind 22. København: Center for multikulturelle studier Danmarks Lærerhøjskole.

Jutikkala, Eino 1987: Ruotsinsuomalaisten historialliset juuret. Teoksessa *Suomalaisuus Ruotsissa*. (toim. Lappalainen, Jukka-Pekka). Helsinki: Suomalaisuuden Liitto.

Krashen, Stephen K. 1981: *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. London: Pergamon Press.

Kieli ja sen kieliopit. Opetuksen suuntaviivoja 1994. Opetusministeriö. Helsinki: Edita.

Lainio, Jarmo 1989: *Spoken Finnish in Urban Sweden*. Uppsala: Centre for Multiethnic Research.

Lainio, Jarmo 1996: Finskans ställning i Sverige och dess betydelse för sverigefinnarna. Teoksessa *Finnarnas historia i Sverige 3*. (toim. Lainio, Jarmo). Jyväskylä: Gummerus.

Laine-Sveiby, Kati 1987: *Kansallinen kultuuri strategiana. Suomi ja Ruotsi – eroja ja yhtäläisyyksiä*. Helsinki: Elinkeinoelämän Valtuuskunta.

Latomaa, Sirkku 1994: Aikuisten maahanmuuttajien toisen kielen taito. Teoksessa *Sprogbrug og sprogvvalg blandt indvandrere i Norden. Bind 2: Temaartikler*. (toim. Boyd, Sally – Holmen, Anne – Jørgensen, J. Normann). Københavnstudier i tosprogethed bind 23. København: Center for multikulturelle studier Danmarks Lærerhøjskole.

Lauttamus, Timo 1990: *Code-switching and Borrowing in the English of Finnish Americans in an Interview Setting*. Studies in Languages 20. Joensuu: University of Joensuu.

Lauttamus, Timo 1991: Borrowing, code-switching and shift in language contact: Evidence from Finnish-English bilingualism. Teoksessa *Language Contacts East and West* (toim. Ojanen, Muusa & Palander, Marjatta). Joensuu: Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta.

Lauttamus, Timo 1992: Lainaaminen ja koodinvaihto: Havaintoja amerikansuomalaisten kielistä. *Virittäjä 1*, 3–16.

Liebkind, Karmela 1989: Patterns of Ethnic Identification Amongst Finns in Sweden. Teoksessa *New Identities in Europe. Immigrant Ancestry and the Ethnic Identity of Youth* (toim. Karmela Liebkind). Gower: European Science Foundation.

- Lehtonen, Jaakko 1990: *Kultur, språk och kommunikation*. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen oppimateriaaleja 5/1990. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Macnamara, John – Kushir, Seymour L. 1971: Linguistic Independence of Bilinguals: The Input Switch. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*. New York: Academic press.
- Nuolijärvi, Pirkko 1986a: *Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti*. Tietolipas 100. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Nuolijärvi, Pirkko 1986b: *Kolmannen sukupolven kieli*. Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellinen sopeutuminen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 436. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nuutinen, Olli 1991: Serkut keskenään. Teoksessa *Kieli 6. Kieli, valta ja eriarvoisuus* (toim. Tapani Lehtinen ja Susanna Shore). Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Penfield, Wilder 1975: *The Mystery of the Mind: A Critical Study of Consciousness and the Human Brain*. New Jersey: Princeton University Press.
- Peura, Markku 1987: Ruotsinsuomalaiset tänään. Teoksessa *Suomalaisuus Ruotsissa*. (toim. Lappalainen, Jukka-Pekka). Helsinki: Suomalaisuuden Liitto.
- Poplack, Shana 1980: Sometime I'll start a sentence in Spanish y termino en español: toward a typology of code-switching. *Linguistics*, 18, 518–616.

- Poplack, Shana – Wheeler, Susan – Westwood, Anneli 1987: Distinguishing Language Contact Phenomena: Evidence from Finnish-English Bilingualism. Teoksessa *Proceedings of the Sixth International Conference of Nordic and General Linguistics in Helsinki, August 18-22, 1986*, 33-56. The Nordic Languages and Modern Linguistics 6. Helsinki: Helsinki University Press.
- Reinans, Sven Alur 1996: Den finländska befolkningen i Sverige – en statistisk-demografisk beskrivning. Teoksessa *Finnarnas historia i Sverige 3* (toim. Jarmo Lainio). Jyväskylä: Gummerus.
- Romaine, Suzanne 1989: Bilingualism. *Language in Society* 13. Oxford: Blackwell.
- Räsänen, Seppo 1979: Huomioita suomen sijojen frekvensseistä. *Sananjalka* 21, s.17–34.
- Sajavaara, Kari 1994: Äidinkieli vieraan kielen käyttämisen perustana. Teoksessa *Kieli on, sopii sanoa*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XL. (toim. Eskola, Vuokko – Lukkarinen, Tuire.) Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Savolainen, Maija 1987: "Jag skäms inte för att jag är en finne". Teoksessa *Nybyggarna i Sverige: Invadring och andrageneration*. (toim. Lithman, Yngve.) Helsingborg: Carlsson Bokförlag.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1988: *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Helsinki: Gaudeamus.

- Suojanen, Päivikki 1993: Identiteetti, perinne, vallan viestit. Teoksessa *Kulttuurin kaleidoskoopista. Kirjoituksia kielestä ja kulttuurista.* (toim. Suojanen, Päivikki – Suojanen, Matti K.) Kangasala: Antrokirjat.
- Suomen kielen perussanakirja* 1990. Ensimmäinen osa (a–k). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Suuri suomi – ruotsi -sanakirja* 1997. Ensimmäinen osa (a–o). Yhteistyössä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kanssa. Juva: WSOY.
- Suuri suomi – ruotsi -sanakirja* 1997. Toinen osa (p–ö). Yhteistyössä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kanssa. Juva: WSOY.
- Tandefelt, Marika 1988: *Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland.* (AUU. Studia Multiethnica Upsaliensia 3.) Uppsala.
- Tarkiainen, Kari 1993: *Finnarnas historia i Sverige 2.* Jyväskylä: Gummerus.
- Taylor, Insup 1976: *Introduction to Psycholinguistics.* New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Vahtola, Jouko 1987: Keskiaika. Teoksessa *Suomen historian pikkujättiläinen* (toim. Seppo Zetterberg). Porvoo: WSOY.
- Virtaranta, Pertti 1993: Sanalainojen aihepiireistä. Teoksessa *Amerikansuomi.* (Virtaranta, Pertti – Jönsson-Korhola, Hannele – Martin, Maisa – Kainulainen, Maija) Tietolipas 125. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Wande, Erling 1991: Suomen kielen status Ruotsissa. Teoksessa *Kieli 6. Kieli, valta ja eriarvoisuus (toim. Tapani Lehtinen ja Susanna Shore)*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Weinreich, Uriel 1968: *Languages in Contact*. The Hague: Mouton.

Åmossa, Birgitta 1978: *Finskt i Sverige. De finska invandrarbarnen i försvenskningprocessen*. Åbo: Svenska Litteratursällskapet i Finland nämnd för samhälls forskning.